

Formulier uitgaande brief

In te vullen door de opsteller

Opsteller 5.1.2e
Dst/afd. RO/EZ RO/EZ
Telefoon 367 367 89 41
Datum 05-09-2006

In te vullen door archief

Reg.nr. RO
Class.nr.

Overleg gepleegd met

weth. Dijkstra

Inliggende reg.nrs.

N.a.v. de brief d.d./kenmerk

Paraaf voor akkoord

Naam 5.1.2e
Paraaf / Datum 5.1.2 5.1.2e

Geadresseerde

Stichting Energy Valley
t.a.v. dhr 5.1.2e
Postbus 424
9700 AK GRONINGEN

Table with 2 columns: Name, and a grid for initials/signatures. Rows include: In te vullen door gemeente-secretaris, B en W besluit, Burgemeester, Wethouder, Wethouder.

Diskette bijgevoegd [ ] Ja [ ] Nee

Onderwerp (beknopt)

Subsidieverlening Energy Valley

Bestands-na(a)m(en)
Par. TVW
Par. Coll

Afschrift aan

Aanwijzingen voor typekamer, repro, verzending etc.

Soort afhandeling door
[ ] terug naar afdeling
[ ] naar archief
[ ] voorleggen aan
op

Bijlagen (aantal) 2

Afdeling Economische Zaken

Aan de stichting Energy Valley
t.a.v. de heer 5.1.2e
Postbus 424
9700 AK GRONINGEN

ARCHIEFROUPE DIENST RO/EZ
CLASS. NR.

Datum 5-09-2006 Bijlage(n) div. Kenmerk RO06.1331710
Informatie 5.1.2e Tel. (050) 367 5.1.2e Fax (050) 367 83 99
Onderwerp Subsidieverlening Energy Valley (2e fase)

Geachte heer 5.1.2e

Naar aanleiding van uw subsidieaanvraag voor de tweede fase van Energy Valley delen wij u het volgende mee.

Wij hebben besloten u een subsidie te verlenen van € 250.000 in de kosten van de tweede fase van Energy Valley. Deze fase loopt van 1 december 2005 tot 30 juni 2008. De totale kosten zijn begroot op € 3.675.000. Energy Valley heeft als doel economische structuurversterking door uitbouw en concentratie van energiegerelateerde activiteiten in Noord-Nederland via de uitbouw van traditionele bedrijfsactiviteiten, energiekennis en duurzame energie.

Voorwaarden

De voorwaarden zoals geformuleerd in de subsidieverordening hoofdstuk 1 van de algemene subsidieverordening van de gemeente Groningen zijn van toepassing. De in deze verordening geformuleerde voorwaarden worden aangevuld met de volgende specifieke voorwaarden.

De bijdrage van de gemeente Groningen dient gekoppeld te worden aan concrete projecten en activiteiten die ten goede komen aan de stad Groningen en die met name nauw aansluiten bij de ambities op het gebied van duurzame energie zoals verwoord in ons collegeprogramma. Het gaat hierbij in eerste instantie om de volgende onderwerpen:

- duurzame mobiliteit
- energie uit biomassa/afval
- energie in de gebouwde omgeving
- energie en ICT

Voor een nadere uitwerking wordt verwezen naar de bijlage.

In de loop van 2007 zal, mede in relatie tot verdere bevoorschotting, vastgesteld worden of een bijstelling noodzakelijk is. Uiteraard zal dit in samenspraak met de stichting Energy Valley plaatsvinden.

Subsidievaststelling

Via deze brief is de subsidie toegekend. Aan het eind van het project moet er een besluit worden genomen voor de definitieve vaststelling van de hoogte van de subsidie. Op grond van artikel 25 lid 1 van bovengenoemde verordening (hoofdstuk 1) dient u binnen 13 weken na afloop van de projectperiode 1 december 2005 tot en met 30 juni 2008 een aanvraag tot

subsidievaststelling in te dienen. Deze aanvraag moet zijn voorzien van een financiële en inhoudelijke rapportage.

Voorschotregeling

Een eerste voorschot van € 125.000 (50%) zal op korte termijn betaalbaar worden gesteld. Een tweede voorschot van € 75.000 (30%) wordt afhankelijk gesteld van de inzet van Energy Valley op de onderwerpen zoals genoemd onder de aanvullende voorwaarden. Na uw verzoek tot definitieve vaststelling van de subsidie zal het resterende subsidiebedrag tot maximaal € 50.000 (20%) worden uitbetaald.

Tegen deze beschikking kunt u binnen zes weken na dagtekening van deze brief op grond van de Algemene wet bestuursrecht een gemotiveerd bezwaarschrift indienen bij Burgemeester en Wethouders. Uw bezwaarschrift kunt u sturen naar Postbus 30026, 9700 RM te Groningen. Voor meer informatie verwijzen wij u naar bijgaande Awb-folder.

Mocht u naar aanleiding van deze brief nog vragen hebben dan kunt u contact opnemen met de heer 5.1.2e of de heer 5.1.2e (5.1.2e).

Hoogachtend,
namens Burgemeester en Wethouders,
de algemeen directeur,
namens deze,
de directeur Ruimtelijke Ontwikkeling,

5.1.2e

R. van Vliet

5.1.2e

Bijlage bij de subsidieverlening aan de stichting Energy Valley, nr. RO06.1331710

In deze bijlage worden de voorwaarden waaronder de subsidie beschikbaar wordt gesteld nader uitgewerkt.

Duurzame mobiliteit

De Gemeente Groningen heeft ambities op het gebied van duurzame mobiliteit. In nauwe samenspraak met de Milieudienst dient Energy Valley een duidelijk aantoonbare bijdrage te leveren (op basis van inhoudelijke rapportage en ureninzet) aan het implementeren van duurzame brandstoffen bij het Openbaar Vervoer, het gemeentelijk wagenpark en andere fleetowners.

Energie uit biomassa/afval

Op het gebied van energie uit biomassa/afval zijn in eerste instantie twee projecten waar concreet aan gewerkt dient te worden. Dit zijn initiatieven rondom de Stainkoel'n en de suikerindustrie. De bijdrage van de gemeente Groningen wordt gebruikt voor de werkzaamheden vanuit de stichting Energy Valley die hiervoor worden verricht en de activiteiten vanuit het Project BioEnergie Noord. De bijdrage aan Energy Valley is dus inclusief de bijdrage aan BioEnergie Noord. Voor de bijdrage geldt dat inhoudelijk gerapporteerd dient te worden inclusief een rapportage over ureninzet.

Energie in gebouwde omgeving

Binnen dit thema moet de nadruk liggen op energiebesparing en efficiënt gebruik van fossiele brandstoffen.

De stichting Energy Valley dient het uitrollen van micro WKK in nieuwbouw dan wel bestaande bouw in de stad Groningen te bevorderen en verder energiebesparing en efficiënt gebruik op industrieterreinen, bij bedrijven en in (semi-)overheidsgebouwen zoals bijvoorbeeld zwembaden en sporthallen. Via een inhoudelijke rapportage en een urenoverzicht dient dit inzichtelijk gemaakt te worden.

Energie en ICT

De energie en de ICT sector zijn in toenemende mate nauw met elkaar verbonden. Enerzijds zijn zowel de conventionele als duurzame energieactiviteiten in toenemende mate ICT-gestuurd. Anderzijds is energie bij ICT-activiteiten een steeds belangrijker factor. Hierbij gaat het om de beschikbaarheid, leverzekerheid en prijs van energie en het gebruik van restwarmte. In het memo van de stichting Energy Valley van 3 mei (*Gemeente Groningen en Energy Valley*) wordt gesproken over de inhuur van externe deskundigheid. De inzet en begeleiding van deze inhuur dient in nauw overleg met de afdeling Economische Zaken plaats te vinden.

55

Gemeente Groningen,
Afd. Economische Zaken
t.a.v. Dhr. 5.1.2e
Postbus 7081
9701 JB Groningen

5.1.2e

DIENST RO / EZ ✓		
REG. NR RO06.1571120		
INGEK. 14 FEB. 2008		
DOSS. Nr. -173		
Kopie gez. aan: 172		
Dir.	Afd.	Paraaf
	EZ	

Groningen, 12 februari 2008

Betreft: verzoek tot uitbetaling 3de tranche Energy Valley II

Geachte heer 5.1.2e

De gemeente Groningen heeft de stichting Energy Valley een subsidiebijdrage van €250.000 verleend voor de huidige projectperiode die loopt van december 2005 tot en met juni 2008 (uw kenmerk RO06.1331710). Conform beschikking heeft de gemeente tot op heden twee voorschotten betaald (in totaal €200.000). **Het resterende subsidiebedrag (maximaal €50.000)** wordt na verzoek tot definitieve vaststelling van de subsidie uitbetaald. Dit zou betekenen dat het laatste deel pas na de projectperiode (30 juni 2008) kan worden verkregen.

De stichting Energy Valley opereert op basis van een exploitatiesubsidie vanuit SNN en diverse cofinanciers (w.o. gemeente Groningen). Net als elk andere serviceorganisatie gaan bij de stichting de kosten voor de baten uit. In ons geval wordt dit gedekt door subsidies en cofinancieringbijdragen. Daarbij geldt dat de kosten eerst gemaakt moeten zijn alvorens de SNN-middelen beschikbaar komen. Dit betekent dat aan het einde van de projectperiode een cashflow tekort ontstaat.

De provincies Drenthe, Friesland, Groningen, NOM, Gasunie en NAM hebben de volledige bijdrage voor Energy Valley II gedurende de projectperiode beschikbaar gesteld. SNN heeft aangegeven tot 90% voor te financieren (i.p.v. reguliere 80%). Hiermee is een aanzienlijk deel, maar niet het volledige bedrag van het cashflowtekort afgedekt. We willen de gemeente Groningen dan ook vriendelijk verzoeken het resterende subsidiebedrag eerder beschikbaar te stellen.

Ter verantwoording van de resultaten tot nu toe is een evaluatiestudie uitgevoerd. Deze studie geeft een goed beeld van 4 jaar Energy Valley in brede zin. Een samenvatting van de studie is als bijlage toegevoegd. Voor de financiële verantwoording is als bijlage een beknopt overzicht van de financiële stand van zaken meegezonden (per december 2007). Daarnaast is ten aanzien van de gemeentelijke bijdrage onderstaand kort samengevat op welke onderwerpen de stichting zich heeft ingespannen (conform bepalingen uit de gemeentelijke beschikking).

A- Duurzame mobiliteit

In de vorige projectperiode is mede door inzet van Energy Valley €750.000 subsidie beschikbaar gekomen voor Openbaar Vervoer op aardgas in de stad Groningen. Afgelopen periode heeft de stichting bijgedragen aan het formuleren van duurzaamheidscriteria om OV op aardgas mogelijk te maken. Hiervoor kan de verkregen subsidie worden aangewend en zullen op korte termijn de eerste 10 aardgasbussen in de stad Groningen gerealiseerd worden.

Onlangs is het eerste gastankstation in de stad geopend en een tweede is in de planning. Hierbij wordt gebruik gemaakt van UKR-subsidie die mede door Energy Valley is verkregen. Daarnaast spant Energy Valley zich, samen met de provincie en de gemeente Groningen in voor de realisatie van een E85 vulpunt in de stad.

B- Energie uit biomassa / afval

De stichting Energy Valley heeft zich de afgelopen periode nadrukkelijk ingezet voor de productie van bio-ethanol en groen gas bij de SuikerUnie-vestiging in de stad. Hiervoor is mede door inzet van de stichting een BSRI bijdrage van €10 miljoen verkregen. Recent heeft SuikerUnie bekend gemaakt de vestiging in de stad te willen sluiten en af te zien van nieuwe investeringen. Dit is een gevolg van het Europese suikermarktbeleid en staat los van de inspanningen vanuit de stichting. Overigens wordt samen met de gemeente gekeken naar alternatieven om alsnog een productiefaciliteit voor biobrandstoffen op de locatie van Suikerunie te realiseren.

De stichting is samen met de regionale overheden en belangenorganisaties betrokken bij de lobby om groen gas volwaardig op te nemen in de regeling Stimulering Duurzame Energieproductie (opvolger MEP-regeling). Dit is een belangrijk onderdeel om de productie en toepassing van groen gas mogelijk te maken. Ten behoeve van de handel in groen gas heeft dient een certificatsysteem te worden opgezet. Gasunie heeft aangegeven deze rol op zich te nemen. Daarnaast heeft GasTerra aangegeven een rol te kunnen vervullen. Momenteel is de stichting betrokken bij de formulering van een projectvoorstel (voor Koers Noord) om dit vanuit de stad vorm te geven. Daarnaast wordt samen met de gemeente gewerkt aan een programma om groen gas afname in de stad te realiseren.

C- Energie in de gebouwde omgeving

Voor de introductie van de HRe-ketel is onder leiding van GasTerra een aparte organisatie vorm gegeven. De betrokken partijen zijn verenigd in de Smart Power Foundation, die vanuit Groningen wordt aangestuurd. Hieraan gelieerd is de ontwikkeling van een centraal sturingsysteem voor decentrale energieopties. Onderdeel hiervan is het project SmartProofs dat mede door inzet van de stichting een Energie Onderzoek Subsidie (EOS) heeft verkregen. Hierbij zijn diverse partijen uit de stad betrokken. Daarnaast spant de stichting zich - met Gasunie, Hanzehogeschool en TNO - in voor de realisatie van een onderzoek- en onderwijsfaciliteit voor decentrale energiesystemen in Groningen (Flexines). Hiervoor zal worden geopteerd voor middelen uit Koers Noord.

D- Energie en ICT

Het reeds genoemde Smart Proofs project is erop gericht het (ICT) sturingsysteem voor decentrale energieopties door te ontwikkelen en in de praktijk te toetsen. Hier komen ICT en energie samen. Daarnaast is de stichting met de provincie en gemeente Groningen betrokken bij UtilizeIT waarbij de verdere kansen voor Energie en ICT in kaart worden gebracht. Dit moet leiden tot een kansenkaart waarbij de ICT sector in de stad nadrukkelijk betrokken zal worden.

E- Overige ontwikkelingen

De stichting is ook bij een aantal andere relevante ontwikkelingen voor de stad betrokken. Samen met de Rijksuniversiteit en de Hanzehogeschool wordt gewerkt aan de uitbouw van de kennispositie van Groningen. De stichting is actief betrokken bij de vormgeving en financieringsverwerving voor het Gas research And Sustainability program (GrASp). Met GrASp werken onder meer RuG, ECN, Hanzehogeschool, Gasunie en EDI samen aan de ontwikkeling van een strategisch onderzoeks- en innovatieprogramma voor de toepassing en vermarkting van kennis op het gebied van aardgas en andere duurzame gassen vanuit Groningen.

Daarnaast is de stichting als (mede)organisator betrokken bij diverse energiecongressen in de stad, waar onder het congres Energiek Ondernemen (250 bezoekers), Energy Delta Convention 2006 (500 bezoekers) en 2007 (700 bezoekers) en diverse kleinere bijeenkomsten. Vooral de Energy Delta Convention zet Groningen internationaal op de kaart. In 2008 zullen wederom diverse grote en kleinere congressen in de stad worden georganiseerd (w.o. de Energy Delta Convention 2008 en het congres Bio Based Economy).

Energy Valley wordt medegefinancierd door de Europese Gemeenschap, Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling en het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, EZ/Kompas

Door actieve acquisitie vanuit de stichting is in Groningen een bedrijfsverzamelgebouw gerealiseerd rondom het thema energie, dat tijdens de Energy Valley nieuwjaarsreceptie door wethouder Dijkstra officieel is geïntroduceerd als Energy Business Plaza Groningen. De gezamenlijke faciliteiten en afstemmingsmogelijkheden zorgen voor aanzienlijke synergievoordelen. Inmiddels hebben zich meer dan 15 partijen gehuisvest, waaronder een aantal grote spelers zoals RWE, GTI Suez en Ecofys. Dit versterkt de positie van Groningen op het gebied van energiekennis en -diensten.

Hoewel het bovenstaande slechts een beknopte weergave van de inspanningen betreft kan worden geconcludeerd dat de stichting zich de afgelopen periode nadrukkelijk heeft ingezet voor de stad Groningen. Daar komt bij dat er zeer intensief contact is tussen de gemeente Groningen en het coördinatiebureau om ondersteuning op maat te kunnen bieden.

We hopen dat u aan ons verzoek kunt voldoen om het resterende subsidiebedrag vanuit de gemeente Groningen op korte termijn beschikbaar te stellen.

In afwachting van uw reactie.

Met vriendelijke groet,
Stichting Energy Valley

5.1.2e

5.1.2e

directeur

5.1.2e

Energy Valley wordt medegefinancierd door de Europese Gemeenschap, Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling en het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, EZ/Kompas

DIENST RO / EZ		
REG. NR. RO 08.1645823		
INGEK. 18 JUNI 2008		
DOSS. NR. -1.82: .07.85		
Kopie gez. aan: mZ		
Dir.	Afd.	Paraaf
EZ		

Gemeente Groningen
Afdeling Economische Zaken
t.a.v. dhr. 5.1.2e
Postbus 7081
9701 JB Groningen

5.1.2e

Groningen, 17 juni 2008

Betreft: verlenging projectperiode Energy Valley II

Geachte heer 5.1.2e

Bijgaand informeer ik u als co-financier over de verlenging van de projectperiode Energy Valley II met 3 maanden. Door de verlenging zal de einddatum van het project verschuiven van 30 juni 2008 naar 30 september 2008. Als gevolg hiervan zal - conform de voorwaarden van de kompassubsidie - uiterlijk 3 maanden na de einddatum een definitief verzoek tot subsidievaststelling worden ingediend. Met oog op de bijdrage van uw organisatie wil ik u vriendelijk verzoek de gewijzigde termijnen voor eindafrekening in acht te nemen.

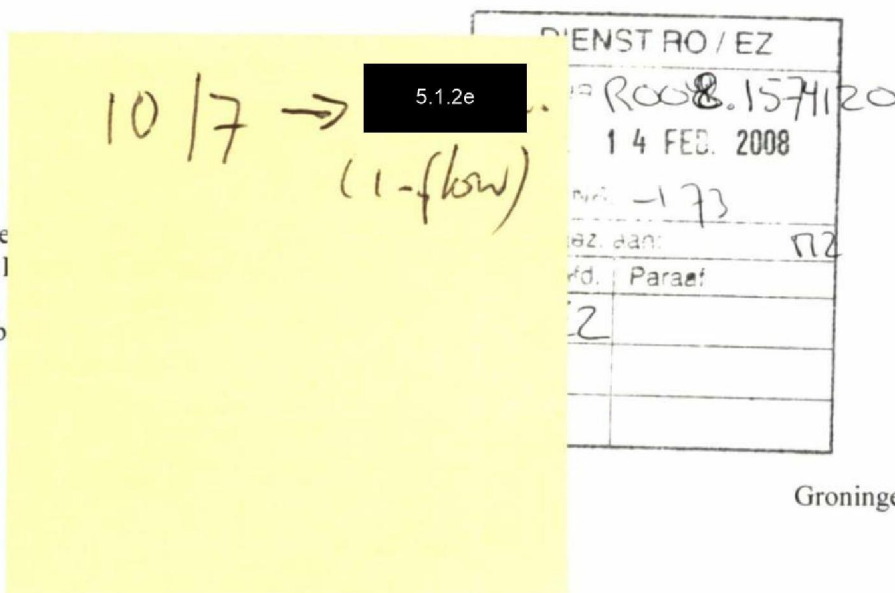
De Raad van Toezicht van de stichting Energy Valley heeft besloten de huidige projectperiode te verlengen om een overbruggingsperiode te creëren naar de voorgenomen vervolgfase. De aanvraag voor het project Energy Valley III is momenteel in procedure. Conform procedure zal in augustus / september besluitvorming hieromtrent plaatsvinden. In het verlengde daarvan is in samenspraak met de Raad van Toezicht en de provincies verkozen de ingangsdatum voor de vervolgfase op 1 oktober 2008 te stellen. Door middel van de verlenging van de huidige projectperiode is de continuïteit van Energy Valley in de tussenliggende periode gewaarborgd.

Met vriendelijke groet,
Stichting Energy Valley

5.1.2e

directeur

Geme
Afd. l
t.a.v.
Postb
9701

Groningen, 12 februari 2008

Betreft: verzoek tot uitbetaling 3de tranche Energy Valley II

Geachte heer 5.1.2e

De gemeente Groningen heeft de stichting Energy Valley een subsidiebijdrage van €250.000 verleend voor de huidige projectperiode die loopt van december 2005 tot en met juni 2008 (uw kenmerk RO06.1331710). Conform beschikking heeft de gemeente tot op heden twee voorschotten betaald (in totaal €200.000). Het resterende subsidiebedrag (maximaal €50.000) wordt na verzoek tot definitieve vaststelling van de subsidie uitbetaald. Dit zou betekenen dat het laatste deel pas na de projectperiode (30 juni 2008) kan worden verkregen.

De stichting Energy Valley opereert op basis van een exploitatiesubsidie vanuit SNN en diverse cofinanciers (w.o. gemeente Groningen). Net als elk andere serviceorganisatie gaan bij de stichting de kosten voor de baten uit. In ons geval wordt dit gedekt door subsidies en cofinancieringsbijdragen. Daarbij geldt dat de kosten eerst gemaakt moeten zijn alvorens de SNN-middelen beschikbaar komen. Dit betekent dat aan het einde van de projectperiode een cashflow tekort ontstaat.

De provincies Drenthe, Friesland, Groningen, NOM, Gasunie en NAM hebben de volledige bijdrage voor Energy Valley II gedurende de projectperiode beschikbaar gesteld. SNN heeft aangegeven tot 90% voor te financieren (i.p.v. reguliere 80%). Hiermee is een aanzienlijk deel, maar niet het volledige bedrag van het cashflowtekort afgedekt. We willen de gemeente Groningen dan ook vriendelijk verzoeken het resterende subsidiebedrag eerder beschikbaar te stellen.

Ter verantwoording van de resultaten tot nu toe is een evaluatiestudie uitgevoerd. Deze studie geeft een goed beeld van 4 jaar Energy Valley in brede zin. Een samenvatting van de studie is als bijlage toegevoegd. Voor de financiële verantwoording is als bijlage een beknopt overzicht van de financiële stand van zaken meegezonden (per december 2007). Daarnaast is ten aanzien van de gemeentelijke bijdrage onderstaand kort samengevat op welke onderwerpen de stichting zich heeft ingespannen (conform bepalingen uit de gemeentelijke beschikking).

A- Duurzame mobiliteit

In de vorige projectperiode is mede door inzet van Energy Valley €750.000 subsidie beschikbaar gekomen voor Openbaar Vervoer op aardgas in de stad Groningen. Afgelopen periode heeft de stichting bijgedragen aan het formuleren van duurzaamheidcriteria om OV op aardgas mogelijk te maken. Hiervoor kan de verkregen subsidie worden aangewend en zullen op korte termijn de eerste 10 aardgasbussen in de stad Groningen gerealiseerd worden.

Onlangs is het eerste gastankstation in de stad geopend en een tweede is in de planning. Hierbij wordt gebruik gemaakt van UKR-subsidie die mede door Energy Valley is verkregen. Daarnaast spant Energy Valley zich, samen met de provincie en de gemeente Groningen in voor de realisatie van een E85 vulpunt in de stad.

B- Energie uit biomassa / afval

De stichting Energy Valley heeft zich de afgelopen periode nadrukkelijk ingezet voor de productie van bio-ethanol en groen gas bij de SuikerUnie-vestiging in de stad. Hiervoor is mede door inzet van de stichting een BSRI bijdrage van €10 miljoen verkregen. Recent heeft SuikerUnie bekend gemaakt de vestiging in de stad te willen sluiten en af te zien van nieuwe investeringen. Dit is een gevolg van het Europese suikermarktbeleid en staat los van de inspanningen vanuit de stichting. Overigens wordt samen met de gemeente gekeken naar alternatieven om alsnog een productiefaciliteit voor biobrandstoffen op de locatie van Suikerunie te realiseren.

De stichting is samen met de regionale overheden en belangenorganisaties betrokken bij de lobby om groen gas volwaardig op te nemen in de regeling Stimulering Duurzame Energieproductie (opvolger MEP-regeling). Dit is een belangrijk onderdeel om de productie en toepassing van groen gas mogelijk te maken. Ten behoeve van de handel in groen gas heeft dient een certificatiesysteem te worden opgezet. Gasunie heeft aangegeven deze rol op zich te nemen. Daarnaast heeft GasTerra aangegeven een rol te kunnen vervullen. Momenteel is de stichting betrokken bij de formulering van een projectvoorstel (voor Koers Noord) om dit vanuit de stad vorm te geven. Daarnaast wordt samen met de gemeente gewerkt aan een programma om groen gas afname in de stad te realiseren.

C- Energie in de gebouwde omgeving

Voor de introductie van de HRe-ketel is onder leiding van GasTerra een aparte organisatie vorm gegeven. De betrokken partijen zijn verenigd in de Smart Power Foundation, die vanuit Groningen wordt aangestuurd. Hieraan gelieerd is de ontwikkeling van een centraal sturingsysteem voor decentrale energieopties. Onderdeel hiervan is het project SmartProofs dat mede door inzet van de stichting een Energie Onderzoek Subsidie (EOS) heeft verkregen. Hierbij zijn diverse partijen uit de stad betrokken. Daarnaast spant de stichting zich - met Gasunie, Hanzehogeschool en TNO - in voor de realisatie van een onderzoek- en onderwijsfaciliteit voor decentrale energiesystemen in Groningen (Flexines). Hiervoor zal worden geopteerd voor middelen uit Koers Noord.

D- Energie en ICT

Het reeds genoemde Smart Proofs project is erop gericht het (ICT) sturingsysteem voor decentrale energieopties door te ontwikkelen en in de praktijk te toetsen. Hier komen ICT en energie samen. Daarnaast is de stichting met de provincie en gemeente Groningen betrokken bij UtilizeIT waarbij de verdere kansen voor Energie en ICT in kaart worden gebracht. Dit moet leiden tot een kansenkaart waarbij de ICT sector in de stad nadrukkelijk betrokken zal worden.

E- Overige ontwikkelingen

De stichting is ook bij een aantal andere relevante ontwikkelingen voor de stad betrokken. Samen met de Rijksuniversiteit en de Hanzehogeschool wordt gewerkt aan de uitbouw van de kennispositie van Groningen. De stichting is actief betrokken bij de vormgeving en financieringsverwerving voor het Gas research And Sustainability program (GrASp). Met GrASp werken onder meer RuG, ECN, Hanzehogeschool, Gasunie en EDI samen aan de ontwikkeling van een strategisch onderzoeks- en innovatieprogramma voor de toepassing en vermarkting van kennis op het gebied van aardgas en andere duurzame gassen vanuit Groningen.

Daarnaast is de stichting als (mede)organisator betrokken bij diverse energiecongressen in de stad, waar onder het congres Energiek Ondernemen (250 bezoekers), Energy Delta Convention 2006 (500 bezoekers) en 2007 (700 bezoekers) en diverse kleinere bijeenkomsten. Vooral de Energy Delta Convention zet Groningen internationaal op de kaart. In 2008 zullen wederom diverse grote en kleinere congressen in de stad worden georganiseerd (w.o. de Energy Delta Convention 2008 en het congres Bio Based Economy).

Energy Valley wordt medegefinancierd door de Europese Gemeenschap, Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling en het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, EZ/Kompas

Door actieve acquisitie vanuit de stichting is in Groningen een bedrijfsverzamelgebouw gerealiseerd rondom het thema energie, dat tijdens de Energy Valley nieuwjaarsreceptie door wethouder Dijkstra officieel is geïntroduceerd als Energy Business Plaza Groningen. De gezamenlijke faciliteiten en afstemmingsmogelijkheden zorgen voor aanzienlijke synergievoordelen. Inmiddels hebben zich meer dan 15 partijen gehuisvest, waaronder een aantal grote spelers zoals RWE, GTI Suez en Ecofys. Dit versterkt de positie van Groningen op het gebied van energiekennis en -diensten.

Hoewel het bovenstaande slechts een beknopte weergave van de inspanningen betreft kan worden geconcludeerd dat de stichting zich de afgelopen periode nadrukkelijk heeft ingezet voor de stad Groningen. Daar komt bij dat er zeer intensief contact is tussen de gemeente Groningen en het coördinatiebureau om ondersteuning op maat te kunnen bieden.

We hopen dat u aan ons verzoek kunt voldoen om het resterende subsidiebedrag vanuit de gemeente Groningen op korte termijn beschikbaar te stellen.

In afwachting van uw reactie.

Met vriendelijke groet,
Stichting Energy Valley

5.1.2e

directeur

5.1.2e

Energy Valley wordt medegefinancierd door de Europese Gemeenschap, Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling en het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, EZ/Kompas

SAMENVATTING EN REFLECTIE EVALUATIESTUDIE ENERGY VALLEY

24 januari 2008

Bureau CAB heeft een evaluatiestudie uitgevoerd naar 4 jaar Energy Valley. De uitkomsten hiervan zijn door het coördinatiebureau, als uitvoerend orgaan van de stichting Energy Valley, samengevat in onderstaande notitie. Tevens is vanuit het coördinatiebureau een korte reactie gegeven op de uitkomsten van de studie en de lessen die hieruit kunnen worden geleerd.

A- INLEIDING

Het begrip Energy Valley omvat meerdere elementen. Energy Valley is:

- De energieregio Drenthe, Fryslân, Groningen en Noord-Holland Noord;
- Het concept om door intensieve publiekprivate samenwerking de noordelijke energie-economie verder uit te bouwen;
- Een stichting die, met de publieke en private partners, invulling geeft aan de uitbouw van de noordelijke energie-economie.

Deze elementen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De evaluatiestudie schetst de effecten van 4 jaar Energy Valley en staat daarbij expliciet stil bij de rol van de stichting en het onderliggende coördinatiebureau die de operationele werkzaamheden uitvoert.

De evaluatiestudie is opgebouwd uit een drietal deelanalyses, waarbij gekeken is naar:

1. De opbouw en dynamiek van de noordelijke energiesector;
2. De resultaten op basis van projectendatabases;
3. De algemene beeldvorming en de rol van de stichting.

De uitkomsten van de deelanalyses zijn in deze notitie samengevat. Voorafgaand is de ontstaansgeschiedenis Energy Valley van geschetst als context voor de uitkomsten.

B- ACHTERGROND EN HISTORIE

Energy Valley komt voort uit een studie naar mogelijkheden voor uitbouw van de energiesector in Noord-Nederland die de gemeente Groningen in 2003 heeft laten uitvoeren. Aanleiding was de ophanden zijnde splitsing van Gasunie en het beoogde vertrek van de gashandelsactiviteiten. De studie schetste een aantal unieke kansen voor de noordelijke energie-economie. Dit gaat verder dan de gasindustrie alleen. Uitgangspunt is een integrale uitbouw van de kerncompetenties ten aanzien van conventionele energie, duurzame energie en energiekennis, met als doel een sterke en duurzame energie-economie vorm te geven.

Energy Valley I (2003-2005)

Naar aanleiding van de startstudie hebben de provincies Drenthe, Friesland, Groningen en de N.V. NOM zich achter het concept geschaard en het initiatief genomen Energy Valley te concretiseren. Vanwege het regiobrede karakter, de publiekprivate belangen en het noodzakelijke tempo is verkozen hiervoor een separate organisatie in de vorm van een stichting op te richten. Op basis van een SNN-subsidie Energy Valley I is financiering verkregen voor april 2003 tot december 2005.

De nadruk lag in het begin op draagvlakverbreding en uitwerking van strategische kansen. De stichting heeft daarbij gefungeerd als kwartiermaker en schakel tussen overheid en bedrijfsleven. De operationele taken zijn ondergebracht bij een coördinatiebureau (2,5 fte) onder supervisie van een Raad van Toezicht, die bestond uit leden die door de NOM en provincies zijn voorgedragen.

De betrokken gedeputeerden hebben zitting genomen in een Raad van Advies. Daarnaast zijn de provincies, met de NOM en de gemeente Groningen, via een begeleidingsgroep op uitvoerend niveau bij de werkzaamheden betrokken. Via deze organisatieopzet kon slagvaardig en gedragen invulling worden gegeven aan Energy Valley.

Door middel van branding en lobby is het noorden als energieregio gepositioneerd. De strategische kansen zijn uitgediept via diverse studies en sessies waarbij bedrijven en instanties zijn geconsulteerd. Dit heeft geresulteerd in een breed gedragen inzet, met als rode draad aanhaking bij het nationale energietransitiebeleid. Om dit te concretiseren zijn diverse haalbaarheidstudies en projecten geïnitieerd waarbij aanspraak is gemaakt op nationale en regionale middelen. Hiermee zijn publieke en private partijen betrokken wat heeft geleid tot regionale verankering, nationale publiciteit en een zichtbare positie in het nationale energiebeleid. Energie is daarnaast opgenomen in het Waddenfonds en als regionaal economisch speerpunt (Pieken in de Delta / Koers Noord).

Energy Valley II (2005-2008)

De in gang gezette projecten en ontwikkelingen kennen een lange doorlooptijd. Hiervoor werd blijvende ondersteuning en begeleiding wenselijk geacht. Besloten is hiervoor Energy Valley II vorm te geven met een aantal wijzigingen. Belangrijkste wijziging is de uitbreiding van het werkingsgebied met de regio Noord-Holland Noord. Dit vanwege collectieve belangen richting het Waddenfonds en de complementaire energiesector. Voor de financiering is wederom SNN-subsidie aangewend. Dit keer voor de periode december 2005 tot juli 2008.

De Raad van Toezicht is uitgebreid met kopstukken uit het bedrijfsleven en overheidsinstanties, waarbij de bestuurlijke betrokkenheid is gewaarborgd door toetreding van CdK Hans Alders als voorzitter. De Raad van Advies is overgegaan in een Gedeputeerden Overleg met bestuurders uit de 4 provincies. Het coördinatiebureau is uitgebreid naar 7 ft. De begeleidingsgroep is gecontinueerd en uitgebreid met vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven en het ministerie van EZ. Hiermee is betrokkenheid van de dragende partijen gewaarborgd. Daarnaast is het Energy Valley Platform opgericht om bedrijven en instellingen de gelegenheid te bieden zich formeel te verbinden. Uit (project)contacten bleek hier behoefte aan te zijn, wat tekenend is voor de groeiende (bedrijfsmatige) betrokkenheid bij Energy Valley.

Naast continuering van de bestaande taken op het gebied van branding is in deze fase de nadruk gelegd op projectstimulering. Inhoudelijk is daarbij voortgebouwd op het fundament dat was gelegd. Hierbij is focus aangebracht via programmatisch inzet van het coördinatiebureau op een aantal transitithema's dat nauw aansloot bij de regio. Door het stimuleren van innovatie- en investeringsprojecten op deze thema's en aan de hand van informatieverstrekking, congressen en vertegenwoordiging in relevante overlegorganen is de energiepositie verder uitgebouwd. Daarbij is de beleidspositie versterkt door inbedding in regionale programma's en regelingen.

C- ANALYSE VAN DE ENERGIESECTOR

CAB heeft de vestigingen en werkgelegenheid in de energiesector zijn geanalyseerd op basis van statistische gegevens uit 2006. Hierbij is een afbakening gemaakt op basis van industrie-codes waarbij 6 subsectoren zijn benoemd. Op basis hiervan kent de noordelijke energiesector 400 vestigingen en 22.121 werkzame personen in 2006 (bijlage 1). Ten aanzien van Noord-Holland Noord heeft CAB geconcludeerd dat de sectorstructuur min of meer vergelijkbaar is met de overige provincies, met een substantieel aantal vestigingen in de subsector aardgas- en oliewinning en dienstverlening (m.n. offshore) en energieproductie en -distributie (m.n. windparken).

De gegevens uit 2006 zijn vergeleken met een soortgelijke analyse uit 2003 (tabel 1). Hierbij ontbreken de gegevens van Noord-Holland Noord omdat dit gebied in 2003 nog geen onderdeel uitmaakte van Energy Valley.

Tabel 1 Energiesector in Drenthe, Friesland en Groningen in 2003 en 2006

Subsector	2003		2006	
	fte	vestigingen	fte	vestigingen
Aardgas/olie winning en dienstverlening	2.938	29	1.860	28
Energieproductie en -distributie	2.073	15	3.346	26
Vervaardiging energietechnologieën	6.562	97	6.680	103
Installatie en isolatie	4.533	73	4.664	68
Brandstofhandel	896	43	676	32
Energiedienstverlening	1.042	17	1.168	28
TOTAAL	18.044	274	18.394	285

Bron: Mid-term Evaluatie Energy Valley – CAB januari 2008

Op basis van de statistische analyse kan worden opgemaakt dat de werkgelegenheid in drie jaar tijd is gegroeid met 350 fte. Daarbij is een substantiële verschuiving tussen de eerste twee subsectoren zichtbaar. Dit is te verklaren door de doorgevoerde splitsing van Gasunie. Daarnaast is sprake van een forse daling in de subsector aardgas/olie winning en -dienstverlening, dit geldt over de gehele linie en voor de NAM in het bijzonder.

De werkgelegenheids groei wordt genivelleerd door afname van de subsector aardgas/olie winning en -dienstverlening. Daarnaast gaat CAB er van uit dat een deel van de werkgelegenheid als gevolg van nieuwe energie-investeringen niet uit de analyse naar voren komt. Een deel van de effecten valt namelijk buiten de energiesector. Dit wordt versterkt door toenemende vermenging van het energiethema met andere sectoren (bijv. agribusiness, ICT). Daarnaast zijn de meeste investeringen langlopend van aard waardoor achterliggende effecten de komende periode hun beslag moeten krijgen. Dit is nog niet af te lezen uit de gegevens van 2006. Gezien de potentie aan grote investeringen en de structurele groei van de duurzame energieactiviteiten, is de verwachting dat dit in de komende jaren wel zichtbaar wordt.

D- ANALYSE VAN DE RESULTATEN

De resultaten zijn inzichtelijk gemaakt aan de hand van een tweetal projectendatabases.

Energy Valley regio

Ten eerste is gebruik gemaakt van een projectinventarisatie die is uitgevoerd door studenten van de Hanzehogeschool, op basis van verschillende projectenlijsten vanuit het coördinatiebureau en de betrokken overheden. Deze inventarisatie bevat 377 operationele en in ontwikkeling zijnde projecten. Dit is niet uitputtend maar geeft een beeld van de noordelijke energiedynamiek.

De meerderheid van de projecten ligt op het vlak van energietransitie (72%), gevolgd door conventionele energieactiviteiten (16,5%) en kennis & innovatie (11,5%). De scheiding tussen deze domeinen is diffuus omdat ze op projectniveau vaak bij elkaar komen. Dit is in lijn met het uitgangspunt voor een integrale uitbouw van de noordelijke energiecluster. Algemeen kan worden geconcludeerd dat projecten op het gebied van energietransitie de overhand hebben. Daarbij zijn de investeringvolumes op het gebied van conventionele energie het hoogst, omdat dit veelal grote en kapitaalintensieve projecten betreft. Geografisch vinden de meeste projecten in de provincie Groningen plaats, gevolgd door achtereenvolgens Friesland, Drenthe en Noord-Holland Noord.

Stichting Energy Valley

Naast de analyse van de brede projectendatabase zijn tevens de projecten geanalyseerd waar de stichting Energy Valley een rol heeft vervuld. Dit geeft meer inzicht in de output en focus van de stichting. De database is samengesteld door het coördinatiebureau op basis van projecten met directe betrokkenheid. De database is bijgewerkt tot december 2007.

De projecten liggen op het vlak van energietransitie en -innovatie en maken op enigerlei wijze gebruik van overheidsfinanciering. De projecten variëren van aard maar kennen een focus op de thema's duurzame elektriciteit, duurzame mobiliteit, groen gas en biomassa. Dit is in lijn met de prioritaire transitiethema's die zijn benoemd. Het betreft opkomende technologieën, die zich in het begin van marktintroductie bevinden. Juist deze projecten en onderliggende initiatiefnemers zijn gebaat bij intensieve begeleiding en ondersteuning. Het coördinatiebureau heeft bij deze projecten direct kunnen bijdragen aan de projectrealisatie.

Rol coördinatiebureau

Het coördinatiebureau zet zich samen met de overheden en ander intermediaire instanties in om projecten gerealiseerd te krijgen. Het coördinatiebureau fungeert daarbij als facilitator tussen betrokken ondernemers, overheid(instanties) en kennisinstellingen. De nadruk ligt vooral op de voorfase. Hier kan meerwaarde worden geboden. Initiatiefnemers worden benaderd door nauwe marktcontacten en via informatieverspreiding en bijeenkomsten. Het coördinatiebureau adviseert bij het formuleren van een heldere vraag en/of een projectplan. Slechts in een enkel geval is de stichting penvoerder. Daarnaast kan door aanwezige kennis en ervaring assistentie worden geboden bij verwerving van financiering. De nauwe relatie en samenwerking met de overheden maakt het daarbij mogelijk projecten de juiste prioriteit mee te geven en de slagingskansen te maximaliseren.

Het coördinatiebureau verbindt partijen om de projectcoalitie te versterken en indien het tot een projectvoorstel komt treedt de stichting veelal op als projectpartner, zodat het project kan voldoen aan gestelde subsidie-eisen. De initiatiefnemer blijft daarbij zelf verantwoordelijk voor het project. In het voortraject en na indiening kan belangenbehartiging plaatsvinden om de kans op succes te vergroten. Hierbij vervult het coördinatiebureau een schakelfunctie tussen ondernemer en overheid.

Projecten Energy Valley I

De beginperiode wordt gekenmerkt door een groot aantal onderzoeksprojecten; 24 in totaal. Hierbij is gebruik gemaakt van de nationale regeling Ondersteuning Transitie Coalities (OTC) en het regionale Innovatieve Actieprogramma Groningen (IAG). Deze onderzoeken zijn afgerond. Daarnaast zijn in de eerste periode 5 investeringsprojecten gerealiseerd. Hierbij is gebruik gemaakt van de nationale Unieke Kansen Regeling (UKR). 2 van deze projecten zijn afgerond, de andere zijn nog in uitvoering (bijlage 2).

Met de projecten is de Energy Valley regio nadrukkelijk op de kaart gezet en is een groot aantal partijen projectmatig betrokken. In totaal is bij Energy Valley I sprake van 29 projecten, met een omvang van €20,2 miljoen (€6,8 miljoen subsidie en €13,4 overig). Mede doordat daarbij intensief gebruik is gemaakt van transitiegelden heeft het noorden een stevige positie verworven in het nationale transitiebeleid.

Projecten Energy Valley II

In overleg met de stakeholders is bij Energy Valley II de focus gelegd op het stimuleren van investeringsprojecten. Daarnaast zijn een aantal nieuwe onderzoeksprojecten geïnitieerd. In de huidige fase kent het coördinatiebureau betrokkenheid bij in totaal 47 projecten.

Van de onderzoeksprojecten zijn er 6 afgerond. Hierbij is gebruik gemaakt van regionale middelen. 3 onderzoeksprojecten zijn in uitvoering. Hierbij is gebruik gemaakt van de nationale regeling Energie Onderzoek Subsidie (EOS). Momenteel zijn 5 onderzoeksprojecten onder behandeling die opteren voor financiering vanuit de provincie Groningen.

Per december 2007 waren 10 investeringsprojecten in uitvoering waarbij gebruik wordt gemaakt van Kompasgeld en nationale middelen uit UKR en de regeling Innovatieve Biobrandstoffen (IB). Momenteel zijn 23 investeringsprojecten in behandeling. Daarbij wordt geopteerd voor verschillende regionale en nationale regelingen (bijlage 3).

Naast deze projecten heeft het coördinatiebureau samen met de provincies actief gelobbyd voor exploitatievergoeding uit de stopgezette regeling Milieukwaliteit Elektriciteit Productie (MEP). Mede hierdoor is voor 18 biogasinstallaties een exploitatievergoeding verkregen, van in totaal €53 miljoen, waardoor deze projecten alsnog gerealiseerd kunnen worden. Daarnaast hebben drie grote projecten (Ten Kate, Evelop en BIOX) door snel en adequaat handelen van het coördinatiebureau tijdig kunnen opteren voor een MEP-vergoeding, waarmee €920 miljoen aan exploitatiesubsidie is veiliggesteld.

Investeringsomvang

In totaal is de stichting betrokken of betrokken geweest bij 94 projecten (Energy Valley I en II). Deze projecten zijn goed voor een geschatte investeringsomvang van €1 miljard. Een groot deel daarvan bevindt zich in de opstart- of realisatiefase. Deze investeringen dienen nog geëffectueerd te worden. Dit onderschrijft de conclusie van CAB dat de economische effecten juist in de komende periode zichtbaar zullen worden.

Uitgaande van gecommitteerde projectgelden is sprake van een totaalvolume van €590 miljoen, waarvan een klein deel uit subsidies (tabel 2). Overigens is het voor de projecten in behandeling nog niet zeker of de investeringen ook daadwerkelijk gaan plaatsvinden. Dit is afhankelijk van de verdere procesgang voor deze projecten. Wanneer deze projecten buiten beschouwing worden gehouden is sprake van €255 miljoen aan investeringen.

Tabel 2 Totaal aan gecommitteerde projectgelden naar type project

			Gecommitteerde investeringen		
			totaal	subsidie	overig
30	Onderzoeksprojecten	Afgerond	€ 3.625.750	€ 2.050.200	€ 1.575.550
3	Onderzoeksprojecten	in uitvoering	€ 2.040.000	€ 1.038.000	€ 1.002.000
5	Onderzoeksprojecten	in behandeling	€ 1.636.500	€ 680.000	€ 956.500
38	<i>Onderzoeksprojecten</i>	<i>Totaal</i>	<i>€ 7.302.250</i>	<i>€ 3.768.200</i>	<i>€ 3.534.050</i>
2	Investeringsprojecten	Afgerond	€ 2.375.000	€ 420.000	€ 1.955.000
13	Investeringsprojecten	in uitvoering	€ 222.000.000	€ 20.315.000	€ 202.085.000
18	Biogasprojecten	in uitvoering	€ 27.000.000	€ 0	€ 27.000.000
23	Investeringsprojecten	in behandeling	€ 330.800.000	€ 40.000.000	€ 290.800.000
56	<i>Investeringsprojecten</i>	<i>Totaal</i>	<i>€ 582.175.000</i>	<i>€ 60.735.000</i>	<i>€ 521.840.000</i>
94	Projecten	Totaal	€ 589.477.250	€ 64.503.200	€ 525.374.050

Bron: Stichting Energy Valley

De gevarieerdheid en de fase van de projecten maakt het lastig een reële inschatting te maken van de werkgelegenheidseffecten. Dit vergt verdere analyse van de individuele projecten. Gezien het financiële volume mag wel worden verwacht dat deze effecten substantieel zijn.

Zoals aangegeven worden de projecten overwegend door derden ontwikkeld waarbij het coördinatiebureau samen met andere instanties een ondersteunende rol heeft kunnen vervullen. In totaal zijn bijna 280 partners bij de projecten betrokken. Het is nooit exact vast te stellen welk investeringsdeel of project zonder ondersteuning van de grond was gekomen. In ieder geval is - of wordt - bij deze projecten directe ondersteuning geboden. Daarbij is het coördinatiebureau één van de schakels voor realisatie.

Afgeleid effect

Naast de directe resultaten is sprake van een sterk afgeleid effect. Dit heeft deels betrekking op projecten waarbij geen directe betrokkenheid is, maar waarbij wel een rol is vervuld bij het leggen van strategische contacten en de ideevorming. Daarnaast zorgt de positionering en beleidsfocus voor afgeleide effecten.

Via congressen en bijeenkomsten zijn partijen met elkaar in contact gebracht en is op gestructureerde wijze informatie overgedragen. Tot nu toe heeft het coördinatiebureau meer dan 50 congressen en bijeenkomsten (mede)georganiseerd. Daarnaast is Energy Valley op talrijke beurzen en congressen vertegenwoordigd om de positie als energieregio kracht bij te zetten. Rondom het coördinatiebureau is een fysiek netwerk ontstaan in de vorm van het Energy Business Plaza waar zich momenteel ca. 20 energiepartijen hebben gevestigd.

Het coördinatiebureau is in staat gebleken een waardevolle rol te vervullen bij een aantal strategische trajecten. Voorbeeld daarvan is de rol bij de MEP-projecten, maar ook bij de opname van Groen Gas in de nieuwe Subsidieregeling Duurzame Energie (opvolger MEP). Daarnaast is diverse malen opgetreden als strategische partner bij de acquisitie van nieuwe bedrijfsinvesteringen. Het coördinatiebureau heeft tevens aan de wieg gestaan van het Bio Energie Noord en het Katalysatorcentrum Duurzame Mobiliteit i.o. om groeiende initiatieven op het gebied van agro-energie en duurzame mobiliteit te kunnen ondersteunen.

De noordelijke kenniscluster kent een verstrekte focus op het thema energie (Energy Delta Institute, Energy Delta Research Centre, Cartesius Instituut duurzame innovaties, Energie Kennis Centrum, Groene hogeschool Van Hall Larenstein, Value in the Valley). Daarnaast maakt het Energieonderzoek Centrum Nederland met de toevoeging van Noord-Holland Noord ook onderdeel uit van de Energy Valley regio. Hiermee is het kennisfundament de afgelopen 4 jaar aanzienlijk versterkt.

E- ANALYSE VAN DE BEELDVORMING

Naast de kwantitatieve analyses heeft CAB op basis van een aantal gesprekken met sleutelspelers tevens een kwalitatieve analyse uitgevoerd naar de beeldvorming rondom Energy Valley.

Energy Valley concept

Energy Valley wordt ervaren als sterk merk met een brede naamsbekendheid, met bepaalde meerwaarde (bijv. bij subsidietrajecten). Uit de interviews komt verder naar voren dat de focus soms moeilijk te duiden is. Dit terwijl vooral bij Energy Valley II focus is aangebracht op een aantal transitithema's wat ook terug te vinden is in de projecten. CAB concludeert dat de roep om focus mogelijk voortkomt uit een onvoldoende geëxpliciteerde strategische oriëntatie. Hierdoor ontbreekt het aan een referentiekader voor de activiteiten en krijgt het grote aantal projecten voor buitenstaanders een willekeurig karakter. Dit wekt bij een deel van de geïnterviewden bezorgdheid. Een ander deel van de geïnterviewde is juist blij met het brede karakter omdat hierdoor ruimte wordt geboden voor creativiteit en flexibiliteit, in die optiek is Energy Valley ook niet gebaat bij te rigide targets en afrekencultuur.

Stichting Energy Valley

CAB typeert de stichting als een niet-traditionele netwerkorganisatie. De stichting is actief netwerkspeler en onderhoudt daarbij verschillende relaties. Het netwerk bestaat uit een kleine kern (met zgn. strong ties) en een grote groep van partijen daaromheen. Het netwerk is flexibel en biedt veel kansen voor informatietoever en het koppelen van problemen aan oplossingen. Dit draagt bij aan het klimaat om de noordelijke energie-economie te laten groeien.

Coördinatiebureau

Het coördinatiebureau hanteert namens de stichting verschillende rollen als netwerkspeler, in verschillende netwerken en op verschillende momenten. Hierbij worden de volgende rollen onderscheiden: ambassadeur, netwerker, lobbyist, projectaanjager, makelaar / intermediair en (stille) partner. Het coördinatiebureau slaat verbindingen tussen partijen en maatschappelijke domeinen. Zo wordt een omgeving gecreëerd waarin energiegerelateerde projecten een voordeel hebben ten opzichte van andere omgevingen.

F- CONCLUSIES

Als slotsom concludeert CAB dat het concept succesvol is neergezet. Energy Valley speelt handig in op het nationale energie- en klimaatbeleid, is speerpunt voor regionaal economische ontwikkeling en is een voorbeeld voor clustering en economische structuurversterking via publiekprivate samenwerking. De Energy Valley regio kent veel energie-initiatieven, met een breed en actief participierend cluster van publieke en private partijen. Een deel van de initiatieven wordt door het coördinatiebureau ondersteund en een deel verloopt autonoom.

CAB concludeert verder dat publieke en private partijen nadrukkelijk geïnvolveerd en gemobiliseerd zijn om het Energy Valley concept in de praktijk te brengen. Daarbij heeft nauwe samenwerking plaatsgevonden tussen bestaande instanties en organisaties. De stichting heeft als neutrale partij namens de regio kunnen fungeren als netwerkorganisatie voor info-overdracht, coalitievorming, projectadvies en belangenbehartiging. Deze publiekprivate krachtenbundeling is succesvol gebleken om op effectieve en efficiënte wijze concrete invulling te geven aan Energy Valley. Dit heeft geleid tot goede naamsbekendheid, brede betrokkenheid vanuit de regio, diverse concrete projecten en een stevige positie in nationale en regionale beleidsprogramma's.

Het Energy Valley concept heeft bijgedragen aan een positief klimaat voor energieactiviteiten in het noorden ontstaan. Door focus en profilering zijn processen in een stroomversnelling geraakt. Hierdoor is momentum ontstaan waardoor de regio heeft kunnen uitgroeien tot koploper op een aantal onderwerpen. De opgestarte projecten en processen betekenen een structurele versterking van de regio en zijn veelal langlopend. Energy Valley bevindt zich in de fase dat de inspanningen leiden tot investeringen en dat er toegespitste fondsen beschikbaar komen om ontwikkelingen te versnellen. Dit is deels een directe resultante van de stichting, deels een autonoom proces en deels een afgeleid effect van de positionering en erkenning van het noorden als energieregio.

G- REFLECTIE

Op basis van de evaluatiestudie en eigen ervaringen geeft het coördinatiebureau onderstaand een korte reflectie op de afgelopen 4 jaar Energy Valley en de lessen die hieruit getrokken kunnen worden. Het coördinatiebureau onderschrijft daarbij de uitkomsten van de evaluatiestudie, maar is zich bewust dat de resultaten voortkomen uit een brede ontwikkeling waar het coördinatiebureau onderdeel van uit maakt. Toewijzing van resultaten is altijd aan discussie onderhevig. Succes kent vele vaders. Hoofdzakelijk is dat er goede resultaten zijn geboekt en dat het noorden met Energy Valley zich heeft weten te onderscheiden.

Het noorden kent een verhoogde energiedynamiek. Dit is in eerste instantie te danken aan de inspanningen van de initiatiefnemers die daar tijd en middelen in hebben gestoken. Voorts hebben de provincies en gemeenten een zeer actieve rol vervuld bij het stimuleren van een duurzame energie-economie. Deze inspanningen zijn cruciaal voor uitbouw van de Energy Valley regio. De stichting Energy Valley heeft daarbij een ondersteunende en constructieve rol voor de bedrijven en overheden kunnen vervullen. De gemeenschappelijke aanpak is een belangrijke succesfactor.

Energy Valley I was nadrukkelijk de pioniersfase waarin kritische massa moest worden gecreëerd en strategische kansen zijn uitgediept. Hiermee is het fundament gelegd voor Energy Valley II, waar gestructureerd is ingezet op uitbouw van een aantal transitithema's. Door programmatische inzet op duurzame elektriciteit, mobiliteit, groen gas en biomassa is zichtbare voortgang geboekt op deze thema's. Daarbij loopt de regio voor een aantal thema's voorop (bijv. groen gas) bij andere thema's is het noorden één van de spelers (bijv. CCS).

De focus op energietransities heeft - samen met de internationalisering van Gasunie en de grote elektriciteitsinitiatieven - ervoor gezorgd dat het noorden in korte tijd tot Energy Valley regio is geworden. Een regio met hoge dynamiek en een concentratie aan energiepartijen en -projecten. Hiermee heeft het noorden een robuust nationaal thema in handen.

Belangrijke constatering is dat het punt is aangebroken waarop de economische effecten zichtbaar moeten worden. Het coördinatiebureau is dan ook van mening dat de inspanningen van de afgelopen jaren de komende periode kunnen worden verzilverd. De projecten worden steeds meer volwassen en komende jaren zal duidelijk worden welke investeringen doorgang zullen krijgen en welke afvallen. Gezien de potentie aan grootschalige investeringen en de structurele groei van de duurzame energiesector is de verwachting dat dit zich de komende periode ook zal vertalen naar substantiële effecten voor de werkgelegenheid.

Het coördinatiebureau verwacht dat gezien positie en beleidsfocus de komende jaren verdere toename van energieactiviteiten mag worden verwacht. Daarbij is blijvend behoefte aan krachtige branding en intensieve ondersteuning. De ervaring leert dat het proces niet vanzelf verloopt. Hierbij is nauwe samenwerking tussen de regionale overheden en ondersteunende instanties (NOM, TCNN, Syntens, KvK, e.d.) absoluut noodzakelijk. Alleen door een collectieve inzet kunnen de hoge ambities worden waargemaakt.

Op basis van de evaluatiestudie en de ervaringen van het coördinatiebureau zijn een aantal lessen te trekken voor het vervolg. Deze zijn:

- In het begin zijn bij de positionering de successen te veel vereenzelvigd met het coördinatiebureau, wat contraproductief heeft gewerkt. Hier is verandering in gebracht door in de communicatie duidelijk onderscheid te maken tussen de regio, het concept en de organisatie Energy Valley. Het coördinatiebureau is een facilitator en de successen moeten op de betrokken overheden en bedrijven uitstralen.
- Het coördinatiebureau is het eens met de conclusie van CAB dat Noord-Holland Noord onvoldoende is aangehaakt. Dit is deels te verklaren door wegval van de operationele contactfunctionaris vanuit Noord-Holland. Hiermee is een belangrijke verbindende factor komen te vervallen waardoor projectmatige contacten bemoeilijkt zijn. Hier dient meer aandacht aan te worden besteed, door afstemming met ATO NH en beschikbaarheid van personele capaciteit.
- CAB concludeert tevens dat de internationalisering is achtergebleven. Bij Energy Valley II is besloten dit buiten de stichting te organiseren. In de praktijk is hierdoor onvoldoende aangehaakt bij de Europese dimensie. Internationale profilering, samenwerking en bedrijfscontacten vergt actieve inzet. Hier kan deels worden aangehaakt bij de Kamer van

Koophandel. Daarnaast wordt beperkt gebruik gemaakt van Europese financieringsopties. Indien internationalisering als expliciete taak van de stichting wordt beschouwd dan dient hier ook capaciteit voor te worden vrijgemaakt.

- Vanuit het oogpunt van positionering, verantwoording en taakverdeling is behoefte aan een eenduidig projectinformatiesysteem. Hierbij kan worden aangehaakt bij het energieakkoord en gebruikt worden gemaakt van bestaande databronnen en -kanalen.
- De schakelfunctie tussen overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen is cruciaal. Door bundeling van partijen, informatie en kennis kan de noordelijke energievoorsprong worden versterkt. Het Energy Valley Platform biedt hiervoor een uitstekend vehikel.

Het recente energieakkoord tussen de Energy Valley provincies en het Rijk is leidend voor de regionale inzet ten behoeve van het klimaat en de energie-economie. Het akkoord is daarmee het kader voor de inspanningen van de overheden en intermediaire organisaties. Dit geldt ook voor Energy Valley. Binnen het energieakkoord ligt voor Energy Valley de nadruk op het stimuleren van nieuwe marktkansen en betrokkenheid vanuit het bedrijfsleven. Energy Valley is en blijft immers een economische ambitie. Emissiereductie en energiebesparing zijn daarbij geen doel en op zich. Het stimuleren van investeringen en werkgelegenheid staat voor Energy Valley centraal.

Het coördinatiebureau verwacht dat de majeure investeringen op het gebied van elektriciteit en gas autonoom zullen verlopen en dat daar naast de huidige initiatieven slechts beperkte groei mogelijk is. De inzet van de Energy Valley organisatie zal dan ook vooral gericht moeten zijn op uitbouw en doorgroei van nieuwe en innovatieve initiatieven. Deze bevinden zich veelal op het gebied van energietransitie. Hier kan meerwaarde worden geboden en is het structuurversterkende effect het grootst. Het coördinatiebureau acht daarbij de volgende thema's relevant:

- energieproducten en -diensten
- groen gas
- duurzame mobiliteit / biofuels
- schoon fossiele energie
- decentrale systemen
- energie-innovaties
- scholing en personeelsvoorziening

In de afgelopen jaren is het regiobrede en publiekprivate karakter gewaarborgd door het gemeenschappelijke belang te bundelen in de stichting Energy Valley. Dit zou ook voor de toekomst gewaarborgd moeten zijn. Hierbij is een goede aanhaking bij de organisatiestructuur rondom het energieakkoord gewenst.

Bijlage 1 Energiesector in de Energy Valley regio per 2006

Subsector	Werkzame personen		Aantal Vestigingen		
Aardgas/olie winning en dienstverlening	2.231	10.0%	53	13.0%	
	410	1.8%	6	1.5%	Groningen
	49	0.2%	2	0.5%	Friesland
	1.401	6.2%	20	5.0%	Drenthe
	371	1.7%	25	6.2%	Noord-Holland
Energieproductie en - distributie	3.405	15.0%	52	13.0%	
	1.767	7.9%	6	1.5%	Groningen
	1.277	5.7%	15	3.7%	Friesland
	302	1.3%	5	1.2%	Drenthe
	59	0.3%	26	6.5%	Noord-Holland
Vervaardiging energietechnologieën	7.948	35.0%	135	34.0%	
	2.003	8.9%	34	8.4%	Groningen
	1.912	8.5%	42	10.4%	Friesland
	2.765	12.3%	27	6.7%	Drenthe
	1.286	5.7%	32	7.9%	Noord-Holland
Installatie en isolatie	6.069	26.0%	88	21.0%	
	1.594	7.1%	21	5.2%	Groningen
	1.613	7.2%	31	7.7%	Friesland
	1.571	7.0%	17	4.2%	Drenthe
	1.261	5.6%	19	4.7%	Noord-Holland
Brandstofhandel	735	4.0%	33	9.0%	
	211	0.9%	14	3.5%	Groningen
	127	0.6%	6	1.5%	Friesland
	338	1.5%	11	2.7%	Drenthe
	59	1.8%	2	1%	Noord-Holland
Energiedienstverlening	1.745	10.0%	39	10.0%	
	707	3.1%	13	3.2%	Groningen
	48	0.2%	7	1.7%	Friesland
	413	1.8%	8	2%	Drenthe
	577	2.6%	11	2.7%	Noord-Holland
Totaal	22.121		400		

Bron: Mid-trem Evaluatie Energy Valley – CAB januari 2008

Bijlage 2 Projecten met betrokkenheid vanuit de stichting Energy Valley, periode I

ONDERZOEKSPROJECTEN AFGEROND	REGELING	ROL
Bio-energie in Noord-Nederland	OTC	penvoerder
Wieren als grondstof	OTC	advies/partner
Besparing in bestaande bouw	OTC	advies/partner
Friese Coalitie MiniWKK	OTC	advies/partner
Leeuwarden rijdt op gas	OTC	advies/partner
Import Biomassa Eemsmond	OTC	advies/partner
Biomassa expertisecentrum	OTC	advies/partner
CNG-Rijden Noord-Nederland	OTC	advies/partner
Pyrolyse	OTC	advies/partner
Meerstad Groningen: Warmte & Kracht	OTC	advies/partner
Duurzaam Schiermonnikoog	OTC	advies/partner
Duurzame Waddenvloot	OTC	advies/partner
Nieuw Gas Sensoren	OTC	advies/partner
Virtuele Energiecentrale	OTC	advies/partner
Energy Valley the Netherlands	OTC	advies/partner
Groen Gas Energy Valley	OTC	advies/partner
Uitrol microWKK Noord-Nederland	OTC	advies/partner
Nieuw Gas Noord-Nederland	OTC	advies/partner
CEPP / ZEPP	OTC	advies/partner
Gas+ H2 injectie aardgasnet	OTC	advies/partner
CES NN	IAG	advies/partner
Biogas Westerkwartier	IAG	advies/partner
Grounds for Change	IAG	advies/partner
AVS	IAG	advies/partner
INVESTERINGSPROJECTEN AFGEROND	REGELING	ROL
Energiebesparing Wielenpolle	UKR	advies/partner
Test 50 MicroWKK	UKR	advies/partner
INVESTERINGSPROJECTEN IN UITVOERING	REGELING	ROL
Intro aardgas als autobrandstof	UKR	advies/partner
Stadsvervoer op aardgas	UKR	advies/partner
Green Planet	UKR	advies/partner

Bron: Stichting Energy Valley – december 2007

Bijlage 2 Projecten met betrokkenheid vanuit de stichting Energy Valley, periode II

ONDERZOEKSPROJECTEN AFGEROND	REGELING	ROL
Studie Europapark Coevorden	EV	penvoerder
Biotechnology for Chemistry	Kompas	penvoerder
Waterstofboten	NIOFF	advies/partner
BioCon	IAG	advies/partner
Bareau	IAG	advies/partner
PDO studie Ten Kate	IAG	advies/partner
ONDERZOEKSPROJECTEN IN UITVOERING	REGELING	ROL
BIOGG	EOS	advies/partner
BioSNG Warmte en Kracht	EOS	advies/partner
SmartProofs	EOS	advies/partner

ONDERZOEKSPROJECTEN IN BEHANDELING	REGELING	ROL
Cocon	Prov. Groningen	advies/partner
ZKH Stadskanaal	Prov. Groningen	advies/partner
BioVEC	Prov. Groningen	advies/partner
Biovalue Glycerine	Prov. Groningen	advies/partner
Greening FMC	Prov. Groningen	advies/partner
INVESTERINGSPROJECTEN IN UITVOERING	REGELING	ROL
Bio Energie Noord	Kompas	penvoerder
Kippenmestvergasser	UKR	advies/partner
ZON	UKR	advies/partner
Warmtenet Emmen	UKR	advies/partner
Pyrolyse Plant	UKR	advies/partner
Fiwihex	UKR	advies/partner
CROB	UKR	advies/partner
Sunoil	IB	advies
Biovalue	IB	advies
PDO Ten Kate	MEP	advies/lobby
INVESTERINGSPROJECTEN IN BEHANDELING	REGELING	ROL
Evelop	MEP	lobby/advies
BIOX-Aldel	MEP + BSRI	lobby/advies
ZEPP	UKR CO2	advies/partner
Anodemontage Aldel	BSRI	advies
GreenCo-Wijster	BSRI	advies
SuikerUnie BioEthanol	BSRI	advies
BioMCN	BSRI	advies
INES, people in power	Koers Noord	advies/partner
SPS	Koers Noord	advies/partner
UtilizeIT	Koers Noord	advies/partner
Energy Valorizer	Koers Noord	initiator
Groen Gas Certificering	Koers Noord	advies/partner
Saudec / Petroleum Academy	Koers Noord	initiator
GrASp	Koers Noord	advies
Katalysatorcentrum DM	Waddenfonds	advies/partner
Groen Groener Groenst	EOS Demo	advies
DeSaH	EOS Demo	advies
Sunoil	EOS Demo	advies
Groen Gas Midden Drenthe	EOS Demo	advies
Rejects Energy	PM	advies
Foxcoal	PM	advies
Blue Energy	PM	advies
Europapark Coevorden	PM	advies

Bron: Stichting Energy Valley – december 2007

Geleidestaat

Bzo

RUIMTELIJKE ORDENING EN
ECONOMISCHE ZAKEN

IN TE VULLEN DOOR DIV

Afdeling EZ
Naam 5.1.2e
Telefoon 367 89 41

Reg. nr. Roog. 17086361
Ingekomen _____
Doss. nr. _____
Kopie gez. aan _____

Onderwerp

Definitieve subsidievestiging Energy Valley fase II

AFD. EZ 5.1.2e
PARAAF 5.1.2e

Eerdere besluitvorming door: _____ d.d. _____

Bestemd voor behandeling in

Datum _____ Fatale datum en reden _____

- DB 24/2
- BSO, t.w. _____
- Afstemmingsoverleg _____
- B en W _____
- Raadzie, t.w. _____
- Raad _____
- Soort document startaanvraag ¹⁾ projectplan ¹⁾ fasedocument ¹⁾ overige
- Begrotingswijziging ja nee intern concern

Overleg gepleegd met

Vooraf kopie ter info gezonden aan: _____

Nota/raadsvoorstel is voorzien van

- Samenvatting ja nee
- Persbericht ja nee

Voor akkoord directeur

Naam _____ 5.1.2e 12/2 Commentaar _____
 Naam _____ 5.1.2e 12/2 Commentaar _____
 Naam _____ 5.1.2e 12/2 Commentaar _____

Aard van het stuk discussiestuk (A-agenda) conform stuk (B-agenda) thematisch onderwerp (C-agenda)

Aantekeningen directiestaf

_____

Besluit DB d.d. 24/2 Besluit BSO d.d. _____ ¹⁾ Steller verantwoordelijk voor aanlevering van dit beslissingdocument bij het Projectenbureau PCS (daarna naar DIV)

nie leuslag

Besluitnota

- Dienstbesluit
 AMT besluit
 Collegebesluit

Inliggende registratienrs.

Registratienr. RO08.1786361

Overleg gepleegd met:

Datum 18 december 2008

Dienst/afdeling /RO/EZ-EZ

Opsteller 5.1.2e

Telefoon 367 5.1.2e

E-mail 5.1.2e@roez

 dienst(en) sectoroverleg portefeuillehouder overig**Publiciteit** PB
persbericht PC
persconferentie APC
aparte persconferentie NP
niet publicabel**Onderwerp**

Definitieve subsidievaststelling Energy Valley fase 2

Conceptbesluit

Het DB besluit

1. de subsidie aan de stichting Energy Valley definitief vast te stellen op € 250.000,-
2. de brief aan de stichting Energy Valley vast te stellen

Ondertekening directeur(en)

_____
Paraaf Datum_____
Paraaf Datum_____
Paraaf Datum

Voorstel voor agendering (directiesecretaris)

 conform discussie**B en W besluit****Besluit**

Datum

Nummer

gemeentesecretaris

_____
Paraaf Datum conform discussie_____
Datum

Burgemeester

_____
Paraaf Datum

Wethouder(s)

_____
Paraaf Datum

Afgehandeld en naar archief

Paraaf

Datum

Classificatienr. _____

De gemeente heeft een subsidie verleend aan Energy Valley, fase 2 (RO06.1331710). Deze fase liep van eind 2005 tot medio 2008. De subsidie bedroeg € 250.000,- op een totale begroting van € 3.675.000,-.

De stichting Energy Valley heeft een verzoek gedaan tot definitieve vaststelling van de subsidie voor fase 2. De inhoudelijke eindrapportage geeft aan dat Energy Valley zich conform voorwaarden in de subsidietoekenning de afgelopen jaren heeft ingezet op de onderwerpen:

- duurzame mobiliteit: 10 aardgasbussen en tankstations;
- Biomassa: ondersteunen van de Suikerunie bij het halen van energie uit biomassa. Door inzet van de stichting Energy Valley en Bio Energy Noord is € 10 miljoen BSRI subsidie verworven voor de productie van bioethanol en groen gas bij SuikerUnie. Door een concernbeslissing is de bioethanol optie geparkeerd. De stichting is nauw betrokken bij een reparatieactie om de subsidie om te zetten voor het groen gas productiespoor;
- Kennis: RUG en Hanzehogeschool zijn ondersteund bij subsidieaanvragen en het organiseren van de Energy Delta convention;
- Energie in gebouwde omgeving: de stichting is nauw betrokken geweest bij de realisatie van het RENQI instituut in Groningen. Met RENQI hebben TNO, Hanzehogeschool en Gasunie de krachten gebundeld voor realisatie van (praktijk)tests, onderzoek en onderwijs rondom onder meer de HRe-ketel;
- Tot slot is in Meerwold het Energy Business Plaza ontwikkeld waarin circa twintig energiepartijen zijn gevestigd.

Uit de financiële rapportage blijkt dat de werkelijke totale kosten € 3.745.557,- bedragen. Op basis van de inhoudelijke en financiële eindrapportage wordt voorgesteld de subsidie vast te stellen op € 250.000,- en het resterende bedrag van € 50.000,- betaalbaar te stellen.

Het DB besluit:

1. de subsidie aan de stichting Energy Valley definitief vast te stellen op € 250.000,-
2. de brief aan de stichting Energy Valley vast te stellen

Afdeling Economische Zaken

Bezoekadres
Gedempte Zuiderdiep 98

Postadres
Postbus 7081
9701 JB Groningen

Stichting Energy Valley
t.a.v. de heer 5.1.2e
Postbus 11073
9700 CB GRONINGEN

Datum 19-2-2009
Informatie 5.1.2e
Onderwerp Definitieve subsidievaststelling Energy Valley fase 2

Bijlage(n) 1
Tel. (050) 367 5.1.2e

Kenmerk RO09.1829181
Fax (050) 367 83 95

Geachte heer 5.1.2e

Naar aanleiding van uw brief van 30 januari 2009 waarin u ons verzoekt om een definitieve vaststelling van de subsidie van Energy Valley fase 2 delen wij u mee dat wij de subsidie definitief vaststellen op € 250.000,-.

Op deze subsidievaststelling zijn van toepassing de bepalingen van de Algemene Subsidieverordening gemeente Groningen, te weten hoofdstuk 1.
Van de eindrapportage hebben wij met belangstelling en waardering kennisgenomen.

Van de totale subsidiebijdrage van € 250.000,- is € 200.000,- als voorschot aan u uitbetaald. Wij zullen het resterende bedrag van € 50.000,- binnenkort aan u overmaken.

Indien u het niet eens bent met deze beslissing kunt u binnen zes weken een bezwaarschrift indienen bij het college van B&W, Postbus 30026, 9700 RM Groningen. De termijn vangt aan met ingang van de dag na die waarop het besluit aan u is toegezonden. Uw bezwaarschrift kunt u sturen naar Postbus 30026, 9700 RM te Groningen. Voor meer informatie verwijzen wij u naar bijgaande Awb-folder.

Mocht u naar aanleiding van deze brief vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met de heer 5.1.2e

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,
namens hen,

A. Wink
algemeen directeur dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken

Gemeente Groningen
t.a.v. Dhr. 5.1.2e
Postbus 7081
9701 JB Groningen

5.1.2e

DIENST RO / EZ		
REG. NR.	RO 09.1811468	
INDEK.	- 2 FEB. 2009	
DOSS. NR.	-1.02;.07.05	
Kopie gez. aan:		
Dir.	Afd.	Paraaf
EZ		5.1.2e

Groningen, 30 januari 2009

Betreft: Eindafrekening Energy Valley II

Geachte heer 5.1.2e

Bijgaand laat ik u de eindafrekening Energy Valley II toekomen zoals deze is ingediend bij SNN. Op basis van hiervan wil ik tevens een verzoek tot definitieve vaststelling van de subsidiebijdrage vanuit de gemeente Groningen indienen (conform beschikking, uw kenmerk RO06.1331710).

Zoals in de beschikking aangegeven is de bijdrage gekoppeld aan concrete projecten en activiteiten die ten goede komen aan de stad Groningen. Onderstaand is kort samengevat welke activiteiten zijn ontplooid op basis van de bijdrage:

Duurzame mobiliteit

De stichting heeft zich de afgelopen periode intensief ingezet in de realisatie van schoon OV in de stad Groningen. Mede op basis daarvan rijden vanaf 4 september 2008 de eerste 10 groen gas bussen van Arriva in Groningen. De realisatie hiervan is medegefinancierd uit een subsidiebijdrage vanuit SenterNovem die mede door de stichting is verworven. De stichting heeft in het verlengde daarvan de website www.groningengeeftgroengas.nl ontwikkeld en beheert ter promotie van de duurzame mobiliteitsinzet in de gemeente Groningen.

De stichting Energy Valley is daarnaast betrokken geweest bij de realisatie van een aardgastankstation in Groningen. Hierbij is tevens gebruik gemaakt van een subsidie van SenterNovem die mede door de stichting is verworven. De stichting is tevens betrokken bij de realisatie van een eerste E85 vulpunt in de stad Groningen.

Energie uit Biomassa/Afval

Conform de subsidiebeschikking is €35.000 van de bijdrage vanuit Groningen ingezet voor het project Bio Energie Noord (BEN) ter ondersteuning van agrarische bio-energie projecten. De BEN organisatie heeft hiervoor haar activiteiten vanuit de stad Groningen uitgevoerd.

Door inzet van de stichting is €10 miljoen BSRI subsidie verworven voor de productie van bioethanol en groen gas bij SuikerUnie. Door een concernbeslissing is de bioethanol optie geparkeerd. De stichting is nauw betrokken bij een reparatieactie om de subsidie volledig om te zetten voor het groen gas productiespoor. Dit zal komende periode worden gecontinueerd. Parallel daaraan wordt met de gemeente gekeken naar opties om op het bedrijventerrein Westpoort een groen gas infrastructuur aan te leggen om te vestigen bedrijven te voorzien van schone energie. Met de VAGRON wordt gewerkt aan de realisatie van een hublocatie voor groen gas. Dit zal de komende periode verder worden uitgewerkt.

Energie in gebouwde omgeving

De stichting is nauw betrokken geweest bij de realisatie van het RENQI instituut in Groningen. Dit instituut is op 26 september jl. geopend en is gehuisvest in het gebouw van Gasunie Engineering & Technology in Groningen. Met RENQI hebben TNO, Hanzehogeschool en Gasunie de krachten gebundeld voor realisatie van (praktijk)tests, onderzoek en onderwijs rondom decentrale energieopwekking (o.m. HRe-ketel) en intelligente netoplossingen.

Energie en ICT

De stichting heeft mede bijgedragen aan het verwerven van subsidie voor Smart Proofs en Flexiness. Op basis hiervan zullen verschillende pilots en demo's worden ontwikkeld voor de toepassing van slimme sturingsystemen voor decentrale energiebronnen. Beide programma's zijn nauw gelieerd aan het RENQI instituut.

Overig

Naast de reguliere netwerkbijeenkomsten die afgelopen periode mede in Groningen hebben plaatsgevonden is de stichting in 2007 en 2008 medeorganisator geweest van de Energy Delta Convention Groningen. Dit congres is nadrukkelijk gepositioneerd als hét internationale energiecongres voor de Energy Valley regio. Hiermee wordt de positie van Groningen als energiestad versterkt.

De stichting is onder meer met de NAM betrokken bij de realisatie van een Executive Master of Finance and Control for the Petroleum Industry bij de RuG. Deze opleiding zal in de komende periode verder worden vormgegeven en komend collegejaar van start gaan. Daarnaast heeft de stichting bijgedragen aan de uitwerking van het Gas research And Sustainability program van de RUG. Inmiddels is hiervoor €10 miljoen subsidie uit Koers Noord toegezegd. Komende periode dient de overige financiering te worden veiliggesteld.

De stichting heeft diverse ander energiepartijen om zich heen weten te verzamelen op haar kantoorlocatie in Groningen. Onder de noemer Energy Business Plaza is hiermee een verzamelgebouw voor energiebedrijvigheid in de stad gerealiseerd met circa 20 organisatie (ca. 2.000 m²).

Bovenstaande geeft een beknopte weergave van de relevante ontwikkelingen voor de gemeente gedurende de projectperiode Energy Valley II. Op basis hiervan wil ik u vriendelijk verzoeken de subsidie definitief vast te stellen en de resterende bijdrage ad €50.000 over te maken op rekeningnummer 29.93.56.973 (Friesland Bank) o.v.v. eindafrekening Energy Valley II, gemeente Groningen.

Met vriendelijke groet,
Stichting Energy Valley

5.1.2e

Energy Valley wordt medegefinancierd door de Europese Gemeenschap, Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling en het Samenwerkingsverband Noord-Nederland, EZ/Kompas

Declaratieformulier eindafrekening EFRO Doelstelling 2, EFRO Phasing Out, EZ/KOMPAS

1. Algemene gegevens

Projectnummer: ECG 018 / RCG 029
 Projectnaam: Energy Valley II
 Subsidie: EFRO Doelstelling 2
            EFRO Phasing Out
            EZ/KOMPAS
 Datum en referentienr. Subsidietoekenning: 27 januari 2006, UP-05-6594 / UP-05-06787
 Projectperiode: 1 december 2005 - 30 september 2008
 Project gereed d.d.: 30 september 2008
 Bankrekeningnummer begunstigde: 29.93.56.973

2.a Specificatie subsidiabele kosten

Inclusief BTW
 Exclusief BTW

Omschrijving Kostenpost	Begrote Subsidiabele Kosten	Verplichting aan- gegaan d.d.	Werkelijke Subsidiabele Kosten (cumulatief)	Betaald bedrag	Betaald d.d.
Coördinatiebureau	€ 1.635.000	30-9-2008	€ 1.623.077	€ 1.623.077	31-12-08
Operationele kosten	465.000	30-9-2008	596.115	596.115	31-12-08
Beg. deelprojecten	1.090.000	30-9-2008	1.088.913	1.088.913	31-12-08
Conferenties	185.000	30-9-2008	142.601	262.882	31-12-08
PR & Communicatie	155.000	30-9-2008	131.142	131.142	31-12-08
Website	45.000	30-9-2008	43.427	43.427	31-12-08
Totaal	€ 3.575.000		€ 3.625.275	€ 3.745.557	

U dient uit uw administratie een lijst met een specificatie van de gemaakte en betaalde subsidiabele kosten bij te voegen. In ieder geval dient per factuur te worden vermeld: het bedrag, de naam van de crediteuren, een omschrijving van de kosten en zo mogelijk een betaaldatum. Het totaalbedrag van de lijst dient aan te sluiten bij het hierboven vermelde totaalbedrag aan subsidiabele kosten.

2.b Specificatie totale kosten*

*) Alleen in te vullen indien de begrote totale kosten niet samenvallen met de begrote subsidiabele kosten.

- Inclusief BTW
 Exclusief BTW

Omschrijving Kostenpost	Begrote Totale Kosten	Verplichting aan- gegaan d.d.	Werkelijke Totale Kosten (cumulatief)	Betaald bedrag	Betaald d.d.
Coördinatiebureau	€ 1.635.000	30-9-2008	€ 1.623.077	€ 1.623.077	31-12-08
Operationele kosten	465.000	30-9-2008	596.115	596.115	31-12-08
Beg. deelprojecten	1.090.000	30-9-2008	1.088.913	1.088.913	31-12-08
Conferenties	285.000	30-9-2008	262.882	262.882	31-12-08
PR & Communicatie	155.000	30-9-2008	131.142	131.142	31-12-08
Website	45.000	30-9-2008	43.427	43.427	31-12-08
Totaal	€ 3.675.000		€ 3.745.557	€ 3.745.557	

3. Specificatie financiering *

*) Het betreft de financiering van de subsidiabele kosten.

Omschrijving financier	Bedrag begroot	Toege- zegd d.d.	Werkelijke inkomsten	Ontvangen	Ontvangen d.d.
Provincies Groningen, Friesland en Drenthe	€ 750.000		€ 750.000	€ 750.000	30-9-2008
Gemeente Groningen	215.000		250.000	200.000	30-9-2008
NOM	150.000		150.000	150.000	30-9-2008
Provincie Noord-Holland	150.000		150.000	120.000	30-9-2008
Ministerie EZ	150.000		150.000	120.000	30-9-2008
Gas Transport Services	200.000		200.000	200.000	30-9-2008
NAM	200.000		200.000	200.000	30-9-2008
EFRO Doelstelling 2	1.587.500		1.587.500	1.428.750	30-9-2008
EZ/Kompas	137.500		137.500	123.750	30-9-2008
Totaal	€ 3.540.000		€ 3.575.000	€ 3.292.500	

4. Ondertekening

Ondergetekende verklaart dat alle bovengenoemde inkomsten en uitgaven betrekking hebben op het betreffende project en dat is voldaan aan de voorwaarden waaronder de subsidie is verleend.

Naam begunstigde (organisatie) Stichting Energy Valley
Plaats Groningen
Datum: 30 januari 2008
Naam en handtekening
(namens begunstigde)

Ruimte voor opmerkingen en/of toelichting

De totale begrote kosten wijken af van de de begrote subsidiabele kosten omdat voor conferenties €100.000 extra is begroot voor het participantenplatform. Dit platform is na subsidiebeschikking opgericht en derhalve niet opgenomen in de subsidiebegroting.

De financiering van de gemeente Groningen was begroot en beschikt op €250.000. In de aanvullende voorwaarden is expliciet opgenomen dat de bijdrage aan Energy Valley inclusief een bijdrage aan BioEnergie Noord betreft. De bijdrage aan BioEnergie Noord is vastgesteld op €35.000, derhalve is in de begroting van Energy Valley de bijdrage van de gemeente gesteld op €215.000.

Aan: het bestuur van Stichting Energy Valley

Accountantsverklaring

afgegeven ten behoeve van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland betreffende de afwikkeling van de aan Stichting Energy Valley verleende subsidie in het kader van het Kompas voor het Noorden, Ruimtelijk-Economisch Ontwikkelingsprogramma Noord-Nederland 2000-2006 inzake het project 'Energy Valley II' met projectnummer RCG 029. Voor bovenvermeld project is met brief van 27 januari 2006, kenmerk UP-05-6594, door betreffende bestuurscommissie een subsidie verleend.

Opdracht

Wij hebben de bijgevoegde en door ons gewaarmerkte opgave van de werkelijke uitgaven en ontvangsten inzake bovengenoemd project gecontroleerd. Deze verantwoording is opgesteld onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van Stichting Energy Valley en maakt tezamen met het inhoudelijk verslag deel uit van de einddeclaratie van dit project. Het is onze verantwoordelijkheid een accountantsverklaring inzake de verantwoording te verstrekken.

Werkzaamheden

Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, alsmede met inachtneming van het controleprotocol '(Eind-) declaratie besteding subsidies in het kader van het Kompas van het Noorden, Ruimtelijk-Economisch Ontwikkelingsprogramma Noord-Nederland 2000-2006' van 1 november 2001. Dienovereenkomstig dienen wij onze controle zodanig te plannen en uit te voeren, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de verantwoording geen onjuistheden van materieel belang bevat. De controle omvat onder meer een onderzoek door middel van deelwaarnemingen van informatie ter onderbouwing van de bedragen en de toelichtingen in de verantwoording. Tevens omvat de controle een beoordeling van de grondslagen die bij het opmaken van de verantwoording zijn toegepast, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de verantwoording. Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel met beperking.

Onderbouwing van het oordeel met beperking

In de verantwoording zijn de kosten inclusief btw verantwoord. Wij hebben vastgesteld dat een bedrag van € 91.363 btw als teruggaaf is beschikt door de Belastingdienst en dat voor een bedrag van € 114.000 nog aan btw in rekening kan worden gebracht bij de gemeente Groningen, NAM en Gasunie. Deze bedragen zijn niet opgenomen in de verantwoording.

Oordeel met beperking

Naar ons oordeel geeft de verantwoording, uitgezonderd het effect van hetgeen is vermeld in de paragraaf 'Onderbouwing van het oordeel met beperking', gelet op de daaraan gestelde eisen, zoals onder meer is vastgelegd in de beschikking tot subsidieverlening en de bijbehorende algemene en specifieke voorwaarden, in alle van materieel zijnde aspecten juist de door Stichting Energy Valley verantwoorde uitgaven en ontvangsten weer.

Tevens delen wij mede dat:

- 1 de in de verantwoording vermelde bedragen juist en volledig zijn verantwoord, alsmede betrekking hebben op het betreffende project, waarvoor subsidie is verleend;
- 2 het project is uitgevoerd en verantwoord in overeenstemming met de van toepassing zijnde wet- en regelgeving en gestelde voorwaarden, zoals nader aangeduid in het genoemde controleprotocol van 1 november 2001;
- 3 voldaan is aan overige door de subsidiegever gestelde specifieke voorwaarden voor dit project.

Toelichtende paragraaf

Zonder afbreuk te doen aan ons oordeel vestigen wij de aandacht op de in de verantwoording opgenomen begrote kosten. Deze begrote kosten wijken af van de in de beschikking opgenomen begrote kosten. Door de Stichting Energy Valley is een begrotingswijziging ingediend bij het SNN. Goedkeuring hiervan is nog niet ontvangen.

Groningen, 23 januari 2009

Ernst & Young Accountants LLP

drs. 5.1.2e

Paraaf voor waarmerkingsdoeleinden:

Financiële eindrapportage Energy Valley II per: 31-dec-08

Gb-rek	Kosten programma Energy Valley II	Begroot	Realisatie
--------	-----------------------------------	---------	------------

Coördinatiebureau			
38100	Directeur	415.000	440.268
38110	Bureaucoördinator	385.000	314.683
38120	Projecten aanjagen / faciliteren	755.000	773.802
38130	Secretaresse	80.000	94.324
	Sub totaal	1.635.000	1.623.077

Operationele kosten			
38210	Huisvesting	130.000	209.016
38220	Kantoorkosten	165.000	216.007
38230	Reiskosten	35.000	41.371
38240	Diversen	85.000	95.160
38500	Onvoorzien	50.000	34.562
	Sub totaal	465.000	596.115

Begeleiding deelprojecten			
38300	OTC/UKR/EOS/Etc.	100.000	118.730
38310	Uitwerking Masterplan	35.000	42.039
38320	Energieprojecten	95.000	98.315
38330	Kenniscluster	90.000	68.664
38340	Samenwerking Gasunie	200.000	199.918
38350	Regionale spin-off NAM	200.000	211.285
38360	Projecten Gemeente Groningen	150.000	142.894
38370	Inhuur derden	220.000	207.069
	Sub totaal	1.090.000	1.088.913

Conferenties			
38200	Werkconferenties	185.000	142.601
38201	Participantenplatform	100.000	120.281
	Sub totaal	285.000	262.882

PR & Communicatie			
38400	Ontwerp / advies	70.000	59.759
38410	Drukwerk / brochures	40.000	34.918
38420	Presentaties	17.500	13.720
38440	Publiciteit	27.500	22.746
	Sub totaal	155.000	131.142

Website			
38430	Website	45.000	43.427
	Sub totaal	45.000	43.427

Totale kosten Energy Valley II			
38202	Bijdrage Participantenplatform	-100.000	-115.978
		3.575.000	3.629.579

Gb-rek	Financiering Energy Valley II	Begroot	Realisatie
--------	-------------------------------	---------	------------

38600	Bijdrage Provincie Drenthe	-250.000	-250.000
38601	Bijdrage Provincie Friesland	-250.000	-250.000
38602	Bijdrage Provincie Groningen	-250.000	-250.000
38603	Bijdrage Provincie Noord-Holland	-150.000	-120.000
38610	Bijdrage Ministerie van Econ. Zaken	-150.000	-120.000
38611	Bijdrage N.V. NOM	-150.000	-150.000
38615	Bijdrage Gemeente Groningen	-215.000	-200.000
38620	Bijdrage Gas Transport Services	-200.000	-200.000
38621	Bijdrage NAM B.V.	-200.000	-200.000
38630	Bijdrage EFRO Doelstelling 2	-1.587.500	-1.428.750
38631	Bijdrage EZ/Kompas	-137.500	-123.750

	Totale financiering Energy Valley II	-3.540.000	-3.292.500
--	---	-------------------	-------------------

Voortgangsrapportage KOMPAS-programma

2000-2006

bestemd voor EFRO en/of EZ/KOMPAS en/of UILN-N

Versie augustus 2007

1. Algemene Gegevens

Projectnummer(s) *	ECG 018 / RCG 029
Projectnaam	Energy Valley II
Subsidie	☒ EFRO/KOMPAS ☒ EZ/KOMPAS ☐ EFRO Phasing Out/KOMPAS ☐ UILN-N
Eindbegunstigde:	Stichting Energy Valley
Naam indiener voortgangsrapportage:	5.1.2e
E-mailadres:	5.1.2e@energyvalley.nl
Telefoonnummer:	050 780 5.1.2e
Functie:	Directeur
Volgnummer voortgangsrapportage: (1 ^e , 2 ^e enz.)	10
Betreft stand van zaken per:	☐ 1 januari ☐ 1 april 2008 (ga door met vraag 4) ☐ 1 juli ☐ 1 oktober (ga door met vraag 4) ☒ anders n.l.: Eindafrekening

* In principe dient u per projectnummer een afzonderlijke rapportage in te vullen. Wanneer voor verschillende projectnummers sprake is van een zelfde inhoudelijke en financiële rapportage, kan volstaan worden met één formulier.

2. Inhoudelijke voortgang

a De inhoudelijke voortgang sinds de vorige rapportage:

In overeenstemming met SNN is de projectperiode voor Energy Valley II verlengd met 3 maanden. Onderstaand is derhalve het inhoudelijk eindverslag weergegeven voor het project Energy Valley II voor de periode 1 december 2005 tot 30 september 2008. In januari 2008 is een externe evaluatie uitgevoerd naar de resultaten sinds 2003. Dit gaat verder dan het project Energy Valley II, maar geeft wel een goed beeld van de ontwikkelingen en inzet in de afgelopen periode. De studie heeft onder meer als basis gediend voor het project Energy Valley III dat per 1 oktober 2008 is gestart. De evaluatiestudie is als bijlage toegevoegd.

De stichting Energy Valley heeft de afgelopen periode uitvoering gegeven aan het project Energy Valley II. De hoofdtaken daarbij waren de branding van de Energy Valley regio en het aanjagen van nieuwe projecten met als doel de noordelijke energie-economie duurzaam te versterken. De dagelijkse werkzaamheden zijn daarbij uitgevoerd door het coördinatiebureau. Daarbij is nauw samengewerkt met een (ambtelijke) begeleidingsgroep, bestaande uit vertegenwoordigers vanuit de stakeholders (provincies, gemeenten, EZ, NOM, bedrijven) die zich uit eigen organisatie ook inzetten voor Energy Valley. De operationele inzet is op basis van jaarlijkse actieplannen bepaald in samenspraak met de Raad van Toezicht en de energie gedeputeerden van de 4 betrokken provincies. De raad werd daarbij voorgezeten door de CdK van de provincie Groningen. Daarnaast bestond de raad uit directieleden van betrokken kennisinstellingen en instanties.

In oktober 2007 hebben de Energy Valley provincies een energieakkoord afgesloten met de ministeries van EZ en VROM. Dit akkoord is later ook medeondertekend door de noordelijke gemeenten, MKB Noord en VNO-NCW Noord. De stichting heeft nadrukkelijk bijgedragen aan de totstandkoming en formulering van het akkoord, dat als bestuurlijk kader dient voor de noordelijke positie in het nationale energie- en klimaatbeleid. Middels het akkoord is de nationale positie van Energy Valley duurzaam verankerd. Dit is ook terug te vinden in diverse nota's. Daarnaast is er een regulier overleg vormgegeven tussen de Energy Valley provincies, de stichting en relevante Rijksambtenaren om de energieontwikkelingen in het noorden maximaal te faciliteren en hebben de energie gedeputeerden jaarlijks 2 keer regulier overleg met de verantwoordelijke ministers.

Naast de positionering van Energy Valley in het nationale beleid heeft de stichting zich actief ingezet op de branding van het noorden als aantrekkelijke regio voor de ontwikkeling van energieprojecten. Het Energy Valley Platform is opgericht om de brede achterban nauwer te betrekken en informeren, waar zich inmiddels meer dan 100 organisatie bij hebben aangesloten. In totaal zijn er zo'n 40 bijeenkomsten (mede)georganiseerd, waaronder het Energy Delta Convention 2006 en 2007 en Energiek Ondernemen 2007 en 2008. De stichting heeft meer dan 200 lezingen en presentaties verzorgd en deelgenomen aan diverse relevante beurzen en seminars. Rond de stichting zijn 20 energiegerelateerde organisaties gevestigd, waarmee een energie-verzamelgebouw (Energy Business Plaza, circa 2.000 m²) in is gerealiseerd. Daarnaast zijn via de papieren nieuwsbrief Resource (oplage 3.000), elektronische nieuwsbrief (circa 3.500 mailadressen), de Energy Valley website, brochures, interviews en persberichten de Energy Valley ontwikkelingen continu onder de aandacht gebracht.

Op het gebied van conventionele energie is de positie van het noorden aanzienlijk versterkt. Gasunie heeft via nieuwe (internationale) pijpleidingen, aankoop van een deel van het Duiste netwerk, strategische allianties en ontwikkeling van additionele gasopslag de positie als Europese gasrotonde uitgebouwd. De NAM is gestart met voorbereidingen voor oliewinning in Schoonebeek. RWE, NUON en Advanced Power zijn voornemens nieuwe elektriciteitscentrales te bouwen in de regio, waarmee meer dan 1/3 van het nationale opwekkingvermogen in de Energy Valley regio gesitueerd gaat worden. De rol van de stichting hierbij is beperkt. De projecten worden meegenomen in de branding en op projectniveau is ondersteuning geboden voor duurzame elementen binnen de projecten.

De RUG heeft met het Energy Delta Research Centre haar energiekennis verder gebundeld, en via het Gas research And Sustainability program is een verdere groei voorzien. De Hanzehogeschool heeft het Energie Kennis Centrum verder uitgebreid, daarbij is onder meer ook het RENQI instituut opgestart (met Gasunie en TNO) voor onderwijs en onderzoek naar smart grid oplossingen. Het Energy Delta Institute is verder uitgegroeid tot internationaal instituut voor gas- en energiekennis. Met het Cartesius Institute Leeuwarden hebben de 3 TU's de handen ineengeslagen om onder meer nieuwe energietechnologieën te ontwikkelen. De NHL en het Van Hall Institute bieden diverse (duurzame) energieopleidingen aan en met Value in the Valley hebben MBO en HBO een innovatief onderwijsmethode ontwikkeld, waarbij studenten van verschillende disciplines op projectbasis energieopdrachten uitvoeren. Al met al is er een volwaardig opleidingen- en onderzoekpakket ontwikkeld, waarmee het noorden een belangrijke nationale energiekennisspeler is geworden.

Bij het aanjagen van nieuwe energieprojecten heeft de nadruk gelegen op energietransities en -innovaties. De projecten variëren van aard maar kennen een focus op de thema's duurzame elektriciteit, duurzame mobiliteit, groen gas en biomassa. Dit is in lijn met de prioritaire transitithema's die zijn benoemd in het werkplan voor Energy Valley II. Samenvattend is de stichting in de afgelopen periode bij de volgende initiatieven betrokken geweest (deze lijst is niet limitatief):

- Energie-opties Europapark Coevorden
- Biodieselfabriek Sunoil Emmen
- Stadswarmte Emmtec Emmen
- Green Planet Pesse
- Groen Gas Midden Drenthe
- Biogas Westerkwartier
- Essent Milieu MERA Wijster
- Noblesse (feed) Wijster
- Greenco Wijster
- Biogas Plant Donders
- CNG tankstations
- CNG Bussen Groningen
- Coalitie Rijden Op Biogas (CROB)
- Katalysatorcentrum Duurzame Mobiliteit
- Frisian Solar Challenge
- Groen Groener Groenst biodiesel Heerenveen
- Kippenmestvergasser Tzum / Augustinusga
- Interventie stopzetting MEP regeling t.b.v. circa 20 mestvergisters
- Groen Gas A7
- Smart Power System
- ZON Energiezuinige bouw
- Decentrale sanitatie en hergebruik van water Sneek
- ZEPP Drachten
- Groen Gas Ommen Oudehaske
- Blue Energy Pilot Frisia
- Bio Energie Noord

- Pyrolyse Plant Delfzijl
- Biodieselfabriek Biovalue Eemshaven
- Biomethanolfabriek BioMCN Delfzijl
- Reststoffen Energiecentrale BKB Delfzijl
- FiwiHex
- Alternatieve Verwerking Slachtafval (AVS)
- Waterstofboten
- BioCon
- Bareau
- PDO Ten Kate
- BIOGG
- BioSNG Warmte & Kracht
- SmartProofs
- Ground for Change

Het betreft veelal de ontwikkeling van nieuwe technologieën, die zich in het begin van marktintroductie bevinden. Juist deze projecten en onderliggende initiatiefnemers zijn gebaat bij intensieve begeleiding en ondersteuning. De stichting heeft hierbij direct kunnen bijdragen aan projectrealisatie. De stichting zet zich samen met overheden en ander intermediaire instanties in om projecten gerealiseerd te krijgen en fungeert daarbij als facilitator tussen betrokken ondernemers, overheid(instanties) en kennisinstellingen. De nadruk ligt vooral op de voorfase. Hier kan meerwaarde worden geboden. Initiatiefnemers worden benaderd via nauwe marktcontacten, informatieverspreiding en bijeenkomsten. De stichting adviseert bij het formuleren van een heldere vraag en/of een projectplan. Daarnaast kan door aanwezige kennis en ervaring assistentie worden geboden bij verwerving van financiering. De nauwe relatie en samenwerking met de overheden maakt het daarbij mogelijk projecten de juiste prioriteit mee te geven en de slagingskans te maximaliseren. De stichting verbindt partijen om projectcoalities te versterken en indien het tot een projectvoorstel komt treedt de stichting veelal op als projectpartner, zodat het project kan voldoen aan gestelde subsidie-eisen. De initiatiefnemer blijft daarbij zelf verantwoordelijk voor het project. In het voortraject en na indiening kan belangenbehartiging plaatsvinden om de kans op succes te vergroten. Hierbij vervult het coördinatiebureau een schakelfunctie tussen ondernemer en overheid. Uit de evaluatiestudie is op te maken dat de stichting per december 2007 direct betrokken is geweest bij circa 100 projecten, met een investeringsomvang van circa €600 miljoen. In totaal zijn bij deze projecten circa 280 partijen betrokken.

- b De inhoudelijke voortgang in relatie tot de planning en doelstelling van het project.
(Ligt de uitvoering op schema en is de doelstelling haalbaar? Eventuele knelpunten toelichten bij vraag d.)

Met de ondertekening van het energieakkoord is Energy Valley nog steviger geïntegreerd in het nationale energie- en klimaatbeleid. Met de kennisinitiatieven en door het grote aantal energieprojecten is de Energy Valley regio nationaal onderscheidend, zowel op het gebied van aardgas, elektriciteit en diverse energie-innovaties. Dit zal ook na de projectperiode van Energy Valley II van toegevoegde waarde zijn voor het uitbouwen van een duurzame energie-economie in het noorden. Bij de noordelijke provincies, diverse gemeenten, intermediairs, brancheorganisaties en kennisinstellingen is een sterke energiefocus zichtbaar (zowel in beleid, middelen als mankracht) en met het Energy Valley Platform is een groot aantal bedrijven zichtbaar verbonden aan de ontwikkeling van Energy Valley. Hiermee is het ontwikkelingsklimaat voor energie-investeringen aanzienlijk versterkt en kan Energy Valley worden gekarakteriseerd als 'best practice' voor structurele economische ontwikkeling via nauwe publiekprivate samenwerking.

c De voortgang van de in de beschikking vastgestelde indicatoren:

Indicator:	Doelstelling in beschikking:	Realisatie tot en met rapportagedatum:	Verwachting op einddatum project:
<i>Output:</i>			
Samenwerkingsprojecten onderwijs - bedrijfsleven	10	AVS BioCon Bareau Biogas Westerkwartier Ground for Change PDO Ten Kate Biogas Mid.-Drenthe CES NN Biotechnology BIOGG BioSNG E-web Coevorden Smart Proofs	
Deelnemende MKB bij kennistransfer projecten	25	IAG (25) EOS (8)	
Deelnemende MKB bij innovatieve projecten	25	UKR (38)	
<i>Impact:</i>			
Bruto gecreeerde fte's	250	EDP (5) PPO (10) BioValue (30) Sunoil (40) BioMCN (70) BON (5) DutCH4 (5) Biogasinstallaties (90) BEC Ten Kate (5) Green Planet (2) REC BKB (50) Intro CNG (2 M€) CNG Bussen (5,8 M€) Green Planet (2,7 M€) Biotechn. (0,3 M€) H2 boot (0,04 M€)	
Uitgelokte investeringen (private bijdrage in projectkosten in euro's)	500.000		

Uitgelokte investeringen 250.000.000

BioCon (0,1 M€)
Bareau (0,06 M€)
BON (8,5 M€)
PDO (0,13 M€)
BIOGG (0,1 M€)
BioSNG (0,1M€)
SmartProofs (0,8 M€)
Kippenmest (3,9 M€)
ZON (5,2 M€)
Warmtenet (7,8 M€)
Pyrolyse (8,5 M€)
Fiihhex (9,3 M€)
CROB (30,8 M€)
Biovalue (70 M€)
Sunoil (39,7 M€)
Biogasinst. (27 M€)
BioMCN (75 M€)
RENQI (0,75 M€)
SPS (1 M€)
Intro CNG (5,25 M€)
CNG Bussen (6,5 M€)
Green Planet (3,7 M€)
Biotechn. (0,4 M€)
H2 boot (0,1 M€)
BioCon (0,2 M€)
Bareau (0,25 €)
BON (11,3 M€)
PDO (0,35 M€)
BIOGG (0,2 M€)
BioSNG (0,24M€)
SmartProofs (1,6 M€)
Kippenmest (5,8 M€)
ZON (6,6 M€)
Pyrolyse (11,25 M€)
Fiihhex (12,9 M€)
CROB (35 M€)
Biovalue (70 M€)
Sunoil (40 M€)
Biogasinst. (53 M€)
PDO (16 M€)

BioMCN (100 M€)
RENQI (1,4 M€)
SPS (2 M€)

d Tot nu toe geconstateerde knelpunten in de uitvoering (inhoudelijk, organisatorisch en financieel). Is actie ondernomen en is hiermee het knelpunt opgelost? (toelichten)

n.v.t.

e Te verwachten knelpunten in de verdere uitvoering:

n.v.t.

f Wijzigingen ten opzichte van het goedgekeurde projectplan:

(B.v.: de doelstelling, de uitvoering, begroting en financieringswijze.)

Zijn deze door UO-SNN goedgekeurd? (standaardvoorwaarde 2.1.a t/m c)

De projectperiode is verlengd met 3 maanden, dit is door OU-SNN schriftelijk goedgekeurd.

g Op welke wijze is tot dusver inhoud gegeven aan de voorwaarden ten aanzien van publiciteit? (standaardvoorwaarde 5)

In diverse (pers)uitingen, brochures, overig drukwerk en op de website is vermeldt dat het project mede tot stand is gekomen door de Europese Gemeenschap, Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling, en het samenwerkingsverband Noord-Nederland, EZ/Kompas (inclusief logo's)

3. Aanbesteding en verstrekking van opdrachten aan derden

a Is er sprake van een bouw- en / of infrastructureel project? (standaardvoorwaarde 2.2)

Ja, vul het schema hieronder in.

LET OP: de wijze van aanbesteden dient te worden voorgelegd aan de technisch toezichthoudende dienst (zie standaardvoorwaarde 2.1.e).

Nee, ga door met vraag 3b.

Besteksnummer
en -naam:

Schriftelijk
goedgekeurd
door UO-SNN?

Wijze van
aanbesteden

Datum
gunning:

Bedrag
gunning:

Gegund aan:

☐ ja	☐ nee
☐ ja	☐ nee
☐ ja	☐ nee
☐ ja	☐ nee
☐ ja	☐ nee
☐ ja	☐ nee

- b Worden er ten behoeve van het project opdrachten aan derden verstrekt op het gebied van diensten en leveringen van € 211.000,- of meer? (standaardvoorwaarde 2.3; per 1-1-2006 is de drempel € 211.000,-). (Bijv. inhuren projectleider, diensten van adviesbureaus, aankoop materialen, investeringen, etc.)

Ja, vul het schema hieronder in.

LET OP: de wijze van aanbesteden dient te worden voorgelegd aan de technisch toezichthoudende dienst (zie standaardvoorwaarde 2.3).

Nee, ga door met vraag 3c.

Omschrijving dienst / levering	Schriftelijk goedgekeurd door UO-SNN?	Wijze van aanbesteden	Datum gunning:	Bedrag gunning:	Gegund aan.
directeur	☒ ja ☐ nee	onderhands met publicatie	4-1-06	584.750	Bureau Van Werven
bureaucoördinator	☒ ja ☐ nee	onderhands met publicatie	4-1-06	375.000	Bureau Van Werven
secr. energietransitie	☒ ja ☐ nee	onderhands met publicatie	1-2-06	375.000	Bureau Van Werven
projectaanjager	☒ ja ☐ nee	onderhands met publicatie	9-6-2006	218.000	TCNN
projectaanjager	☒ ja ☐ nee	onderhands met publicatie	15-9-06	275.000	Bureau Van Werven
	☐ ja ☐ nee				
	☐ ja ☐ nee				
	☐ ja ☐ nee				
	☐ ja ☐ nee				

LET OP: de kosten van de opdrachten die niet conform BAO of BASS zijn aanbesteed, zijn in het algemeen niet subsidiabel en mogen niet in de kostenopgave (vraag 4b) worden opgenomen. We verzoeken u deze kosten separaat te administreren.

- c Worden er ten behoeve van het project opdrachten aan derden verstrekt op het gebied van diensten en leveringen tussen € 42.000 en € 211.000,-? (standaardvoorwaarde 2.3; per 1-1-2006 is de drempel € 211.000,-) (Bijv. inhuren projectleider, diensten van adviesbureaus, aankoop materialen, investeringen, etc.)

- Ja, vul het schema hieronder in
 Nee, ga door met vraag 3 d

Omschrijving dienst / levering	Bekendgemaakt middels publicatie www.aanbestedingskalender.nl ?	Aantal offertes ontvangen	Heeft u vooraf selectiecriteria vastgelegd en conform deze criteria opdracht verleend?	Datum opdracht-verlening:	Bedrag opdracht-verlening	Opdracht verleend aan:
Interim-management	☐ ja ☒ nee	2	☐ ja ☒ nee	15-12-05	100.000	EBConsult
Uitbouw kenniscluster / opzet part. platform	☐ ja ☒ nee	2	☐ ja ☒ nee	21-6-06	75.750	EBconsult
Projectassistent	☐ ja ☒ nee	2	☐ ja ☒ nee	7-7-06	80.000	DHV
Secretaresse	☐ ja ☒ nee	3	☐ ja ☒ nee	1-4-06	80.000	SSN
Upstream specialist	☐ ja ☒ nee	2	☐ ja ☒ nee	20-3-07	168.000	GET
	☐ ja ☐ nee		☐ ja ☐ nee			
	☐ ja ☐ nee		☐ ja ☐ nee			
	☐ ja ☐ nee		☐ ja ☐ nee			
	☐ ja ☐ nee		☐ ja ☐ nee			

- Bewijsmateriaal van alle publicaties meesturen (screenprint van laatste van de 6 weken termijn)

LET OP: de kosten van de opdrachten die niet conform standaardvoorwaarden zijn aanbesteed, zijn in het algemeen niet subsidiabel en mogen niet in de kostenopgave (vraag 4b) worden opgenomen. We verzoeken u deze kosten separaat te administreren.

d Worden er ten behoeve van het project opdrachten aan derden verstrekt op het gebied van diensten en leveringen tussen € 25.000 en € 42.000,-? (standaardvoorwaarde 2.3)
(Bijv. inhuren projectleider, diensten van adviesbureau's, aankoop materialen, investeringen, etc.)

- Ja, vul schema hieronder in
 Nee, ga door met vraag 4

Omschrijving dienst / levering	Aantal offertes ontvangen	Heeft u vooraf selectiecriteria vastgelegd en conform deze criteria opdracht verleend?	Datum opdracht-verlening:	Bedrag opdracht-verlening:	Opdracht verleend aan:
LCA Studie	2	☒ ja ☐ nee	24-7-08	35.760	DHV
Evaluatiestudie	2	☒ ja ☐ nee	12-4-07	25.050	CAB
		☐ ja ☐ nee			
		☐ ja ☐ nee			
		☐ ja ☐ nee			
		☐ ja ☐ nee			
		☐ ja ☐ nee			
		☐ ja ☐ nee			
		☐ ja ☐ nee			
		☐ ja ☐ nee			

LET OP: de kosten van de opdrachten die niet conform standaardvoorwaarden zijn aanbesteed, zijn in het algemeen niet subsidiabel en mogen niet in de kostenopgave (vraag 4b) worden opgenomen. We verzoeken u deze kosten separaat te administreren.

4. Financiële voortgang

a Is de financiering van het project verzekerd? Zo ja, dan dient u dit te onderbouwen met kopieën van de financieringsovereenkomsten (indien deze nog niet in ons bezit zijn, graag bijvoegen). Zo nee, wat is het ontbrekende bedrag en op welke termijn verwacht u dat de financiering zal zijn verzekerd?

- Ja financieringsovereenkomsten zijn reeds eerder toegezonden
 Nee

b Overzicht per _____ van de reeds daadwerkelijk gemaakte en betaalde subsidiabele kosten gespecificeerd conform de begroting in bijlage 1 van de subsidieverleningsbeschikking:

Kosten inclusief exclusief BTW

Omschrijving Begrote subsidiabele kosten Gerealiseerde subsidiabele
Kostenpost: (in Euro's): kosten (cumulatief, in Euro's)

€

€

Totaal:

€

€

c U dient de kostenopgave van de gerealiseerde subsidiabele kosten (punt 4b hierboven) te specificeren op factuurniveau of in het geval van interne loonkosten, op het niveau van uren en tarieven. Deze lijst voegt u bij de voortgangsrapportage.

Per factuur dient te worden vermeld: de naam van de crediteur, een duidelijke omschrijving van de kosten en het factuurnummer, het bedrag incl. BTW, het bedrag excl. BTW, tot welke aanbesteding de factuur behoort in geval van aanbesteding en een betaaldatum.

Op de specificatie van de interne loonkosten dient te worden vermeld: de naam van de medewerker, een omschrijving van de werkzaamheden, het aantal uren, het uurtarief van de betreffende medewerker en het product van uren en tarief.

De lijsten dient u zo in te richten dat de subtotaal aansluiten op de gerealiseerde subsidiabele kosten per begrotingspost in het overzicht bij punt 4b.

d Indien de planning van de subsidiabele uitgaven per jaar op dit moment afwijkt van de planning in bijlage 1 van de subsidieverleningsbeschikking, graag hier de herziene planning aangeven. Wijzigingen in de oorspronkelijke planning dienen vooraf ter goedkeuring aan UO-SNN te worden voorgelegd! (standaardvoorwaarde 2.1 a t/m c)

Jaar:	Planning subsidiabele uitgaven (in Euro's):
	€
Totaal:	€

e Overzicht per _____ van de reeds daadwerkelijk ontvangen bijdragen in de subsidiabele kosten, gespecificeerd naar financier conform de begroting in bijlage 1 van de subsidieverleningsbeschikking:

Financier:	Begrote bijdragen (in Euro's):	Daadwerkelijk ontvangen bijdragen (cumulatief, in Euro's):
	€	€
Totaal:	€	3 €

f Indien u subsidies of andere bijdragen heeft ontvangen, die niet in de subsidieverleningsbeschikking en/of door UO-SNN goedgekeurde wijzigingen van het project zijn opgenomen, financier en bedragen aangeven.

Financier:	Bijdragen (in Euro's):
	€
Totaal:	€

g Is uw liquiditeit op dit moment voldoende om het project volgens planning (verder) te kunnen uitvoeren? (Zo nee, toelichten)

- Ja
 Nee

5. Ondertekening

Ondergetekende verklaart dat de bovenstaande gegevens naar waarheid zijn ingevuld:

Naam: [REDACTED] 5.1.2e

Plaats: Groningen

Datum: 30 januari 2009

Handtekening [REDACTED] 5.1.2e

f^o
SNN

Concept Eindrapportage

Mid-term Evaluatie Energy Valley

Rapport in opdracht van stichting Energy Valley

5.1.2e

14 JANUARI 2008

CAB
Martinkerhof 30
9712 JH Groningen
050 - 3115113
cab@cabgroningen.nl
www.cabgroningen.nl

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
1.1 Aanleiding Interim Evaluatie	4
1.2 Opzet Interim Evaluatie	4
1.3 Beschrijving Energy Valley	5
1.4 De levenscyclus van Energy Valley	7
2. Schets bedrijvigheid energiesector.....	9
2.1 Inleiding	9
2.2 Uitwerking vraagstelling	9
2.2.1 Definitie energiesector, werkgelegenheid en Energy Valley.....	9
2.3 Resultaten.....	10
2.3.1 Analyse werkgelegenheid en aantal vestigingen Energiesector in de regio Energy Valley	10
2.3.2 Dynamiek in de energiecluster.....	13
2.4 Kenniscluster in Energy Valley	14
2.5 Conclusies sectorschets	15
3. Database Analyse	17
3.1 Inleiding	17
3.2 Uitwerking vraagstelling	17
3.2.1 Onderzoeksgegevens	18
3.2.2 Beperkingen.....	18
3.2.3 Documentanalyse, Verwachtingskader.....	19
3.2.4 Zelfduiding	19
3.2.5 Studies	20
3.2.6 Energy Valley werkplan 2006	21
3.2.7 Duiding betrokkenheid Energy Valley bij projecten.....	22
3.3 Resultaten.....	22
3.3.1 Directe en indirecte betrokkenheid	23
3.3.2 Duiding activiteiten Energy Valley	24
3.3.3 Wat opvalt	25
3.4 Analyse Investering en subsidievolume database	26
3.5 Financieel: hefboom effect, verwachte werkgelegenheid	27
3.6 Conclusies Database Analyse	29
3.6.1 De pijlers, output.....	30
3.6.2 Overig	31
4. Kwalitatieve analyse Energy Valley.....	32
4.1 Inleiding	32

4.2 Relevante observaties kwalitatieve analyse Energy Valley.....	32
4.2.1 Rollen en effect	32
4.2.2 Uitbreiding	34
4.2.3 Focus en oriëntatie.....	34
4.2.4 Perspectieven op Energy Valley	35
4.2.5 Rollen en netwerksturing	36
4.2.6 Netwerken en Energy Valley.....	39
4.2.7 Competitive advantage.....	41
5. Conclusie	44
5.1 Inleiding	44
5.2 Verwachtingskader	44
5.3 Relevante observaties deelrapportages	45
5.3 Slotsom	46
5.3.1 Branding.....	47
5.3.2 Projecten.....	47
5.3.3 Energietransitie en duurzaamheid	47
5.3.4 Kennis en Innovatie	48
5.3.5 Conventionele bedrijvigheid	48
5.3.6 Focus	49
5.3.7 Regionaal voordeel.....	49
5.3.8 Aanbevelingen.....	51
6 Bijlagen	53
Bijlage 1. Partijen Energy Valley Platform.....	53
Bijlage 2. Bedrijvenlijst werkgelegenheidsanalyse	55
Bijlage 3. Methodologische verantwoording werkgelegenheidsanalyse	63
Bijlage 4. Projectinventarisatie KNN milieu.....	65
Bijlage 5. Subsidieregelingen in subsidie- en investeringdatabase	66
Bijlage 6. Projecten waarbij Energy Valley direct is betrokken	67

1. Inleiding

Dit rapport bevat het eindverslag interim evaluatie stichting Energy Valley, uitgevoerd door het CAB in opdracht van de stichting Energy Valley. Het rapport is opgebouwd uit de bevindingen van drie deelrapporten:

1. Beschrijving dynamiek in de bedrijvigheid in de energiecluster. Gebruikmakend van een tweetal metingen van de werkgelegenheid in de energiecluster bracht het CAB deze dynamiek in kaart. Door een relatie te leggen in het evaluatieonderzoek tussen economische dynamiek en de bedrijven die participeren in projecten waar ook de stichting Energy Valley bij betrokken is kan worden beredeneerd wat de rol van de stichting is en is geweest in de totstandkoming van deze economische dynamiek evenals eventueel hieruit voortvloeiende werkgelegenheidsontwikkelingen. Deze verhandeling resulteerde in het deelrapport 'Werkgelegenheid- en bedrijvigheidsanalyse Energy Valley'.
2. Analyse van een tweetal databases dat inzicht biedt in de concrete output van de stichting Energy Valley en in de financiële volumes die gemoeid zijn met Energy Valley projecten. Er is ook bekeken in hoeverre er ook nationale en internationale effecten zichtbaar zijn. Dit resulteerde in het deelrapport 'Database analyse Energy Valley'.
3. Analyse van de rol die de stichting speelt. Voor een belangrijk deel bestaan de activiteiten van de stichting uit coördinatie en branding. Deze activiteiten zijn achteraf moeilijk te traceren. Het effect ervan is meestal nog moeilijker vast te stellen. Het CAB nam interviews af met een aantal organisaties waar de stichting contact mee heeft gehad. Dit resulteerde in deelrapport 'Kwalitatieve analyse Energy Valley'.

Eik deelrapport kent zijn eigen tussenconclusie. De eerste twee deelrapporten hebben een sterk analytisch karakter. Het laatste deelrapport combineert inzichten verkregen uit de twee analyses met een kwalitatieve analyse, gebaseerd op interviews met een aantal betrokken partijen.

De stichting Energy Valley bestaat sinds 2003 en is voortgekomen uit een studie in opdracht van de gemeente Groningen, tegen de achtergrond van de splitsing van N.V. Nederlandse Gasunie. De stichting is in het leven geroepen om namens de verschillende betrokken private en publieke partijen concrete invulling te geven aan de Energy Valley gedachte. De operationeel werkzaamheden van de stichting zijn ondergebracht bij het coördinatiebureau dat momenteel bestaat uit 10 personen. Het coördinatiebureau is samen met de betrokken provincies, bedrijfspartijen en kennisinstellingen verantwoordelijk voor uitbouw van de energiecluster in het noorden van Nederland.

De stichting is er zeer goed in geslaagd de regio te 'branden' wat onder andere heeft geresulteerd in het feit dat energie een speerpunt van het regionale economische beleid is geworden (Pieken in de Delta), de Energy Valley regio nadrukkelijk onderdeel uitmaakt van het energietransitiebeleid, Energy Valley als praktijkvoorbeeld voor moderne publiekprivate samenwerking wordt beschouwd en de recente ondertekening van het energieakkoord tussen de Energy Valley provincies en het Rijk.

In haar korte bestaansgeschiedenis heeft de stichting zeer veel activiteiten ontplooid en een groot aantal projecten begeleid. De stichting initieert, faciliteert en begeleidt deze projecten vanuit verschillende functionele rolpatronen. Hierin blijkt de stichting bijzonder effectief te zijn, wat onder andere blijkt uit de zeer grote subsidie- en investeringsvolumes die gemoed zijn met deze projecten. Deze effectiviteit blijkt vooral groot als deze volumes worden afgezet tegen het totale subsidiebedrag dat de stichting Energy Valley ontving. De daadwerkelijke uitrol en implementatie van veel projecten moet in de komende fase van de grond komen.

Bezien vanuit een ontwikkelingsperspectief bevindt de stichting Energy Valley zich in de overgang van een pioniersfase naar een consolidatiefase. Deze pioniersfase komt naar voren in het brede karakter van projecten in de portfolio en de operationele oriëntatie van de stichting.

Het rapport sluit af met een zestal aanbevelingen met betrekking tot voor Energy Valley relevante thema's en geconstateerde problematiek.

1.1 Aanleiding Interim Evaluatie

De stichting Energy Valley werd in april 2003 opgericht als een publiek-privaat samenwerkingsverband van de Nederlandse Gasunie, de provincies Groningen, Friesland en Drenthe, de gemeenten Groningen, Assen, Emmen, Leeuwarden, de Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM), de Rijksuniversiteit Groningen en de Nederlandse Aardolie Maatschappij.

Energy Valley is een publiek-privaat samenwerkingsverband dat als missie heeft de energieactiviteiten in Noord-Nederland uit te laten groeien tot een cluster van nationale en internationale betekenis. Doel is de economie en werkgelegenheid van Noord-Nederland te versterken door de energieactiviteiten optimaal te benutten. Energy Valley is gefundeerd op drie pijlers:

1. Energietransitie.
2. Kennis & innovatie.
3. Conventionele energieactiviteiten.

De stichting Energy Valley is opgericht om overheden, kennisinstellingen en het bedrijfsleven te begeleiden bij het vormgeven en invullen van de strategische koers, zo wordt de samenhang en afstemming tussen verschillende initiatieven en projecten gegarandeerd.

De stichting Energy Valley bevindt zich inmiddels halverwege haar tweede subsidiefase, waarmee het tijd is te evalueren in hoeverre de stichting haar doeleinden heeft gehaald, maar ook hoe zij werkzaam is, hoe zij van buitenaf gepercipieerd wordt en waar vooral haar meerwaarde kan worden gevonden.

1.2 Opzet Interim Evaluatie

De stichting Energy Valley heeft het CAB gevraagd een interim evaluatie uit te voeren naar de activiteiten. Door de veelheid en diversiteit van de projecten is er nog onvoldoende systematisch inzicht in de effecten, de schaal en de inhoud van de activiteiten die worden ontplooid. Daarnaast wil men zicht krijgen op de rol en positie die de stichting speelt.

Deze interim evaluatie omvat de volgende uitgangspunten:

1. Analyse van de ontwikkeling in het aantal vestigingen en werkgelegenheid in de energiecluster van 2003 tot 2007.
2. Analyse van de projecten die door de stichting Energy Valley zijn geïnitieerd. Daarbij gaat het voornamelijk om de uitstraling naar bedrijven en organisaties in Noord-Nederland en Nederland. Zowel de lopende projecten als de projecten die in de pijplijn zitten.
3. Kwalitatieve analyse en evaluatie van de stichting Energy Valley.
4. een zestal aanbevelingen voor de verdere ontplooiing van de stichting Energy Valley en het Energy Valley initiatief.

1.3 Beschrijving Energy Valley

Het project Energy Valley kan conceptueel worden opgedeeld in drie domeinen:

1. De regio Energy Valley.
2. De stichting Energy Valley.
3. Het coördinatiebureau Energy Valley.

De regio Energy Valley besloeg initieel de drie noordelijke provincies Groningen, Friesland en Drenthe. In 2006 is de Kop van Noord Holland hier bij aangesloten.

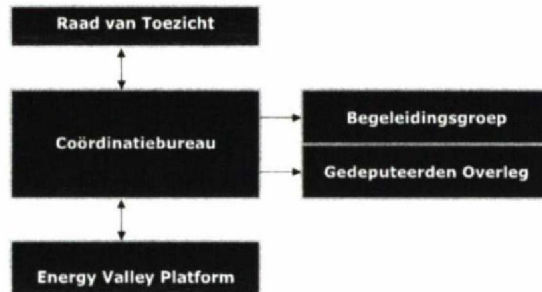
Kaart 1.1. De regio Energy Valley.

■ Behorend bij regio Energy Valley

De stichting Energy Valley is de organisatorische entiteit om de verdere uitbouw van de energiecluster in het noorden van Nederland te ondersteunen. De stichting is als volgt opgebouwd:

Schema 1.1. Organisatiestructuur Stichting Energy Valley.

- o De Raad van Toezicht komt minimaal 4 maal per jaar bijeen onder leiding van de Commissaris van de Koningin van de provincie Groningen en bestaat uit vertegenwoordigers van uit de politiek, de kenniswereld en het bedrijfsleven.
- o De begeleidingsgroep komt maandelijks bijeen en bestaat uit vertegenwoordigers van de Energy Valley provincies, de gemeente Groningen, het ministerie van EZ Noord en de NOM. Bovendien schuiven vertegenwoordigers van een aantal grote markt- en kennispartijen aan.
- o Het gedeputeerden overleg vindt tweemaal per jaar plaats. Hierin nemen de gedeputeerden van de Energy Valley provincies zitting.
- o Het Energy Valley platform komt 8 tot 12 maal per jaar bijeen en doet aan gezamenlijke marketing. Hierin heeft een groot aantal energieregelateerde bedrijven uit de regio zitting (zie bijlage).

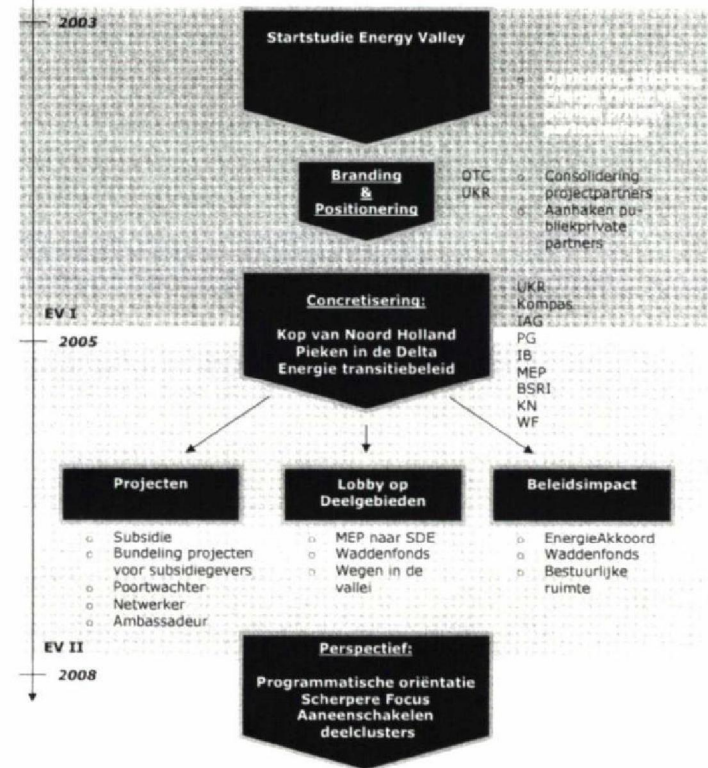
Verder is de stichting Energy Valley voorzitter van:

- o Het Energiekompas, een overleg over duurzaamheid waarin vertegenwoordigers van de noordelijke provincies, milieufederaties en kennisinstellingen zitting nemen.
- o Powerconcern, een overleg waarin circa 40 vertegenwoordigers uit energieregelateerde organisaties op persoonlijke titel diverse energithema's bespreken.

1.4 De levenscyclus van Energy Valley

Het Energy Valley initiatief loopt sinds 2003. De stichting Energy Valley profiteerde op het moment van oprichting en gedurende de levensloop van gunstige omstandigheden en van doeltreffend handelen. We kunnen de levenscyclus van de stichting opdelen in een aantal fasen dat is doorlopen, deze zijn in de volgende figuur weergegeven:

Figuur 1.1. Levenscyclus Energy Valley

De oorsprong van Energy Valley ligt in een startstudie¹ die in opdracht van de gemeente Groningen is uitgevoerd. Op de achtergrond voltrok zich destijds de discussie en besluitvorming rondom de opsplitsing van N.V. Nederlandse Gasunie, die mogelijk zou leiden tot een verhuizing van het hoofdkantoor.

Hierop volgde een periode waarin Energy Valley zichzelf zeer effectief op de bestuurlijke kaart zette. Middels een aantal cruciale contactmomenten en een zeer hoge bijdrage van het aantal haalbaarheidsstudies dat in het kader van de regeling Ondersteuning Transitie Coalitie (OTC) in het Noorden werd verricht heeft Energy Valley zich nationaal op de politieke kaart weten te zetten. Momenteel geldt Energy Valley als de meest succesvolle en kansrijke ontwikkelingsthema van Noord-Nederland.

De stichting Energy Valley slaagde er in de projectpartners die deelnamen aan de OTC studies aan zich te binden waardoor het netwerk van betrokken partijen snel groeide. Een groot aantal implementatieprojecten is geïnitieerd in de Unieke Kansen Regeling (UKR) als direct voortvloeisel van de onder de OTC regeling ondernomen studies. Het coördinatiebureau haalde de expertise in huis om projectideeën en initiatieven te lanceren. Bovendien werden middels actieve werving en passieve aanloop projecten binnengehaald. De nieuw opgerichte kennisinstellingen Energy Delta Research Centre (EDReC) en Energy Delta Institute werden aan Energy Valley verbonden en in het Meerwold gebouw is een 'Energy Business Centre' gerealiseerd.

Hiermee is Energy Valley de afgelopen periode nadrukkelijk geconcretiseerd en zijn de fundamenten neergelegd om ook in de periode na medio 2008 de energiecluster verder uit te bouwen.

¹ Energy Valley, mogelijkheden voor uitbouw van de energiesector in Noord-Nederland. Van Werven, 2003.

2. Schets bedrijvigheid energiesector

2.1 Inleiding

Voor het eerste deelrapport van de interim evaluatie Energy Valley werd een onderzoek verricht naar de mate van dynamiek in de energiecluster in Noord-Nederland. Tweemaal eerder verrichtte het CAB een dergelijke 'sectorschets', in 2002 en 2004.

De bevindingen van het 2004 rapport worden in dit hoofdstuk vergeleken met nieuw verzamelde gegevens voor 2006. Hieruit blijkt dat de energiecluster in absolute termen over een periode van 3 jaar weinig extra werkgelegenheid en bedrijvigheid vertoont. De onderzoeksopzet liet echter weinig ruimte om een bredere verkenning van de energiecluster op te stellen.

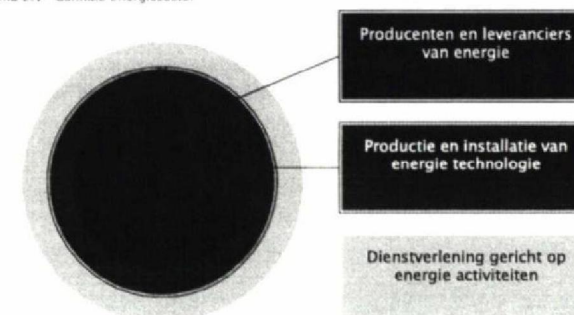
De nieuw verzamelde gegevens worden gebruikt om een gedetailleerd overzicht te geven in welke subsectoren en in welke deelgebieden bedrijvigheid en werkgelegenheid zich bevindt. Deze basis dient om na te gaan of de aansluiting van het deelgebied Kop van Noord-Holland aan de Energy Valley regio een logische keuze is geweest, waar deze toevoegingen doet en waar deze aansluit op de bestaande bedrijvigheid in de regio.

2.2 Uitwerking vraagstelling

2.2.1 Definitie energiesector, werkgelegenheid en Energy Valley

Voor de sectorschets in dit onderzoek wordt een brede definitie van de energiesector gehanteerd. Hierbij wordt naast de klassieke upstream, midstream en downstream benadering van de energiesector ook gekeken naar bedrijven die technologie ontwikkelen en/of leveren, die wordt toegepast in bij de productie en levering van energie. Verder wordt bedrijvigheid op het gebied van dienstverlening binnen en aan de sector ook tot de energiesector gerekend. Het volgende schema geeft grafisch de in de sectorschets gehanteerde definitie van de energiesector met haar kernclusters en randgebieden weer:

Schema 2.1 - definitie Energiesector

Energy Valley omvatte in de eerste projectfase de drie noordelijke provincies, Groningen, Friesland en Drenthe. Hier is de kop van Noord-Holland in 2006 bij toegetreden.

Voor het onderzoek betekent dit dat een analyse van de dynamiek in de energiecluster beperkt is tot de drie noordelijke provincies. Het meenemen van informatie over de bedrijvigheid en werkgelegenheid in de Kop van Noord-Holland geeft inzicht in hoeverre de keuze van toetreding van de Kop van Noord-Holland 'logisch' en intern consistent is met de doelstelling die de Energy Valley zichzelf heeft gesteld.

2.3 Resultaten

2.3.1 Analyse werkgelegenheid en aantal vestigingen Energiesector in de regio Energy Valley

De Energy Valley regio huisvest in 2006 400 bedrijven waar 22.121 personen werkzaam zijn. De onderstaande tabel geeft een gedetailleerd overzicht van de bedrijvigheid en werkgelegenheid in verschillende subsectoren in de verschillende deelgebieden die samen de Energy Valley regio vormen.

De grootste werkgelegenheid bevond zich in de subsectoren 'vervaardiging van energietechnologie' en 'installatie en isolatie'. Deze huisvesten gezamenlijk meer dan de helft van de totale werkgelegenheid in de energiesector. De onderstaande tabel geeft een gedetailleerd overzicht van de verdeling van werkgelegenheid en bedrijvigheid over de verschillende subsectoren en deelgebieden in de regio Energy Valley.

De SBI codering die de basis vormt voor de werkgelegenheid en bedrijvigheidsanalyse dekt in mindere mate de toenemende dienstverlening in de sector, de outsourcing, en de cross-over naar andere sectoren als agrobusiness en chemie.

Tabel 2.1. Werkzame personen en aantal vestigingen energiesector regio Energy Valley

Subsector	Werkzame personen		Aantal Vestigingen		
Aardolie- en aardgas	2.231	10.0%	53	13.0%	
winning en dienstverlening	410	1.8%	6	1.5%	Groningen
en aardolieverwerking	49	0.2%	2	0.5%	Friesland
	1.401	6.2%	20	5.0%	Drenthe
	371	1.7%	25	6.2%	Noord-Holland
Productie en distributie van elektriciteit, aardgas, stoom en water	3.405	15.0%	52	13.0%	
	1.767	7.9%	6	1.5%	Groningen
	1.277	5.7%	15	3.7%	Friesland
	302	1.3%	5	1.2%	Drenthe
	59	0.3%	26	6.5%	Noord-Holland
Vervaardiging van energie technologie	7.948	35.0%	135	34.0%	
	2.003	8.9%	34	8.4%	Groningen
	1.912	8.5%	42	10.4%	Friesland
	2.765	12.3%	27	6.7%	Drenthe
	1.286	5.7%	32	7.9%	Noord-Holland
Installatie en isolatie	6.069	26.0%	88	21.0%	
	1.594	7.1%	21	5.2%	Groningen
	1.613	7.2%	31	7.7%	Friesland
	1.571	7.0%	17	4.2%	Drenthe
	1.261	5.6%	19	4.7%	Noord-Holland
Handelsbemiddeling in brandstof en groothandel in brandstof en overige groothandel	735	4.0%	33	9.0%	
	211	0.9%	14	3.5%	Groningen
	127	0.6%	6	1.5%	Friesland
	338	1.5%	11	2.7%	Drenthe
	59	1.8%	2	1%	Noord-Holland
Dienstverlening gericht op energie	1.745	10.0%	39	10.0%	
	707	3.1%	13	3.2%	Groningen
	48	0.2%	7	1.7%	Friesland
	413	1.8%	8	2%	Drenthe
	577	2.6%	11	2.7%	Noord-Holland
Totaal	22.121		400		

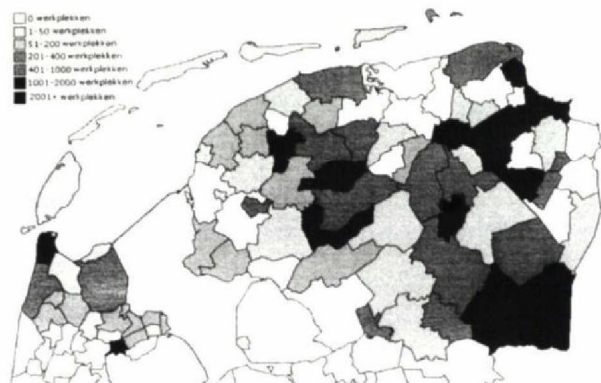
Bron: PWR Groningen, Friesland, Drenthe, Handelsregister en PWR Kop van Noord-Holland

Verstedelijkte gemeenten zoals Assen, Emmen, Den Helder, Groningen en Leeuwarden huisvesten de meeste werkgelegenheid en bedrijvigheid. In de Kop van Noord-Holland bestaat relatief veel bedrijvigheid in de subsectoren 'Aardolie en aardgas winning en dienstverlening en aardolie verwerking' en 'Productie en distributie van elektriciteit, aardgas, stoom en water'.

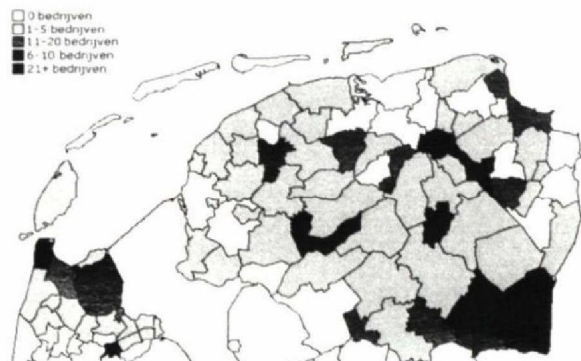
In de Kop van Noord-Holland blijken bovendien veel kantoren van grote en middelgrote spelers in de offshore industrie gehuisvest te zijn. De subsector 'productie en distributie van elektriciteit, aardgas, stoom en water' huisvest weinig werkgelegenheid, gemiddeld 2 personen per bedrijf. Veel van de ondernemingen in deze subsector blijken exploitanten van windmolenparken.

Er is, met uitzondering van de subsectoren 'Productie en distributie van elektriciteit, aardgas, stoom en water' en 'Installatie en Isolatie' grote mate van overeenstemming van werkgelegenheidspercentages tussen de twee deelgebieden. De laatstgenoemde subsector huist in de Kop van Noord-Holland per vestiging meer werknemers dan vestigingen in dezelfde subsector in Noord-Nederland. De toetreding van de Kop van Noord-Holland levert voor de bedrijvigheid vooral een stimulans in de subsectoren 'Aardolie en aardgas winning en dienstverlening en aardolie verwerking' en 'Handelsbemiddeling in brandstof en groothandel in brandstof en overige groothandel'

Kaart 2.1. Werkgelegenheid in de energiesector per gemeente in de regio Energy Valley

Kaart 2.2. Aantal vestigingen in de energiesector per gemeente in de regio Energy Valley

2.3.2 Dynamiek in de energiecluster

We vergelijken nu de werkgelegenheidsgegevens en bedrijvigheidsgegevens van de sectorschets 2004 met de nieuwe informatie.

Tabel 2.2. Werkzame personen energiesector per subsector 2003-2006

Subsector	Werkzame personen 2003	Werkzame personen 2006
Aardolie- en aardgas winning en dienstverlening en aardolieverwerking	2.938	1.860
Productie en distributie van elektriciteit, aardgas, stoom en water	2.073	3.346
Vervaardiging van energie technologie	6.562	6.680
Installatie en isolatie	4.533	4.664
Handelsbemiddeling in brandstof en groothandel in brandstof en overige groothandel	896	676
Dienstverlening gericht op energie	1.042	1.168
Totaal	18.044	18.394

Bron: PWR Groningen, Friesland en Drenthe

Opmerkelijk is de daling ten opzichte van 2003 van het aantal werkzame personen in de subsector 'aardolie en aardgaswinning en dienstverlening en aardolieverwerking'. Dit verschil valt voor een deel toe te schrijven aan de sectorverschuiving als gevolg van de splitsing in 2003 van N.V. Nederlandse Gasunie in N.V. Nederlandse Gasunie en Gasterra (voorheen Gasunie Trade & Supply). Beide nieuwe bedrijven (goed voor ongeveer 750 werkzame personen) verschoven hierbij van de cluster 'Aardolie- en aardgas winning en dienstverlening en aardolieverwerking' naar 'Productie en distributie van elektriciteit, aardgas, stoom en water'.

Verder daalt het aantal werkzame personen bij de NAM gestaag, een verschil van ongeveer 250 werkzame personen ten opzichte van 2003. Deze daling van het aantal werkzame personen blijkt bovendien aanwezig bij bedrijven over hele linie in deze subsector.

Er is sprake van een afname in werkzame personen in de subsector 'handelsbemiddeling in brandstof en groothandel in brandstof en overige groothandel'. Deze afname is procentueel gezien klein, ten opzichte van het totale aantal werkzame personen in de sector.

In de subsector dienstverlening gericht op energie zien we een lichte stijging van het aantal werkzame personen ten opzichte van 2003. Deze stijging is grotendeels te verklaren aan de hand van de vestiging in de provincie Drenthe van een aantal grote technische consultancy spelers dat energiegerelateerde technologie vervaardigt. Deze spelers zijn: Honeywell, Emmtec Services en Getronics PinkRocade.

Tabel 2.3. Aantal vestigingen in de energiesector in Groningen, Friesland en Drenthe 2003-2006

Subsector	Aantal vestigingen 2003	%	Aantal vestigingen 2006	%
Aardolie- en aardgas winning en dienstverlening en aardolieverwerking	29	11%	28	10%
Productie en distributie van elektriciteit, aardgas, stoom en water	15	5%	26	9%
Vervaardiging van energie technologie	97	35%	103	36%
Installatie en isolatie	73	27%	68	24%
Handelsbemiddeling in brandstof en groothandel in brandstof en overige groothandel	43	16%	32	11%
Dienstverlening gericht op energie	17	6%	28	10%
Totaal	274		285	

Bron: PWR Groningen, Friesland en Drenthe

Als we de ontwikkelingen in aantallen werkzame personen in de regio Energy Valley vergelijken met de ontwikkelingen van het aantal vestigingen, zien we dat een lichte groei in het aantal vestigingen in de energiesector samenvalt met een lichte groei in het aantal werkzame personen in de energiesector.

Ook hier zien we een afname van de hoeveelheid vestigingen in de energie gerelateerde handel. Het aantal bedrijven dat zich richt op dienstverlening in de energiesector is gestegen. Bij nadere beschouwing blijkt het hier voornamelijk om bedrijven te gaan in projectmanagement en consultancy.

2.4 Kenniscluster in Energy Valley

Naast de bedrijvigheid bestaat er in de Energy Valley regio een verscheidenheid aan kennis- en opleidingsinstituten met een speciale focus op energie. Hierbij moet gedacht worden aan Universiteiten, hogescholen en onderzoeksinstituten. Het meenemen van deze instituten in de database zou een vertekening hebben opgeleverd omdat het moeilijk is gespecialiseerde onderzoeksscholen binnen grote kennisinstellingen zoals de Rijksuniversiteit Groningen af te bakenen en mee te nemen. Bekende onderzoek- en scholingsinstituten in de regio Energy Valley zijn:

Tabel 2.4. Kennisinstituten in de regio Energy Valley

Kennisinstituten in de regio Energy Valley	
Rijksuniversiteit Groningen (RuG)	
•	Energy Delta Research Centre (EdREC)
◦	Verenigt al het energie gerelateerde onderzoek aan de Rijksuniversiteit Groningen. Focus ligt op energietransitie van fossiele naar duurzame brandstoffen, multidisciplinair.
•	Centrum voor Energie en Milieukunde (IVEM)
◦	Samenwerkingsverband tussen een aantal faculteiten binnen de Rijksuniversiteit Groningen, aangevuld met een aantal nationale en internationale Universiteiten. Aangestuurd vanuit faculteiten Wetenschap en Natuurkunde, Rijksuniversiteit Groningen. Doet onderzoek naar breed scala aan energie-

◦	gerelateerde materie
•	Gas research and Sustainability Program (GrASp)
◦	Op 1 januari 2007 gestart onderzoeksprogramma naar kennis en toepassingen voor duurzame energievoorzieningen. Hierin bundelen grote partijen, waaronder de RuG, ECN, TUD, Essent en Gasunie hun krachten.
Hanzehogeschool	
•	Energie Kenniscentrum (EKC)
◦	Onderzoek- en advies centrum van de Hanze Hogeschool. Focus ligt op toegepast onderzoek met multidisciplinair karakter.
Energy Delta Institute (EDI)	
◦	Internationale Business school voor aardolie en aardgas. Biedt ook projectmanagement solutions.
Energy Research Centre of the Netherlands (ECN)	
◦	Grootste Beta onderzoeksinstituut op energiegebied in Nederland, 900 werknemers. Technisch energieonderzoek met een focus op duurzame energievoorziening. Ontwikkeld in opdracht van overheid en bedrijfsleven kennis en technologie.
Cartesius Instituut	
◦	Samenwerkingsverband TUDelft, TUEindhoven en TWTwente, onderzoekt en ontwikkelt nieuwe producten en diensten. Doel is het bevorderen van de economische ontwikkeling in het noorden door middel van duurzame innovaties.
Van Hall Larenstein Leeuwarden	
◦	Onderdeel van Wageningen UR. Praktijkgerichte HBO opleidingen met internationale oriëntatie. Voornamelijk focus op diermanagement en landbouw, voeding en gezondheid, gaat ook energieopleidingen organiseren.
Value in the Valley	
◦	Verzorgt op MBO leerwerkplaatsen en stageplaatsen voor studenten. Zeer succesvol met meer dan 200 geplaatste studenten in 3 jaar.

2.5 Conclusies sectorschets

- Op basis van de gehanteerde indeling beslaat de energiesector in de regio Energy Valley, inclusief de Kop van Noord-Holland, 400 bedrijven waar iets meer dan 22.000 personen werkzaam zijn.
- 'Vervaardiging van energietechnologie' is de grootste subsector, bijna 8000 banen en 135 bedrijven. Veel consultancy en solutions bedrijven met een technische oriëntatie blijken dit segment te bespelen. De subsector 'Installatie- en Isolatie' is ook een grote bron van bedrijvigheid en werkgelegenheid, ruim 6000 banen en 88 bedrijven bevinden zich hier. Samen met de subsector 'Vervaardiging van energietechnologie' zijn deze twee subsectoren goed voor 63% van alle werkgelegenheid in de energiesector.
- Binnen de subsector 'Aardolie- en aardgas winning en dienstverlening en aardolieverwerking' blijkt als gevolg van *unbundling* in het kader van Europese marktliberalisering sprake van veel dynamiek. Dit vertaalt zich in een verschuiving van ruim 1000 werkzame personen tussen deze subsector en de subsector 'Productie en distributie van elektriciteit, aardgas, stoom en water'.

- Werkgelegenheid en bedrijvigheid vertonen in de kop van Noord-Holland min of meer overeenkomstige vormen met de drie andere provincies. Het gebied huisvest bovendien een aantal offshore organisaties en kent qua volume overeenkomstige dienstverlening- en handels subsectoren
- De energiesector wordt gekenmerkt door toenemende vermenging met andere sectoren (landbouw, chemie, grootindustrie, etc.). Daarnaast profiteren andere bedrijfstakken, ook buiten de regio, van de huidige investeringen in de energiesector (bijv. bij de aanleg gasleidingen en de bouw van (duurzame) energiecentrales). De gehanteerde afbakening op basis van SBI codes geeft derhalve een beperkt beeld van de daadwerkelijke energiegerelateerde bedrijvigheid en werkgelegenheid.

3. Analyse van Projectendatabase

4.1 Inleiding

Voor het tweede deelrapport van de interim evaluatie Energy Valley werd een analyse verricht over de projectendatabase van Energy Valley.

Het coördinatiebureau Energy Valley leverde hiervoor twee databases aan:

1. Een algemene projectendatabase die de bij het coördinatiebureau bekende en relevante projecten in de Energy Valley regio documenteert en;
2. Een subsidie- en investeringsdatabase die specifiek de projecten documenteert waarbij het coördinatiebureau Energy Valley betrokken is.

De algemene projectendatabase bevat de namen en een algemene beschrijving van 377 bekende en relevante projecten in de Energy Valley regio per medio 2007. Een beknopte analyse hiervan levert een algemeen beeld op van de hoeveelheid projecten in de regio Energy Valley. We zien dat de meerderheid van de projecten in deze database in de pijler 'Duurzaamheid en energietransitie' valt. Er kan onderscheid worden gemaakt tussen drie betrokkenheidsniveaus: 'direct', 'indirect' en 'autonoom'. Van de projecten waarbij de stichting Energy Valley direct betrokken is bevindt de meerderheid zich in een ontwikkelingsfase; idee, haalbaarheidsstudie, onderzoek & ontwikkeling en pilotproject.

De subsidie- en investeringsdatabase gebruiken we om de effecten meer inzichtelijk te maken. We zien dat het coördinatiebureau direct betrokken is bij projecten waar zeer grote subsidie- en investeringsvolumes mee gemoeid zijn. Gegeven deze volumes mogen substantiële werkgelegenheidseffecten worden verwacht. Bovendien komt de stichting hiermee ruimschoots tegemoet aan de in haar subsidieaanvragen gestelde output.

Het merendeel van deze projecten valt onder de pijler 'Duurzaamheid en energietransitie'. Toch blijken dat de pijlers 'Kennis- innovatie' en 'Uitbouw conventionele bedrijvigheid' wel degelijk aanwezig. Deze worden gevonden in de samenstelling van projectpartners bij de verschillende projecten.

3.2 Uitwerking vraagstelling

De missie van Energy Valley is het realiseren van een energiecluster van internationale betekenis. De mid-term evaluatie heeft tot doel de stichting een beeld van de huidige stand van zaken te leveren. Een analyse van de projectinventarisatie van de kan een aantal lastige vragen beantwoorden. Hoofdvraag is welke rol de stichting vervult, welke positie zij inneemt ten opzichte van haar projectpartners of zelfs hoe we de organisatie kunnen duiden. Ook moet de database analyse inzicht genereren in de huidige staat van activiteiten en eventuele effecten hiervan op de doelstellingen van de stichting Energy Valley; hoe staat het met de projecten in termen van:

- fasering;
- werkgelegenheidseffecten;
- energetische opbrengst;
- uitrol van innovatie;
- losgemaakte investeringen;
- subsidievolumes;
- het ontplooiën van activiteiten op de drie speerpunten die de stichting formuleerde voor haar doelstelling

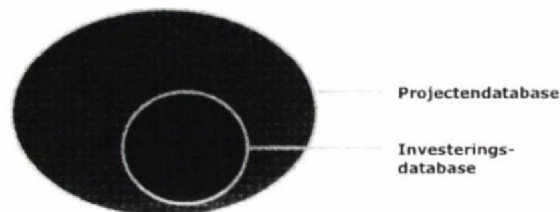
Zodoende genereert de analyse een stand van zaken die inzicht biedt in vragen als: Hoe staat het met de verdeling van tijd en middelen over de drie pijlers en hoe correspondeert dit aan de doelstellingen? Hoe staat het met ontwikkelingen van aan Energy Valley projecten verbonden partijen en het netwerk waarin de stichting organiseert? Welke stappen zijn genomen en welke ontbreken of zijn nog niet duidelijk zichtbaar?

3.2.1 Onderzoeksgegevens

De analyse maakt gebruik van twee databases:

- o De eerste database betreft een projectendatabase, opgesteld in het kader van een stageproject in 2007 van de Hanzehogeschool Groningen. De database inventariseert de energiegerelateerde projecten in de Energy Valley regio die bekend zijn bij het coördinatiebureau Energy Valley en aanverwante partners. De database beschrijft de projecten inhoudelijk en in termen van fasering, betrokken partijen, chronologie, betrokkenheidsniveau van het coördinatiebureau, contactpersonen, contactpersonen en verbonden partijen.
- o De tweede database beschrijft de subsidie- en investeringsvolumes die gemeoid zijn met de projecten waar de stichting Energy Valley direct bij is betrokken, deze is opgesteld door medewerkers van het coördinatiebureau. De inhoud van deze database is van vertrouwelijke aard. De database beschrijft de subsidie- en investeringsvolumes, de fasering, de projectpartners en de rol die het coördinatiebureau per project heeft gespeeld.

Figuur 3.1. Gebruikte databases

Er is geen controle uitgevoerd op de juistheid en betrouwbaarheid van de gegevens in de database. Wij gaan er van uit dat de gegevens die aan ons zijn verstrekt door gecontroleerd en gevalideerd zijn.

3.2.2 Beperkingen

De databases die het coördinatiebureau gebruikt kennen een aantal beperkingen. Niet alle projecten in de algemene projectendatabase zijn met alle kenmerken opgenomen. Het doen van uitspraken op basis van een reeks kenmerken wordt zodoende bemoeilijkt. Hierdoor kunnen niet alle analyses worden uitgevoerd. Het is niet mogelijk om de ontwikkeling van het aantal projecten met directe betrokkenheid van het coördinatiebureau Energy Valley in de tijd te analyseren. Ook de verschillende rollen die het coördinatiebureau vervuld vallen niet te achterhalen.

Dit alles maakt dat de analyse van de algemene projectendatabase vooral een sterk beschrijvend en kwalitatief karakter kent. Voor zo ver er kwantitatieve data worden gebruikt moeten deze volgens ons vooral als indicatief worden beschouwd.

Het blijkt dat veel ontbrekende informatie over de projecten deels wel aanwezig is bij de medewerkers van het coördinatiebureau. Het is echter niet mogelijk om in het kader van onze opdracht deze informatie systematisch uit te vragen.

3.2.3 Documentanalyse, Verwachtingskader

Er zijn een vijftal aanknopingspunten voor het vormen van een beeld over de activiteiten die de stichting Energy Valley ontplooid. We kunnen deze vervolgens door middel van een analyse van de projectendatabase relateren aan de door het coördinatiebureau geïnitieerde en begeleidde projecten. De aanknopingspunten zijn:

1. Startonderzoek 'Energy Valley. Mogelijkheden voor de uitbouw van de energie-sector in Noord-Nederland', Van werven, 2003.
2. Notie: 'perspectief voor Energy Valley', 2003.
3. Onderzoeksrapport 'De Strategische Positionering van Energy Valley', Universiteit Twente; gericht op de pijler 'uitbouw kennisinfrastructuur', 2003.
4. Onderzoeksrapport 'Strategienota Energy Valley', Research and Policy Corporation; gericht op de pijler 'doorontwikkeling bestaande bedrijfsactiviteiten', 2004.
5. Onderzoeksrapport 'Programmatische mogelijkheden voor projectontwikkeling op het gebied van Nieuw Gas en Biomassa', KNN milieu; gericht op de pijler 'duurzaamheid', 2003.
6. De notitie: 'Energy Valley werkplan 2006'.
7. De notitie: 'Energy Valley werkplan 2007-2008'

De initiële Energy Valley studie 'perspectief voor Energy Valley' en de drie pijlerstudies vormen een basis voor de verkozen koers. Deze koers is echter niet rigide en wordt voornamelijk bepaald in de jaarlijkse werkplannen. Hierbij houdt het coördinatiebureau voldoende ruimte om te anticiperen op ad hoc- en marktontwikkelingen.

We beschrijven nu kernachtig de inhoud van de bovengenoemde documenten en destilleren hieruit een aantal meetlatten waarlangs we, met behulp van de databases, de stichting kunnen leggen. Dit levert een aantal interessante perspectieven op over de rollen die het coördinatiebureau kan aannemen, hoe we verwachten dat deze verschillen per projectgroep of pijler.

3.2.4 Zelfduiding

In de notitie 'perspectief voor Energy Valley' staat de rol van het coördinatiebureau geëxpliciteerd als:

"Het coördinatiebureau richt zich primair op het initiëren en aanjagen van nieuwe ontwikkelingen. Hierbij wordt aangetekend dat deze rol een intermediair karakter heeft. Het coördinatiebureau probeert door het ontwikkelen van ideeën en het creëren van draagvlak een klimaat te creëren waarin zakelijke en non-profit activiteiten op energiegebied tot ontplooiing kunnen komen. Tevens worden individuele projecten van deze partijen gestimuleerd en ondersteund om de haalbaarheid te vergroten en de marktintroductie te bespoedigen."

Bron: perspectief voor Energy Valley

3.2.5 Studies

De drie studies werden in 2003 en 2004 in opdracht van de stichting Energy Valley uitgevoerd, per pijler een studie. De studies verkennen in de context van de pijlers en de omgeving waarin Energy Valley opereert. Hierna worden een aantal aanbevelingen voor te ontplooiën initiatieven en activiteiten gedaan. We sommen bondig de aanbevelingen van de studies op.

1. *De Strategische Positionering van Energy Valley, Universiteit Twente; gericht op de pijler 'uitbouw kennisinfrastructuur'.*

Tabel 3.1. Aanbevelingen onderzoeksrapport Universiteit Twente.

Aanbevelingen:
Bouw uit op 4 pijlers en ontwikkel 5 opleidingen:
• kennisontwikkeling (universitair onderwijs)
• kennisuitwisseling (conferenties, workshops & seminars)
• kennisoverdracht (onderwijs)
• kennis-toepassing (commercialisering van bestaande en nieuwe kennis)
Opleidingen:
1. hbo opleiding gas engineer
2. post hbo opleiding gas shipper
3. zonne-energie gerichte opleiding
4. post doctorale opleiding master in gas engineering and management
5. universitaire opleiding master in gas chain management

Bron: De Strategische Positionering van Energy Valley, Universiteit Twente

We verwachten op basis van de in deze studie gedane aanbevelingen in de projectdatabase concrete initiatieven te vinden voor het verbinden van partijen in projecten die de kennisontwikkelingspijlers tegemoet komen. We verwachten projecten over de gehele lijn van kennisontwikkeling; van het verbinden van academische partijen aan projecten tot de overdracht en toepassing van ontwikkelde concepten.

Partijen die we hierbij verwachten komen zowel uit de hoek van conventionele bedrijfsactiviteiten; de gasgerelateerde opleidingen profiteren ongetwijfeld van de kennis die bij Gasunie en Gasterra aanwezig is. Ook zal de database moeten aantonen dat er een aantal academische partijen is verbonden aan projecten met een kennisontwikkelingcomponent. Belangrijk is hierbij onderscheid te maken tussen technische en niet-technische universiteiten.

2. *Strategienota Energy Valley, Research and Policy Corporation; gericht op de pijler 'doorontwikkeling bestaande bedrijfsactiviteiten'*

Tabel 3.2. Aanbevelingen onderzoeksrapport Policy Corporation.

Aanbevelingen:
Het afstemmen van beleid op vlak van duurzame energie tussen provincies.
Het ondernemen van een actieve lobby voor intensivering nationaal beleid duurzame energie.
Het bevorderen van innovatie via samenwerking tussen kennisinstellingen in Noord-Nederland.
Werkgroep oprichten ten behoeve van het promoten van een ethyleenindustrie in Delfzijl.
Werkgroep oprichten Energy Valley bevorderen biomassa/biovergisting functie Eemshaven/Delfzijl.
Creëren van draagvlak uitbouw energiepark Eemshaven/Delfzijl.

Bron: Strategienota Energy Valley, Research and Policy Corporation

De aanbevelingen die in deze studie zijn gedaan zullen moeilijk uit de databases te destilleren zijn. De op te richten werkgroepen ten behoeve van het aanjagen van ethyleenindustrie en de biomassa/biovergisting functie van de Eemshaven en Delfzijl zouden kunnen zijn terug te vinden.

Partijen die we hier verwachten in aanverwante projecten zijn biomassa en biovergisting spelers, Groningen Seaports en eventuele afnemers van de producten van deze projectpartijen; uit ethyleen kan ethanol worden gemaakt en uit biomassa worden omgezet in zowel warmte als elektriciteit.

Opvallend is dat veel van deze aanbevelingen inspelen op een duurzame component. Derhalve is het mogelijk dat veel duurzaamheidsprojecten een conventionele bedrijvigheidscomponent meedragen of vice versa.

3. *Programmatische mogelijkheden voor projectontwikkeling op het gebied van Nieuw Gas en Biomassa, KNN milieu; gericht op de pijler 'duurzaamheid'.*

Deze studie adviseert de stichting voor de pijler duurzame energie vooral de focus te leggen op zogenaamd nieuw gas en op biomassa en werkt voor beide onderwerpen uit welke initiatieven de stichting Energy Valley kan ondernemen om deze aan te jagen.

Tabel 3.3. Aanbevelingen onderzoeksrapport KNN milieu.

Aanbevelingen:
• Voor het thema nieuw gas wordt Energy Valley geadviseerd technische, institutionele en bestuurlijke experimenteerruimte te maken voor het toetsen van manieren om nieuw gas in te zetten en te genereren. Hierbij wordt aangetekend dat alle reeds bestaande (kleinschalige) initiatieven gekoesterd zouden moeten worden.
• Voor het thema biomassa wordt Energy Valley geadviseerd visie te creëren voor de aanlanding van biomassa in de regio. De stichting zou dit kunnen bewerkstelligen door onderzoek te doen naar de mogelijkheden voor het opzetten van een marktplaats voor biomassa, het uitwerken van een proeftuingedachte voor biomassa en het in de praktijk uitwerken van cascadeketens.

Bron: Programmatische mogelijkheden voor projectontwikkeling op het gebied van Nieuw Gas en Biomassa, KNN milieu

In de duurzaamheidpijler mogen gebaseerd op deze studie een focus op nieuw gas (groen gas, SNG, Syngas) en biomassa verwachten. We kunnen verder verwachten dat er overheden betrokken zijn in projectconstructies. Mogelijkerwijs mogen we een veelvoud aan projectvarianten op het nieuwe gas thema verwachten, in het kader van de experimenteerruimte. We mogen hierbij partijen verwachten uit bestuurlijke en technische hoek, bijvoorbeeld de provincies, gemeenten, ECN en TNO. De studie adviseert Energy Valley voor het thema biomassa visie te creëren voor de aanlanding van biomassa in de regio. We kunnen mogelijkerwijs initiatieven verwachten waarbij partijen worden ingeschakeld om biomassa-programma's invulling te geven. Deze aanbeveling heeft een grote mate van overlap met de onder de conventionele pijler genoemde initiatieven.

3.2.6 Energy Valley werkplan

Werkplan 2006

In het werkplan 2006 formuleert de stichting Energy Valley de ambitie bij te dragen aan nationale doelstellingen op het gebied van energiebeleid en leveringszekerheid, energietransitie, regionaal economische beleid en innovatiebeleid. Voor de drie pijlers staat geformuleerd dat:

Tabel 3.4. Doelstelling per pijler

Doelstellingen:
• De pijler uitbouw van bedrijfsactiviteiten de nadruk legt op verdere groei van marktgedragen conventionele bedrijfsactiviteiten. De stichting is zich er bewust van dat duurzaam en conventioneel de komende jaren steeds meer met elkaar vervlochten zullen raken.
• De inzet op duurzame energie zich richt op energietransitie, waarmee de nadruk wordt gelegd op nieuwe ontwikkelingen die bijdragen aan een toekomstige schone en duurzame

energievoorziening en die tevens een economisch potentieel met zich meedragen. De pijler kennis en innovatie voor beide andere pijlers ondersteunend is. Hierbij ligt de nadruk op (een combinatie van) energiegerelateerd onderwijs voor het verkrijgen van voldoende goed gecoördineerd personeel en energiegerelateerd onderzoek ter ondersteuning van innovaties.

Bron: Energy Valley werkplan 2006

Werkplan 2007-2008

In het werkplan 2007-2008 geeft duidelijk weer dat een deel van de ontwikkelingen die de Energy Valley regio vormen autonoom verlopen (zonder inmenging van de stichting). In het werkplan is een nadere focus op een aantal kerntaken geformuleerd. Deze zijn:

Tabel 3.4. Doelstellingen werkplan 2007-2008

Doelstellingen:	
o	Communicatie en koppeling van de lopende initiatieven die de Energy Valley regio vormen, door middel van branding, organisatie van (netwerk)bijeenkomsten en samenwerking / afstemming met andere ondersteunende instanties.
o	Formalisering van het brede relatienetwerk door oprichting en vormgeving van het Energy Valley Platform als vehikel voor (regionale) afstemming, draagvlak en betrokkenheid.
o	Projectmatig ondersteuning op strategische thema's: schoon fossiel, HRe / smart power system, groen gas / biomassa, duurzame mobiliteit en duurzame electriciteit (windenergie, waterstof, blue energy, etc.).

Bron: Energy Valley werkplan 2007-2008

3.2.7 Duiding betrokkenheid stichting Energy Valley bij projecten

De stichting Energy Valley stelt dat het de rol aanneemt van een intermediaire organisatie. Dit bemoeijkt enerzijds met behulp van een database een effectmeting te maken. Anderzijds schept het mogelijkheden een kwalitatieve invulling te geven aan de meetlat waarlangs we de stichting leggen. De vraag is of deze invulling via de databaseanalyse kan worden gegeven. De spreiding van projecten over de pijlers, de specifieke mix van projectpartners en de betrokkenheid van de stichting per project zal de inzet vormen van de analyse.

De betrokkenheid per project valt uiteen in de volgende drie niveaus:

- o Directe betrokkenheid: de stichting heeft een initiërende, faciliterende, aanjagende en/of lobbyende, actieve rol in het project
- o Indirecte betrokkenheid: er is sprake van contact en eventuele informatie-uitwisseling tussen de stichting en de projecteigenaren
- o Autonoom: de stichting heeft geen rol in het project

3.3 Resultaten

Tabel 3.5: Totale database spreiding over de pijlers

Energietransitie en Duurzaamheid	Kennis en Innovatie	Uitbouw (Conventionele) bedrijfsactiviteiten	Totaal
271	43	63	377

Bron: projectendatabase Energy Valley

De database telt 377 projecten. De meerderheid, 70%, van de projecten in de database valt in de categorie energietransitie en duurzaamheid. 11% van de projecten valt onder de pijler kennis en innovatie en de overige 19% onder de uitbouw van conventionele bedrijfsactiviteiten.

Tabel 3.6: Totale database spreiding over betrokkenheidsniveau

Direct & Indirect	Direct	Indirect	Autonoom	Onbekend	Totaal					
160	96	25 %	64	17 %	69	18 %	148	39 %	377	100 %

Bron: projectendatabase Energy Valley

Van alle projecten in de database is voor ongeveer 40% niet aangegeven hoe ze gerelateerd zijn aan de stichting Energy Valley. De overige 60% valt uiteen in 25% directe betrokkenheid; de stichting heeft een initiërende, faciliterende, aanjagende en/of lobbyende, actieve rol in het project, 17% indirect; er is sprake van contact en eventuele informatie-uitwisseling tussen de stichting en de projecteigenaren en 18% autonoom; de stichting heeft geen rol in het project. Onder de autonome projecten vallen bijvoorbeeld energiecentrales en uitbouw van de gasrotonde, e.d.

Tabel 3.7: Betrokkenheid Energy Valley per pijler

Direct & Indirect	Direct	Indirect	Totaal			
115	72%	77	80%	38	59%	Transitie
23	14%	11	12%	11	17%	Kennis en Innovatie Bedrijvigheid
22	14%	8	8%	15	23%	
160	100%	96	100%	64	100%	

Bron: coördinatiebureau Energy Valley projectendatabase

Het is interessant te bezien hoe de verschillende projecten in de database uiteenvallen per betrokkenheidsniveau over de drie pijlers waarop de stichting Energy Valley formeel stuurt; Energietransitie en duurzaamheid, kennis en innovatie en de uitbouw van conventionele bedrijfsactiviteiten.

3.3.1 Directe en indirecte betrokkenheid

De projecten waarop de stichting direct en indirect bij is betrokken vallen voor de overgrote meerderheid in de transitiepijler. De stichting houdt zich, gezien de projectenportfolio, hoofdzakelijk bezig met het initiëren, aanjagen, faciliteren en begeleiden van transitieprojecten. Om dit beeld te nuanceren nemen we ook de projecten mee waar de stichting indirect bij betrokken is. Zo bezien ligt de verdeling nog steeds zwaar op het domein energietransitie, maar toch is duidelijk dat de stichting bij een groot aantal kennis en innovatie- en bedrijvigheidsprojecten betrokken is. Dit is logisch vanuit het levenscyclusperspectief van de stichting. Bovendien is het aannemelijk dat projectpartijen betrokken bij zeer kapitaalintensieve activiteiten minder snel bij de stichting aankloppen.

Tabel 3.10: Fasering projecten in de database, gespecificeerd naar betrokkenheid stichting Energy Valley

Idee	Pilottfase/ Planfase	Haalbaarheid/ onderzoek en ontwikkeling	Operationeel	Onbekend	Totaal					
43	44 %	4	4 %	29	30 %	16	17 %	4	4 %	Direct
31	32 %	1	1 %	11	17 %	16	17 %	3	3 %	indirect
17	18 %	1	1 %	12	18 %	27	29 %	8	7 %	Autonoom
6	6 %	1	1 %	14	21 %	35	37 %	98	87 %	Onbekend
94	100 %	7	100 %	66	100 %	97	100 %	113	100 %	Totaal

Bron: Projectendatabase Energy Valley

Een groot deel van de projecten waarbij Energy Valley direct en indirect is betrokken bevindt zich in de fase 'idee', of is in ontwikkeling (haalbaarheid/onderzoek en ontwikkeling). Hiervoor zijn een tweetal redenen te geven.

1. Vanuit het perspectief van de levenscyclus van het Energy Valley initiatief is het logisch dat de stichting begonnen is met een aantal ideeën en haalbaarheidsonderzoeken. De uitrol hiervan is voor veel projecten momenteel aan de orde en kan dus pas over een langere tijd worden beoordeeld.
2. De rol van de stichting is niet het uitvoeren van projecten, maar verhoudt zich veel meer op het initiëren, begeleiden, faciliteren en aanjagen er van. Zodra projecten in de operationele fase belanden, bouwt de stichting haar betrokkenheid af.

De fasering van projecten waarbij de stichting niet is betrokken is meegenomen ter vergelijking van de verdeling van de projecten. Anders dan bij de projecten waarbij de stichting Energy Valley direct of indirect is betrokken bevinden minder van deze projecten zich in de ideefase. Een groter percentage van deze projecten is operationeel. Onder deze operationele projecten bevinden zich onder andere een aantal windparken zoals die in de Eemshaven en de Wieringermeer, een aantal Gasunie-projecten zoals de aardgasbuffer Zuidwending en de Balgzand Bacton line (BBL).

Tabel 3.12: Lokalisering projecten gehele database

Groningen	Friesland	Drenthe	Noord land	Hol-	Groningen & Drenthe	Onbekend
157	62	59		37	1	61

Bron: Projectendatabase Energy Valley

Van de projecten die in de Energy Valley regio worden ondernomen bevindt een groot deel zich in de provincie Groningen. Dit correspondeert deels met gegevens uit de werkgelegenheid- en bedrijvigheidsanalyse; de provincie kenmerkt zich door een hogere mate van traditioneel aanwezige energieactiviteiten.

Tabel 3.13: Verdeling van de projecten in de regio directe en indirecte betrokkenheid

Groningen	Friesland	Drenthe	Kop Noord land	van Hol-	Onbekend	Direct & Indirect				
61	39 %	35	22 %	36	23 %	11	7 %	15	9 %	

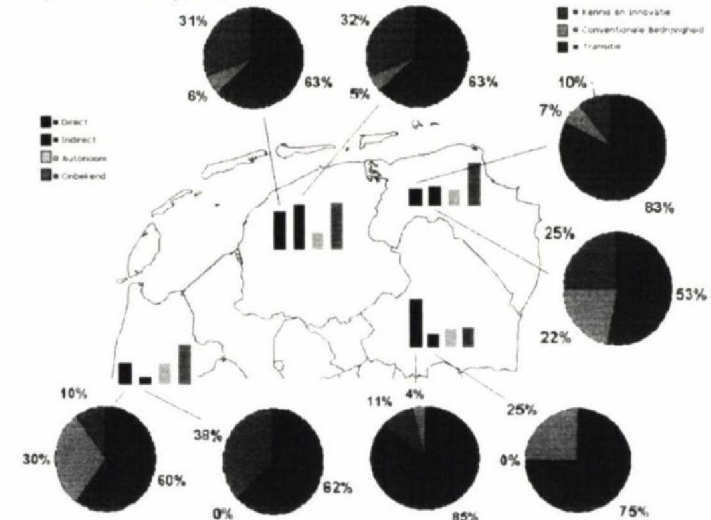
Bron: Projectendatabase Energy Valley

Tabel 3.13 geeft een beeld van de verdeling van de projecten in de Energy Valley regio. 39% van de projecten waarbij de stichting direct of indirect is betrokken bevinden zich in de provincie Groningen. 22% bevindt zich in de provincies Friesland en 23% in de provincie Drenthe. De kop van Noord Holland kent slechts een klein aantal projecten waarbij de stichting direct en indirect is betrokken. Dit kan indicatief zijn voor de relatief jonge status die het gebied kent binnen het Energy Valley initiatief.

3.3.2 Duiding activiteiten Energy Valley

De analyse van de database levert een globaal overzicht van de activiteiten van de stichting Energy Valley op. We kunnen de verkregen inzichten in de activiteiten en hun lokalisering plotten op een kaart. Zo ontstaat het volgende beeld:

Kaart 3.1: Lokalisering van de projecten, naar rol Energy Valley en naar pijler.
Bron: Projectendatabase Energy Valley

De bovenstaande figuur geeft weer hoe de verschillende projecten in de projectendatabase ruimtelijk verdeeld zijn over de Energy Valley regio. De staafdiagrammen geven per provincie aan hoe de projecten *verhoudingsgewijs* zijn verdeeld naar de rol van de stichting Energy Valley. De taartdiagrammen geven geen informatie over absolute aantallen projecten. De taartdiagrammen geven vervolgens per provincie voor de projecten waarbij Energy Valley 'direct' en 'indirect' is betrokken weer hoe deze zijn verdeeld over de pijlers Energietransitie, Kennis en Innovatie en (uitbreiding van) Conventionele Bedrijfsactiviteiten.

De figuur is illustratief voor de grote hoeveelheid energietransitieprojecten waarbij de stichting is betrokken, ten opzichte van de kennis- en bedrijvigheidsprojecten. Deze inzet verschilt echter per provincie in de Energy Valley regio.

3.3.3 Wat opvalt

De projecten waarbij de stichting Energy Valley betrokken is vallen uiteen over een aantal domeinen; energietransitie, kennis en innovatie en conventionele bedrijvigheid. Het hanteren van deze verdeling kan als kader dienen om te activiteiten van de stichting te bezien. Immers formuleert ze haar doelstelling en missie in brede zin. Een te rigide scheiding doet echter te kort aan de activiteiten van de stichting, veelal betreft het een geleidende schaal; projecten beslaan meerdere domeinen. Veel duurzaamheids- en energietransitieprojecten zijn veelal technologisch innovatief, waardoor een kenniscomponent impliciet aan het project is. Ook is het waarschijnlijk dat duurzaamheidsprojecten, gezien het kleinschalige karakter van veel van deze projecten en de hoeveelheid subsidieregelingen, sneller kunnen worden opgezet dan projecten op de overige twee domeinen, waar een langere adem vereist is.

- o In de provincies Groningen en Drenthe zit een substantiële bedrijvigheidscomponent bij de projecten met indirecte en directe betrokkenheid. De projecten waarbij de stichting in de provincie Groningen indirect betrokken is kennen een substantiële bedrijvigheids- en kenniscomponent.
- o Projecten met een directe betrokkenheid in de Kop van Noord-Holland kennen een naar verhouding grote bedrijvigheidscomponent. Gezien het grote aandeel dat de kennis en innovatiecomponent hier heeft en gezien de grote rol die ECN speelt in de projecten in deze regio kunnen we concluderen dat deze projecten vaak een indirecte betrokkenheid van de stichting genieten.
- o De projecten waarbij stichting Energy Valley in de provincie Friesland is betrokken (zowel direct als indirect) kennen een substantiële kennis en innovatiecomponent. Zowel de projecten waar de stichting direct als indirect bij betrokken is.

3.4 Analyse Investerings- en subsidievolumedatabase

De investerings- en subsidiedatabase geeft een verdiepend overzicht van alle projecten waarbij de stichting Energy Valley direct is betrokken, in termen van projectpartners en gemiddelde investerings- en subsidievolumes. De database biedt een overzichtelijker en vooral informatiever beeld van de projecten waarbij de stichting Energy Valley direct is betrokken is. Deze database telt 94 projecten. Een kwart daarvan is onder behandeling, 35% is afgerond en 40% in uitvoering.

De projecten in de database hebben overwegend betrekking op energietransities en -innovaties en verkrijgen subsidiegelden uit een grote variatie van regelingen (zie bijlage). De projecten variëren van aard maar kennen een focus op duurzame elektriciteit, duurzame mobiliteit en groen gas. Het betreft veelal opkomende technologieën in de beginfase van marktintroductie. Om duidelijk te maken hoe de kennis en conventionele bedrijvigheidspijler aanwezig zijn bij in de database genoemde projecten, lichten we een aantal projectpartners er uit. Voorbeelden zijn:

Tabel 3.14: Voorbeelden Conventionele Bedrijvigheid als component in projecten.

Bedrijf	Projecten
Gasunie	<ul style="list-style-type: none"> Stadsvervoer op Aardgas Introductie Aardgas als volwassen autobrandstof in Noord-Nederland Micro WKK Bureau Grounds for Change Gas supported Integration of Sustainable Energy
Electrabel	Energieneutraal kantoor Hoogeveen
Nuon	<ul style="list-style-type: none"> Micro WKK Warmtenet Emmen ZON Energie
Eneco, Eneco Energie	<ul style="list-style-type: none"> Micro WKK ZON Energie Zero Emission Power Plant Smart Power System
Essent	Biogasnet Leeuwarden
Arriva	Stadsvervoer op Aardgas
Suikerunie	<ul style="list-style-type: none"> Suikerunie Ethanol Productie BioCon Groen gas en Bioethanol in Groningen
Q8	E85 Tankstation Groningen
Aidel	Anodemontagetechiek

Bron: Subsidie- en Investeringsdatabase Energy Valley

De bovenstaande tabel geeft een willekeurige selectie van bedrijven die in de subsidie- en investeringsdatabase genoemd staan. Het aantal projecten dat vervolgens per bedrijf gegeven staat betreft wel het totaal aan projecten waaraan deze bedrijven deelnemen.

De kennis en innovatiepijler als vertegenwoordigd in projectpartners is in de volgende voorbeelden terug te vinden.

Tabel 3.15: Voorbeelden Kennis en Innovatie als component in database

Kennisinstelling	Project
TNO	<ul style="list-style-type: none"> INES (balancing energie) Green Co, Ethanolproductie Wijster Gas supported Integration of Sustainable Energy Smart Power System
Rijksuniversiteit Groningen	<ul style="list-style-type: none"> Biogas Westerkwartier BioCon BIOGG (onderzoek productie en inzet Groen Gas)
Van Hall Larenstein	<ul style="list-style-type: none"> Fiwihex, Cornelissen (besparing in Kassen) Congres Duurzame Mobiliteit Biogas Westerkwartier
ECN	<ul style="list-style-type: none"> Bio SNG Warmte en Kracht Waterstof boten Vergasser op kippenmest BIOGG BioSNG
Hanzehogeschool	<ul style="list-style-type: none"> INES

Bron: Subsidie- en Investeringsdatabase Energy Valley

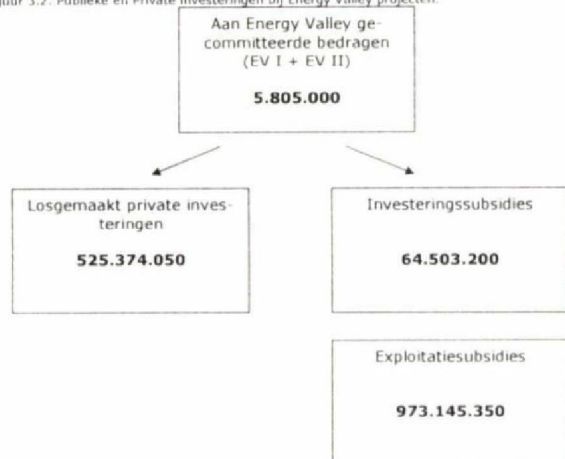
De database maakt duidelijk dat Energy Valley in een zeer breed netwerk opereert dat het gehele domein aan energiespelers, kennisinstellingen en investeerders doorkruist. Van grote tot kleine partijen, (semi) overheid of (semi) privaat.

De rol van de stichting in deze projecten varieert van lobby en belangenbehartiging tot idee- en coalitievorming. Het coördinatiebureau attendeert partijen op het bestaan van investeringsopties en subsidieregelingen en brengt technologie en innovatie dichterbij de markt en haar projectontwikkelaars. Deze rollen zullen in het volgende hoofdstuk nader aan de orde komen.

3.5 Financieel: hefboom effect, verwachte werkgelegenheid

Het project Energy Valley bestaat in financieel opzicht uit twee subsidiefasen, te weten Energy Valley I (2003-2005) en Energy Valley II (2005-2007). In beide fasen werden kompasgelden via Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN) aan het project toegekend. In projectfase Energy Valley I werd een totaalbedrag van €2.130.000 geïnvesteerd. In projectfase Energy Valley II werd een totaalbedrag van €3.675.000 geïnvesteerd. Over het gehele Energy Valley project (fasen I en II) werden in Energy Valley projecten de volgende publieke en private bedragen geïnvesteerd:

Figuur 3.2. Publieke en Private investeringen bij Energy Valley projecten.

Een korte financiële analyse van de bereikte en veronderstelde private hefboom effecten van Energy Valley levert het volgende beeld op:

- In subsidiefase Energy Valley I formuleert Energy Valley een doelstelling van €10.000.000 aan losgemaakte private investeringen. Zoals blijkt uit de subsidie- en investeringsdatabase wordt er in deze fase voor een totaalbedrag aan €13.385.500 aan private investeringen besteed bij Energy Valley projecten.
- In de subsidiefase Energy Valley II formuleert Energy Valley een doelstelling van €250.000.000 aan losgemaakte private investeringen. Zoals blijkt uit de subsidie- en investeringsdatabase wordt er in deze fase voor een totaalbedrag aan €511.988.550 aan private investeringen besteed bij Energy Valley projecten.

Een in 2003 gedane studie² naar de te verwachten publieke, private en werkgelegenheidseffecten van SNN gelden beschrijft de volgende effecten:

De formele met het project Energy Valley I en II gemoede subsidieregeling (M2.2, Generieke stimulering van vernieuwende activiteiten in het MKB) private hefboomfactor is 0,7. Voor het Energy Valley project, gegeven de verstrekte financiële ramingen, komt deze momenteel uit op 90,5 over het totaal van beide projectfasen.

Het is binnen de kaders van dit onderzoek niet mogelijk een inhoudelijke verdiepingsslag te maken op deze cijfers. De gehanteerde kengetallen zijn slechts relevant voor subsidiemaatregelen die specifiek op MKB bedrijven zijn toegespitst. De gegeven cijfers moeten derhalve als indicatief worden beschouwd.

² Mid Term Review Kompas voor het Noorden, ECDRYS, 2003, in opdracht van Samenwerkingsverband Noord Nederland, Ministerie van Economische Zaken.

Gebaseerd op dezelfde studie kunnen we binnen de gestelde subsidiekaders een werkgelegenheidseffect veronderstellen. De hierin gehanteerde kosten voor een netto arbeidsplaats zijn €39.200 publieke investering. Gegeven de €64.503.200 publieke investeringen gemoed met Energy Valley projecten over beide projectfasen zou dit een netto effect van 1.640 FTE's opleveren. Dit valt als volgt uiteen over de beide projectfasen in termen van beoogde FTE's output:

- In subsidiefase Energy Valley I formuleert Energy Valley een doelstelling van 100 FTE's. Gegeven de publieke investeringen van €6.835.000 zouden er in deze fase netto 173 FTE's met Energy Valley projecten zijn gemoed.
- In subsidiefase Energy Valley II formuleert Energy Valley een doelstelling van 250 FTE's. Gegeven de met de publieke investeringen van €57.668.200 zouden er in deze fase netto 1.466 FTE's met Energy Valley projecten zijn gemoed.

Wederom is het binnen de kaders van dit onderzoek niet mogelijk een inhoudelijke verdiepingsslag te maken op deze cijfers. De gehanteerde kengetallen zijn slechts relevant voor subsidiemaatregelen die specifiek op MKB bedrijven zijn toegespitst. De gegeven cijfers moeten derhalve als indicatief worden beschouwd.

De volumes en de individuele projectaanvragen en bijbehorende projecten zijn traceerbaar en gedocumenteerd. Het grootste deel van de subsidiegelden is additioneel van aard, wat gelegen is in het feit dat het energietransitie projecten betreft. De subsidievolumes die gemoed zijn met de MEP regeling zijn buiten beschouwing gelaten aangezien dit een exploitatiesubsidie betreft.

De MEP regeling wordt omgevormd om een meer 'level playing field' voor verschillende duurzame initiatieven te creëren. Consequentie voor Energy Valley projecten die aanspraak willen maken op de regeling is een heroverweging van bestaande ingediende aanvragen, met uitzondering van alle vergistingsinstallaties. Voor deze installaties is een aparte regeling getroffen die de voortgang van deze projecten garandeert³. De stichting Energy Valley heeft een nadrukkelijk aandeel gehad in de lobby voor behoud van de MEP regeling, zo blijkt uit gesprekken met Energy Valley medewerkers en medewerkers van het Ministerie van Economische Zaken. Samen met gedupeerde partijen en lokale bestuurders is het ministerie benaderd om tot een heroverweging te komen. Dit heeft in ieder geval geresulteerd in behoud van de MEP regeling voor kleinschalige initiatieven in de Energy Valley regio met een omvang van €123.145.350. Over €850.000.000 aan exploitatiesubsidie voor Energy Valley projecten is nog onduidelijkheid.

3.6 Conclusies Database Analyse

- Energy Valley was en is direct betrokken bij projecten met een gecombineerde gecommitteerde, en in voorbereiding zijnde subsidie en investeringswaarde van €2.067.822.600. €850.000.000 hiervan wordt mogelijk gerealiseerd met de effectuering van de vervangende subsidieregeling voor de MEP regeling.
- In eerste subsidiefase is een doelstelling geformuleerd van €10.000.000 aan losgemaakte private investeringen. Zoals blijkt uit de subsidie- en investeringsdatabase is er in deze fase voor een totaalbedrag aan €13.385.500 aan private investeringen losgemaakt.

³ Zo blijkt uit gesprekken met medewerkers van het Ministerie van Economische Zaken die verantwoordelijk zijn voor de herijking van de MEP subsidie.

- o In de tweede subsidiefase is een doelstelling geformuleerd van €250.000.000 aan losgemaakte private investeringen. Zoals blijkt uit de subsidie- en investeringsdatabase is in deze fase tot op heden voor een totaalbedrag aan €511.988.550 aan private investeringen losgemaakt.
- o Energy Valley komt hiermee op het eerste oog ruimschoots aan de in de subsidieaanvragen voor beide projectfasen gestelde output. Bovendien mogen, zo lijkt uit stelregels, substantiële werkgelegenheidseffecten worden verwacht.
- o De projecten kennen een grote variëteit aan projectpartners. De samenstelling van projectpartners maakt bovendien aannemelijk dat waar we een erg grote vertegenwoordiging van energietransitieprojecten in de projectportfolio vinden er een mogelijke spin off is voor de andere twee pijlers.
- o Voor de projecten is, na gesprekken met medewerkers van het coördinatiebureau, duidelijk de vinger te leggen op de initierende, coördinerende en vervolgens de ondersteunende rol die de stichting Energy Valley hierin speelt. Het betreft hier de initiatie van de OTC haalbaarheidstudies evenals de uitrol van een groot aantal van deze studies als projecten die momenteel in de regio worden opgezet, met een grote verscheidenheid aan projectpartners.

3.6.1 De pijlers, output

- o De pijler 'Kennis en Innovatie' lijkt op het eerste gezicht onderbelicht en moeilijk te destilleren uit de databases. Uit de subsidiedatabase komt naar voren dat bij een groot aantal projecten partijen zijn betrokken die een kennis en/of innovatie component inbrengen. De opleidingsprojecten adviezen die de stichting kreeg in de studie 'De Strategische Positionering van Energy Valley' zijn, herkenbaar terug te vinden in projectpartners en lopende onderwijs en academische initiatieven. In het project Bio Energie Noord zijn bestuurlijke-, kennisinhoudelijke- en bedrijvigheidspartijen gevat, waarmee een in onze ogen belangrijke aanbeveling opvolging heeft gekregen.
- o De pijler 'Conventionele bedrijfsactiviteiten' krijgt in beide databases eveneens vorm doormiddel van een selectie van projectpartners. Hier vinden we in de regio gelegen spelers die zich naast hun conventionele bedrijfsactiviteiten bezig houden met initiatieven die veelal op het vlak van duurzaamheid liggen. Ook lokale overheden zijn bij deze projecten betrokken. In de studie 'Strategienota Energy Valley' gedane handreikingen zijn tastbaar terug te vinden in initiatieven als 'Costa Due fase I en II', hetgeen in het kader van Energy Valley is vormgegeven. Dit project geeft inhoudelijk visie aan het idee grootschalige biomassa industrie aanlanding te geven in het Eemshaven-Delfzijl gebied. Veel initiatieven waarbij de stichting Energy Valley direct of indirect is betrokken liggen op het vlak van duurzame mobiliteit. Minder inzichtelijk zijn activiteiten ter bevordering van kennisuitwisseling of het afstemmen van beleid op het vlak van duurzame energie, tussen provincies¹.
- o De pijler 'Duurzame energie' is over de gehele linie vertegenwoordigd in de projecten waarbij de stichting Energy Valley is betrokken. De meerderheid van de in de projectendatabase en de subsidie- en investeringsdatabase genoemde projecten waarbij de stichting direct is betrokken liggen op het vlak van duurzaamheid. Hiermee is ook duidelijk dat de overgrote meerderheid van losgemaakte investeringen en subsidies op deze pijler liggen. Deze pijler lijkt tevens drijvend

¹ Er hebben zich inmiddels een aantal veelbelovende initiatieven op dit vlak voltrokken, zie voor referentie het Energieakkoord. Dit akkoord is gesloten tussen de provincies die deel uitmaken van de Energy Valley regio en de Rijksoverheid, te weten de ministers van EZ en VROM.

te zijn voor de overige twee pijlers. Veel partijen die verbonden zijn aan duurzaamheidsprojecten kennen een duidelijke conventionele bedrijvigheidscomponent; bedrijven uit de regio profiteren van een spin-off effect. Een kleiner aantal betrokken partijen kent een duidelijke Kennis- en Investeringscomponent.

3.6.2 Overig

- o Er zijn nog een aantal projecten, trajecten en initiatieven die niet in de databases staan genoemd maar die wel vermeld dienen te worden. Deze zijn:
  - De lobby omtrent de waddengelden: de stichting lobbyt actief voor een energieregelateerde invulling van tenminste een deel van de gelden.
  - De inrichting van het Energy Business Centre. Dit energie verzamelgebouw is gevestigd aan de Laan Corpus den hoorn 300, Groningen. Inmiddels hebben zich ruim 15 partijen zich er gevestigd.
  - De congressen die Energy Valley (mede) organiseert, zoals de Energy Delta Convention 2005, 2006 en 2007 en de bijeenkomsten in het kader van het Energy Valley Platform. Belangrijk effect hier is het met elkaar in contact brengen van subsidie- en investeringspartijen met projecteigenaren- en uitvoerders. Naar schatting heeft de stichting meer dan 50 grote en kleine bijeenkomsten georganiseerd.
  - De beleidsimpact van stichting Energy Valley. Deze komt het meest naar voren in de opname van Energy Valley in Pieken in de Delta, het energietransitiebeleid, het Energieakkoord en de besteding van de Waddenfondsgelden.

4. Kwalitatieve analyse Energy Valley

4.1 Inleiding

Voor het derde deelrapport van de interim evaluatie Energy Valley zijn interviews verricht met een aantal stakeholders, die vertegenwoordigen een representatieve selectie over de hele breedte van betrokken partijen; landelijke en regionale overheid, marktpartijen, projectontwikkelaars, kennis partijen, technologieontwikkelaars, betrokken in de organisatie van Energy Valley, betrokken als uitvoerder, initiator, subsidiegever en/of investeerder bij projecten van Energy Valley.

Dit deelrapport is anders ingericht dan de voorgaande twee rapporten. Deze twee rapporten kenden een sterk analytisch karakter. De kwalitatieve analyse Energy Valley is hoofdzakelijk bedoeld om meer licht te werpen op vragen als: Wat mogen we redelijkerwijs aan effect en output verwachten na ruim 4 jaar Energy Valley? Welke rol speelt de stichting Energy Valley nu daadwerkelijk bij de totstandbrenging van projecten? Op welke termijn oriënteert Energy Valley zich? Hierbij combineert dit deelrapport inzichten verkregen uit de voorgaande analyses met inzichten verkregen uit de gevoerde interviews.

We zien in de kwalitatieve analyse dat de stichting Energy Valley bedreven is in het hanteren van verschillende rolpatronen om projecten van de grond te laten komen. Bovendien zien we dat de geïnterviewde stakeholders de activiteiten en toekomstige oriëntatie van Energy Valley vanuit verschillende perspectieven benaderen. Veelvuldig terugkerend thema in gesprekken is de perceptie van gebrek aan focus aan de zijde van de stichting Energy Valley. Het coördinatiebureau houdt volgens veel mensen te veel ballen tegelijkertijd in de lucht. Dit issue wordt bezien in het kader van de levenscyclus die het initiatief Energy Valley tot nu toe heeft doorlopen.

Aan de hand van de gevoerde gesprekken conceptualiseren we de activiteiten van de stichting in het framework van de Diamant van Porter zoals gehanteerd in zijn boek 'The Competitive Advantage of Nations'. Deze diamant wordt staat in de oriëntatie van Energy Valley centraal aan het bereiken van de missie.

We sluiten af met een overkoepelende conclusie. We schetsen hiervoor een verwachtingskader en vullen vervolgens een aantal hier aan gekoppelde kritische observaties in.

4.2 4.2 Relevante observaties kwalitatieve analyse Energy Valley

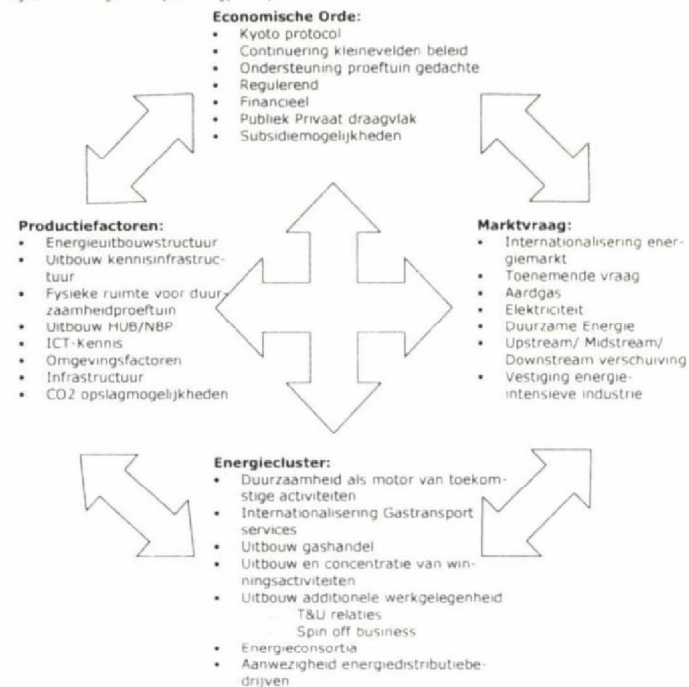
4.2.1 Rollen en effect

Er is nu een duidelijker beeld van de projecten waarbij de stichting Energy Valley actief is in de regio. Meetbaar is de hoeveelheid projecten en de hiermee gemoeide subsidie- en investeringsvolumes waar de stichting bij is betrokken. Het betreft hier een hoog bedrag. De outcome is moeilijker te bepalen maar er is onmiskenbaar een grote dynamiek aan projecten in de energiecluster aan te wijzen. Een groot deel hier van (160) projecten genieten begeleiding van de stichting (zowel direct als indirect) en een substantieel hiervan, 94 projecten is rechtstreeks afhankelijk van de stichting Energy Valley.

Energy Valley heeft zichzelf tot doel gesteld de energie gerelateerde activiteiten in het noorden van Nederland tot een cluster van internationale betekenis te willen laten uitgroeien. Deze doelstelling, formeel door de stichting ingevuld als de diamant

van Porter (zie figuur 4), verklaart deels waar de meerwaarde gevonden kan worden; in een begeleidende, 'zachte' rol. De stichting Energy Valley kan worden gezien als de smeerolie die het geheel doet draaien en draaiende houdt.

Figuur 4.1. Integrale aanpak Energy Valley.

Bron: Werkplan 2006.

Figuur 4.1, opgenomen in het Energy Valley werkplan 2006, geeft inhoudelijk weer welke output de stichting wenst te behalen, gezien door het perspectief van de diamant van Porter. Het is belangrijk en tegelijkertijd interessant te achterhalen, niet alleen wat de stichting Energy Valley heeft bewerkstelligd, en of het werkt, maar ook hoe en waarom. Hierbij ligt de nadruk op de verschillende rollen die de stichting mogelijk speelt bij het opzetten en uitrollen van projecten. Anders gezegd is het essentieel te bezien waar het effect van Energy Valley ligt: in tekstblokken van figuur 2, of wellicht juist in de pijlen van figuur 2. Hierin is het belangrijk welke rollen Energy Valley moet aannemen om de 4 domeinen in de diamant met elkaar te verbinden.

4.2.2 Uitbreiding

De toetreding van de regio Kop van Noord Holland lijkt intern consistent met de structuur van de overige gebieden in Energy Valley. Werkgelegenheid en bedrijvigheid vertonen hier min of meer overeenkomstige vormen. Er bevinden zich een aantal bedrijven dat actief is in windenergie, dit vormt een waardevolle aanvulling in termen van de transitiepijler zoals geformuleerd in de Energy Valley doelstelling. Het gebied huisvest bovendien een aantal offshore organisaties en kent qua volume overeenkomstige dienstverlening- en handels subsectoren.

De aanwezigheid van ECN in het deelgebied is een belangrijke factor voor Energy Valley. Op het eerste gezicht lijkt de aaneenkoppeling van een instituut dat technologie ontwikkeld en een gebied waarin een stichting actief een energie proeftuin ontwikkeld een sterke combinatie. De praktijk blijft tot nu toe nog achter waarbij als grootste drempel geldt dat de Energy Valley regio momenteel nog weinig apparatenbouwers en technologie afnemers/projectontwikkelaars kent.

4.2.3 Focus en oriëntatie

De activiteiten van de stichting Energy Valley zijn voor buitenstaanders soms moeilijk te duiden. Het coördinatiebureau formuleert binnen de drie pijlers een groot aantal aandachtspunten, het meest recente werkplan noemt er 21⁵. Het werkplan geeft tevens aan dat het coördinatiebureau niet op alle aandachtspunten een actieve rol vervuld. De focus is deels herkenbaar in de projecten die de stichting mede tot stand heeft doen brengen.

Een aantal gesprekspartijen geeft aan dat een evaluatie van de stichting en een moment van bezinning ("waar gaan we naar toe?") gewenst is. Grootste motiverende factor hierin is dat zonder deze bezinning het Energy Valley initiatief haar 'momentum' verliest.

Andere partijen zijn juist erg blij met brede karakter van de stichting. Als reden hiervoor wordt gegeven dat het opzettelijk breed houden van de activiteiten ruimte biedt voor creativiteit, in deze optiek zou de stichting niet gediend zijn met een rigide target en afrekencultuur. Dit past geheel in de proeftuingedachte die aan de basis staat van de oprichting van de stichting. Deze gedachte is impliciet aan het ontwikkelen en uitrollen van duurzaamheid- en energietransitieprojecten. Zodoende, is de redenering, genereert de stichting Energy Valley op de meest onverwachte manieren en momenten spin-off.

De bron van de roep om focus komt mogelijk voort uit een onvoldoende geëxpliciteerde rol van de strategische oriëntatie als leidend in de operationele activiteiten van de stichting. Zodoende is voor betrokken partijen niet voldoende duidelijk waarom bepaalde activiteiten en projecten worden ontplooid en andere niet.

⁵ Energy Valley Werkplan 2007-2008

Schema 4.2. Niveaus vraagstukken Energy Valley

Niveau	Door Energy Valley geformuleerde oriëntatie	Aandachtspunten
Strategisch	Het laten uitgroeien van energieactiviteiten in Noord-Nederland tot een (energie)cluster van internationale betekenis	Wat is een energiecluster van internationale betekenis?
Tactisch	Drie pijlers 1. Duurzaamheid en Energietransitie 2. Kennis en innovatie 3. Uitbouw Conventionele activiteiten Proeftuingedachte	Programmatische implementatie projecten: verschillende varianten, evaluatiemomenten, etc
Operationeel	Branding en Projecten	Leidende visie: projectuitrol leidt tot het realiseren van strategische visie

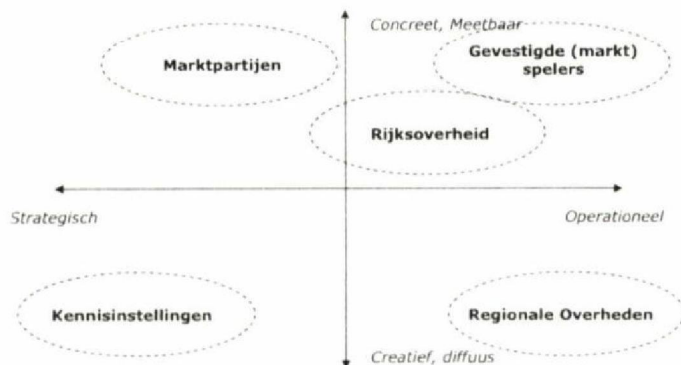
De missie van de stichting is op een zeer strategisch niveau geformuleerd. "het laten uitgroeien van energieactiviteiten in Noord-Nederland tot een (energie)cluster van een internationale betekenis". Dit valt onder andere terug te vinden in het Waddenfonds (binnen het kader van de opdracht is het niet mogelijk hier een meer diepgaande analyse op te doen) en het Energieakkoord (binnen het kader van de opdracht is het niet mogelijk hier een meer diepgaande analyse op te doen)

De meeste projecten waarbij de stichting is betrokken bevinden zich op een operationeel niveau. Op tactisch niveau de agendering en het aanjagen van bestuurlijke ruimte voor Groengas. Projecten van Energy Valley op strategisch (visionair, agenderend) niveau kunnen worden gevonden in projecten als de gasrotonde, waarbij moet worden aangemerkt dat de rol van de stichting Energy Valley hier zeer beperkt is. In gesprekken is meermaals aangegeven dat de aanwezigheid van Energy Valley bij N.V. Nederlandse Gasunie een meer strategische oriëntatie in de context van energietransitie teweeg heeft gebracht.

4.2.4 Perspectieven op Energy Valley

De verschillende bij de stichting betrokken partijen bezien vanuit verschillende perspectieven de ontwikkelingen die de stichting meemaakt, en hebben elk hun eigen zienswijze op de manier waarop de stichting zou moeten doorgroeien. Een in gesprekken vaak terugkerende paradox in deze zienswijzen zijn de tegenstelling tussen het concretiseren of juist breed en creatief houden van de projecten in de projectenportfolio van de stichting; de projectenportfolio wordt vaak gepercipieerd als een 'wolk' van projecten met een slechts beperkte overkoepelende visie. Een andere vaak terugkerende paradox is het verschil in een voorkeur voor een operationele of strategische oriëntatie in de projectenportfolio; sommige partijen vinden dat de stichting een meer strategische oriëntatie zou moeten hanteren in de uitrol van haar projectenportfolio waar andere partijen vinden dat de stichting zich meer op concrete projecten zou moeten concentreren.

Schema 4.3. Perspectieven verschillende partijen op Energy Valley.

4.2.5 Rollen en netwerksturing

De stichting neemt verschillende (sleutel) posities of rollen aan. Deze rollen zijn de instrumenten waarmee de stichting projecten tot stand doet komen. De rollen verschillen per situatie afhankelijk van project specifieke omstandigheden; moet het project nog geïnitieerd worden, loopt het al, is er een haalbaarheidsstudie nodig? Is het een idee van iemand bij de stichting Energy Valley of van een partij in hun netwerk? Zijn er moeilijkheden van bestuurlijke aard of blijven projectontwikkelaars achter? Zijn er investeerders, subsidiegelden of vergunningen nodig? Voor al deze mogelijke problemen of uitgangspunten bestaat een bepaalde rolinvulling die het coördinatiebureau op zich neemt. De rol aanname van het bureau kan ook pluriform zijn; Energy Valley kan meerdere rollen aannemen in hetzelfde project. Uit gesprekken met medewerkers, partners en stakeholders van Energy Valley komen de volgende rollen naar voren:

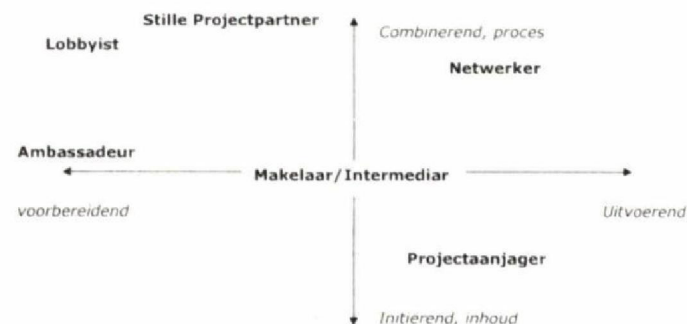
- **Ambassadeur;** de stichting treedt op als ambassadeur voor partijen, projecten en/of technologieën in de Energy Valley regio. Ze adverteert mogelijkheden en kansen en attendeert bestuurders, kennisontwikkelaars en/of ondernemers op het bestaan hiervan.
- **Netwerker;** de stichting organiseert publiek en sprekers bij thema en of netwerk bijeenkomsten. Ze smeedt coalities tussen partijen die gezamenlijk projecten kunnen uitrollen.
- **Lobbyist;** de stichting kaart bepaalde zaken aan bij overheid- en marktpartijen, voorbeeld hiervan is het behoud van de MEP regeling voor kleinschalige (biogas) vergistingsinstallaties in de Energy Valley regio.

- **Projectaanjager;** de stichting initieert, begeleidt, ondersteunt of bereidt anderszins de weg voor projecten. Ze biedt (financiële) prikkels aan projectpartijen en neemt op een of andere manier deel aan alle verschillende fasen van een project.
- **Makelaar/Intermediair;** de stichting creëert kansen door problemen aan oplossingen te koppelen, vaak betreft het dan het bemiddelen van contacten tussen 2 of meerdere partijen. Ze verstrekt informatie en verzorgt congressen en bijeenkomsten.
- **Stille partner;** de stichting neemt op papier deel aan een project vanwege een formele eis in bepaalde subsidieaanvragen. Zodoende faciliteert ze de uitvoering van het project dat anders niet of slechts met een totaal andere inspanning tot stand was gekomen.

Op hun functionele karakter kunnen de rollen worden uitgelijnd op verschillende dimensies. De volgende figuur schikt de rollen naar functionaliteit en geeft voorbeeldprojecten hierbij. Zodoende ontstaat een duidelijker beeld van de verschillende activiteiten die de stichting onderneemt in het bevorderen, bewerkstelligen of faciliteren van projecten. We onderscheiden hierbij de dimensies initierend - combinerend en voorbereidend - uitvoerend. Bij de eerstgenoemde dimensie gaat het om de manier waarop Energy Valley haar rol uitspeelt; enerzijds kan ze een initierende, op de inhoud van een project gerichte rol spelen waarbij inhoudelijke kennis wordt verzameld om een project bijvoorbeeld te agenderen, anderzijds kan de stichting een coalitie van partijen verzamelen die samen invulling gaan geven aan een project. Bij de laatst genoemde dimensie gaat het om de fase van het project waarin de stichting een functionele rol aanneemt; bij veel projecten kunnen we de vinger leggen op een duidelijke voorbereidende rol waarbij de verdere uitrol van het project wordt uitgevoerd door de verschillende projectpartners. Bij andere projecten speelt de stichting (vaak meerdere) rollen die zich meer verhouden op een begeleidend en faciliterend vlak.

We kunnen de beschreven rollen nu positioneren in het volgende schema. Dit biedt inzicht in de manier waarop Energy Valley haar rolpatronen functioneel invult:

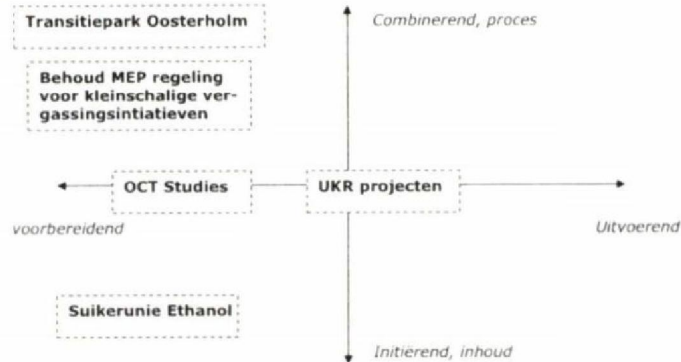
Schema 4.4. Rolpatronen ingevuld in dimensies activiteiten Energy Valley

We zien bijvoorbeeld dat de rol van lobbyist een duidelijke voorbereidende en combinerende invulling kent; de stichting zorgt bij de totstandkoming van een projectconcept voor bestuurlijke acceptatie, ze koppelt potentieel waardevolle partners aan het projectconcept of smeedt coalities van partijen die een projectconcept verder kunnen uitwerken. In haar rol als netwerker vervult de stichting ook een combinerende activiteit maar nu veel meer in het kader van bijvoorbeeld het verwerven van vergunningen, het creëren van bestuurlijke ruimte en acceptatie of het zoeken van potentiële projectpartners die het projectproces positief kunnen beïnvloeden.

We kunnen vervolgens een aantal illustraties leveren van projecten die op de functionele dimensies zijn gepositioneerd.

Schema 4.5. Voorbeelden projecten ingevuld in dimensies activiteiten Energy Valley

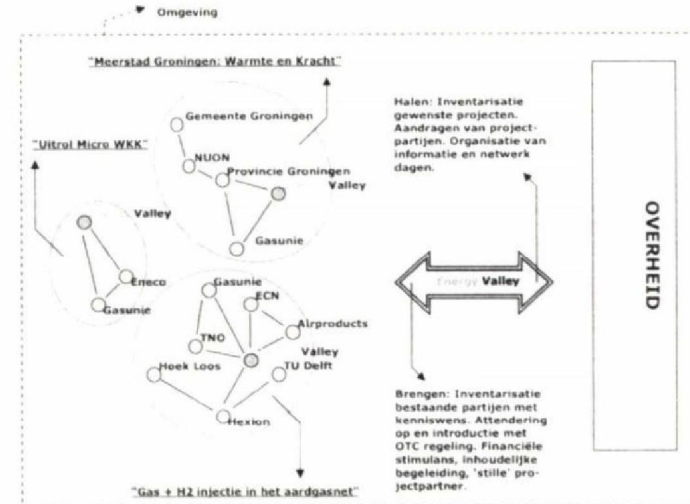
Sommige projecten worden door de stichting inhoudelijk opgepakt. Dit houdt in dat er bij de stichting kennis aanwezig is van de inhoudelijke component van een project. Bovendien kan de stichting een voorbereidende als wel een 'uitvoerende' rol in het project spelen. Voorbereidend houdt hier in dat de stichting aan de basis van een project staat. Uitvoerend houdt in dat de stichting gaandeweg in het project ondersteuning biedt,

Het Energy Park Groningen Seaports is oorspronkelijk een initiatief van de Aluminium Delfzijl BV die door enerzijds oplopende energieprijzen en anderzijds interessante mogelijkheden voor een partiële vergroening van haar stroomproductie geïnteresseerd was in duurzame opwekking van energie. De stichting Energy Valley heeft Aluminium Delfzijl begeleid bij het ontwikkelen van dit idee en het formaliseren van het transitiepark als proeftuin voor duurzame elektriciteitsopwekking initiatieven. De stichting heeft voor de betrokken marktpartijen een unieke positie doordat zij dicht bij de verschillende betrokken overheden (nationaal, provinciaal) stond en zodoende combineerde zij partijen in de voorbereidende fase van het project.

Momenteel wordt de Ministeriele regeling Milieukwaliteit Elektriciteitsproductie (MEP) geëvalueerd en herontworpen door het Ministerie van Economische Zaken. Deze exploitatiesubsidie, oorspronkelijk bedoeld voor kleinschalige initiatieven voor elektriciteitsopwekking uit biomassa bleek onhoudbaar in het perspectief van grootschalige exploitatie initiatieven die hiervoor werden ontplooid. Het herontwerpen van de regeling hield in de praktijk een stop van de subsidiegelden in waardoor veel kleinschalige initiatieven in gevaar kwamen. Door het vormen van een coalitie van gedupeerden en het voeren van een actieve lobby bij de Rijksoverheid is een uitzonderingsregeling gemaakt voor deze kleinschalige initiatieven.

Als laatste geven we een schematische weergave van een drietal voorbeeldprojecten in de OTC studies om de rol van de stichting Energy Valley conceptueel te duiden.

Schema 4.6. Voorbeeld verschillende rollen en activiteiten Energy Valley in OTC traject

4.2.6 Netwerken en Energy Valley

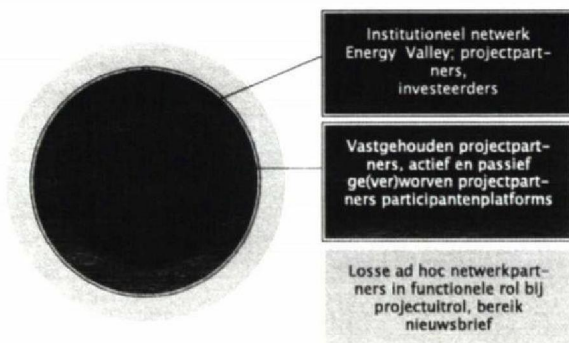
Vanuit het combineren van verkregen inzichten uit de projectendatabase en de gesprekken verkrijgen we een perspectief waardoor we kunnen bezien hoe de stichting werkt. Hierin ligt een accent op de verschillende rollen die de stichting vervult in de verschillende fasen van en bij verschillende typen projecten. Hierbij komt telkens het aspect van de verschillende rollen van de stichting naar voren. Deze rollen kunnen allemaal worden gezien vanuit een netwerkperspectief.

Dit impliceert niet dat er om Energy Valley heen een monolithisch netwerk is gevormd, bestaande uit partijen die in een formeel netwerk rond de stichting zijn georganiseerd en samen de missie en doelstellingen van de stichting uitwerken. Eerder opereert Energy Valley als netwerkspeler in verschillende rollen in verschillende formele en informele netwerken van verschillende omvang die afwisselend worden geactiveerd.

Er bestaat grofweg een onderscheid tussen een drietal verschillende soorten netwerken. De stichting heeft een formele, vastgelegde selectie aan partijen die deelnemen aan het Energy Valley project. Deze partijen hebben (deels) zitting in de Raad van Toezicht, gedeputeerden overleg en leveren personele of financiële ondersteuning voor de stichting. Hiernaast heeft de stichting vaste contacten opgebouwd met onder meer de projectpartners die deelnamen aan de haalbaarheidsstudies die in het kader van de Ondersteuning Transitie Coalitie (OTC) regeling werden uitgevoerd. Deze partijen hebben op meerdere momenten contact met de stichting, zoals in de verschillende tenderrondes van de Unieke Kansen regeling (UKR). Hierin zijn ook opgenomen de deelnemers aan het participantenplatform waarmee het coördinatiebureau regelmatig overleg voert.

Nog verder van het directe contactennetwerk liggen de overige deelnetwerken waarmee de stichting contact heeft in de context van verschillende projecten; sommige van deze partijen hebben op eigen gelegenheid de stichting gevonden, anderen zijn actief opgespeurd en gecontacteerd. Het volgende schema geeft een overzicht van de verschillende en verschillende typen netwerken waarin de stichting actief is:

Schema 4.7. Drie verschillende netwerken in de context van de stichting Energy Valley

De stichting Energy Valley opereert onder verschillende rollen als netwerkspeler in verschillende netwerken, op verschillende momenten, bij verschillende projecten in een economische, bestuurlijke, kennis ruimte waarin op het moment van toetreding formeel geen andere partijen opereerden. Een mogelijke definitie van een netwerk⁴ is:

⁴ De Bruijn, J.A., Ten Heuvelhof, E.F. Management in Netwerken, Lemma, 1999.

- o Pluriform; De actoren die samen het netwerk vormen kennen onderlinge verschillen, waarmee een sturende actor op enigerlei wijze rekening zal moeten houden. Deze verschillen kunnen betrekking hebben op de omvang, de machtsmiddelen, het productenpakket, de organisatie omgeving, etc
- o Wederzijdse afhankelijkheid; relaties tussen partijen in het netwerken kenmerken zich door interdependentie.
- o Geslotenheid; partijen in het netwerk zijn niet hiërarchisch ingedeeld met elkaar, elke partij is in beginsel een onafhankelijke actor; ze zijn daarom 'gesloten' voor en bepalen hun eigen bijdrage en rol in een project.
- o Dynamiek in structuur; de samenstelling van partijen in het netwerk is veranderlijk, en de positie die partijen hierin innemen kan met tijd veranderen.

De stichting legt in de vorm van rollen in deze economische, bestuurlijke, kennis ruimte dwarsverbanden. Het slaan van deze dwarsverbanden betekent inhoudelijk:

- o Het koppelen van partijen
- o Het attenderen van partijen op kansen
- o Het initiëren van activiteiten met een bepaalde, nog niet gerealiseerde, potentie
- o Het bewerkstelligen van begrip, kennis en acceptatie bij bestuurders
- o Het 'warm houden' en enthousiasmeren van marktpartijen
- o Het aanjagen en faciliteren van projecten.

Twee essentiële eigenschappen die hieraan ten grondslag liggen zijn ingebed in de organisatie Energy Valley. Deze zijn:

1. Kennis; In het coördinatiebureau Energy Valley ligt kennis beslagen. De medewerkers bezitten aanzienlijke technische kennis, kennis van beleid en kennis van partijen die actief zijn in de energiecluster.
2. Redundant relatienetwerk. De stichting Energy Valley kan niet worden geïdentificeerd als netwerkorganisatie in de traditionele zin. Ze combineert niet een grote variëteit aan partijen teneinde gezamenlijk een bepaald doel na te streven. De stichting is een *netwerkspeler* in een meer moderne zin van het woord; onderhoud zowel functionele als extra-functionele relaties; bovendien bestaat haar netwerk uit een kleine kern van partijen waarmee zij zgn. 'strong ties' onderhoud en een grote 'wolk' van partijen waarmee zij zgn. 'weak ties' onderhoud. Het netwerk is hierdoor flexibel en biedt veel kansen voor (toevallige) informatietoever en het koppelen van problemen aan oplossingen. Al deze activiteiten leiden tot een klimaat waarmee het doel van de stichting, het laten uitgroeien van noordelijke energieactiviteiten tot een cluster van internationale betekening, gebaat is.

4.2.7 Competitive advantage

Energy Valley hanteert zelf expliciet de 'Diamant van Porter'. Deze werd door Porter geformuleerd in het boek 'The competitive advantage of nations'.⁵ Deze diamant biedt inzicht in de dynamisch en endogene condities binnen een bepaald geografisch afgebakend gebied op het competitieve voordeel van bedrijven. De missie van de

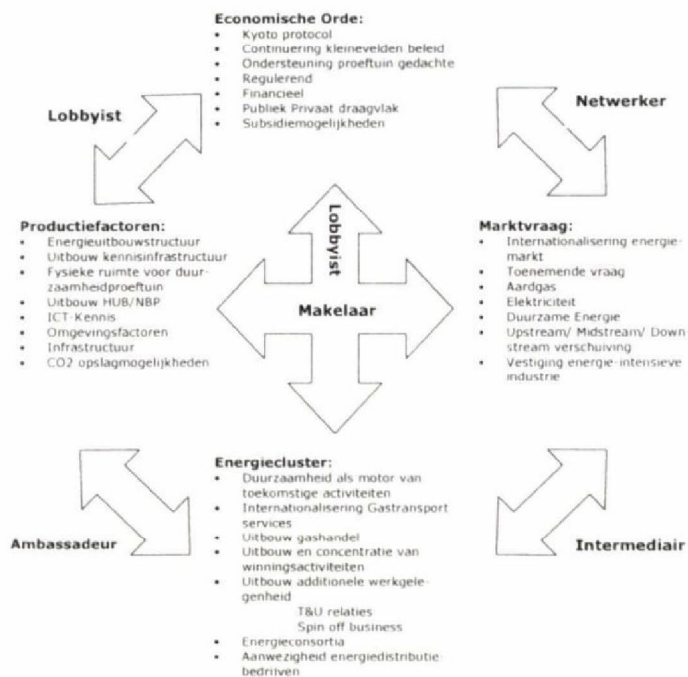
⁵ Porter, M. The competitive advantage of nations, New York: The free press: 1990

stichting Energy Valley bevat expliciet het clusterdenken dat ten grondslag ligt aan deze diamant van Porter.

De grote vraag is nu *waar* de stichting Energy Valley zich bevindt in de cluster. Het bleek ingewikkeld om de concrete rol van Energy Valley in het bewerkstelligen van opleidingstrajecten, werkplekken of technologie ontwikkeling- en/of uitrol te destilleren uit de projecten.

De missie die de stichting zichzelf stelt is niet expliciet over de rol van Energy Valley op dit operationele niveau. De formulering van de missie; *'het laten uitgroeien van energieactiviteiten in Noord-Nederland tot een (energie)cluster van een internationale betekenis'* zou ook een 'zachte' begeleidende of sturende taak voor Energy Valley kunnen impliceren. Als we de eerder genoemde rollen (p. 41) in het schema dat de stichting Energy Valley formuleert in haar werkplan 2006 invullen ontstaat het volgende schema:

Schema 4.8. Invulling Diamant van Porter in Energy Valley project.

Het bovenstaande schema illustreert waar de bijdrage van de stichting Energy Valley mag worden gezocht: de stichting slaat verbindingen tussen partijen uit verschillende maatschappelijke domeinen. Zodoende probeert de stichting een omgeving te creëren waarin energiegerelateerde projecten een voordeel hebben ten opzichte van andere omgevingen.

Uit de interviews en de analyse van de projectendatabase wordt deze verbindende rol duidelijk. Het is echter binnen de kaders van het onderzoek moeilijk om het effect van deze verbindende rol te benoemen in termen van innovatie, technologie- en kennisontwikkeling, bedrijvigheid en werkgelegenheid.

5. Conclusie

5.1 Inleiding

De opdracht bij de uitvoering van deze interim evaluatie was het aantonen van de impact die de stichting Energy Valley tot nu toe heeft gehad op haar werkgebied. In de uitwerking van de onderzoeksvraag interim evaluatie Energy Valley zijn drie deelonderzoeken voorgesteld:

1. Beschrijving dynamiek in de bedrijvigheid in de energiecluster. Niet alle dynamiek zal direct beïnvloed zijn door de stichting Energy Valley. Gebruikmakend van een tweetal metingen van de werkgelegenheid in de energiecluster brengen wij deze dynamiek in kaart. Door een relatie te leggen in het evaluatieonderzoek tussen economische dynamiek en de bedrijven die participeren in projecten waar ook de stichting Energy Valley bij betrokken is kan worden beredeneerd wat de rol is en is geweest in de totstandkoming van deze economische dynamiek evenals eventueel hieruit voortvloeiende werkgelegenheidsontwikkelingen. Deze verhandeling resulteert in het deelrapport 'Werkgelegenheid- en bedrijvigheidsanalyse Energy Valley'.
2. Analyse van een tweetal databases dat inzicht biedt in de concrete output van de stichting Energy Valley. Daarbij zal het voornamelijk gaan om de impact op de bedrijvigheid en de effecten voor de werkgelegenheid. Ook een analyse van de financiële volumes die gemoed zijn met Energy Valley projecten maakt hier deel van uit. Vanzelfsprekend zal ook worden gekeken in hoeverre er ook nationale en internationale effecten zichtbaar zijn. Dit resulteert in het deelrapport 'Database analyse Energy Valley'.
3. De rol die de stichting Energy Valley speelt. Voor een belangrijk deel bestaan de activiteiten uit netwerken en lobbyen. Deze activiteiten zijn achteraf moeilijk te traceren. Het effect ervan is meestal nog moeilijker vast te stellen. Door middel van interviews is expliciet in gegaan op de rol die de stichting heeft gespeeld. Hiermee kunnen wij een beeld vormen van de initiatieven en effecten van de stichting op dit terrein. Dit resulteert in deelrapport 'Kwalitatieve analyse Energy Valley'.

5.2 Verwachtingskader

Gezien de levenscyclus die het Energy Valley project tot dit moment heeft doorlopen en de fasering waarin het merendeel van de door de stichting ondernomen projectenactiviteiten en andere initiatieven zich bevindt, is een 'harde' evaluatie in termen van concrete output (gerealiseerde FTE's, gebouwde en geteste innovaties, etc.) momenteel niet prudent. Wel zijn in dit onderzoek een aantal stelregels geformuleerd waarin effectgrootten worden geschat en gegeven. Deze zijn gebaseerd op de door Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN) hiervoor gehanteerde kengetallen⁶.

Studie ECORYS ...

5.3 Relevante observaties deelrapportages

Het Energy Valley initiatief loopt sinds 2003. De stichting profiteerde op het moment van oprichting van gunstige omstandigheden en van doeltreffend handelen.

De missie die de stichting zichzelf heeft gesteld is het laten uitgroeien van energieactiviteiten in Noord-Nederland tot een (energie)cluster van een internationale betekenis. Concrete doelstellingen die bij de missie van Energy Valley horen zijn door de stichting geformuleerd: het creëren van een werkgelegenheidseffect en een investeringseffect. Via drie pijlers en in projectvorm operationaliseert de stichting deze missie met bijbehorende doelstellingen. Per pijler formuleert zij een bepaalde inzet van middelen.

Voor het eerste deelrapport werd een sectorschets uitgevoerd voor de energiesector in de Energy Valley regio. De gegevens hiervan zijn vergeleken met een voorgaand sectorscan die het CAB in 2004 voor de NV NOM uitvoerde. Bij deze sectorscan is het deelgebied Kop van Noord Holland toentertijd niet meegenomen. De Energy Valley regio huisvest (inclusief de Kop van Noord Holland) 400 bedrijven waar iets meer dan 22.000 full- en parttime banen zijn.

Een vergelijking met de sectorscan gedaan in 2004 onthult het beeld van een sector die weinig groei vertoont in termen van bedrijvigheid en werkgelegenheid. Hierbij dient te worden opgemerkt dat er sprake is van een verregaande vermenging van het energithema met andere sectoren (ICT-diensten, grootindustrie, agrobusiness, etc.). Daarnaast profiteren ook andere bedrijfstakken, buiten de regio, van de hoge dynamiek die ontstaan is in de noordelijke energiesector, bijvoorbeeld bij de aanleg van nieuwe gasleidingen en de bouw van (duurzame) energiecentrales. De groei van werkgelegenheid en bedrijvigheid op deze sectoren is uit de gehanteerde gegevensbronnen niet volledig op te maken.

Voor het tweede deelrapport werd een analyse uitgevoerd op twee door de stichting Energy Valley aangeleverde databases:

1. Projectendatabase. Deze database is in samenwerking met de Hanzehogeschool samengesteld en bevat informatie over energiegerelateerde projecten in de Energy Valley regio.
2. Subsidie- en investeringsdatabase. Deze database is door medewerkers van het coördinatiebureau opgesteld en bevat een inventarisatie van de subsidie- en investeringsvolumes die gemoed zijn met projecten waarbij de stichting een directe rol speelt. Het betreft hier zowel gehonoreerde als in voorbereiding zijnde volumes.

Hierbij is gekeken naar:

- o De betrokkenheid van de stichting bij de verschillende projecten; direct, indirect, autonoom.
- o De chronologie en fasering van de projecten; start- en operationaliseringsdata; idee, haalbaarheidsonderzoek, pilot, uitrol- of operationele fase.
- o De subsidie- en investeringsvolumes die hiermee gemoed zijn; welke regeling, welke volumes

- De spreiding van de projecten over de drie pijlers; kennis en innovatie, conventionele bedrijvigheid en duurzaamheid en transitie.
- De samenstelling en activiteitendomeinen van de projectpartners; overheden, marktpartijen, technologieontwikkelaars, technologiebouwers, kennisinstellingen.

De algemene projectendatabase bevat 377 projecten waarvan het grootste deel kan worden ingedeeld in de pijler duurzaamheid en energietransitie. Bij 94 van de projecten is de stichting direct betrokken. Dit houdt in dat de stichting een essentiële rol vervult in de totstandkoming van het project; initiërend, faciliterend, sturend, begeleidend, combinerend, etc. Ook hiervan kan het grootste gedeelte worden ingedeeld bij de pijler energietransitie. Een groot deel van de projecten in deze categorie bevindt zich in de ontwikkelingsfase.

Een verdiepende slag kan worden gemaakt door te kijken naar de subsidie- en investeringsvolumes die met deze 'directe betrokkenheid' projecten gemoeid zijn. Het coördinatiebureau Energy Valley was en is direct betrokken bij projecten met een gecombineerde gecommiteerde, en in voorbereiding zijnde subsidie en investeringswaarde van €2.067.822.600.

In de eerste subsidiefase is een doelstelling geformuleerd van €10.000.000 aan losgemaakte private investeringen. In deze fase is voor een totaalbedrag van €13.385.500 aan private investeringen losgetrokken. Voor de tweede subsidiefase is de doelstelling €250.000.000 aan private investeringen. Tot op heden is er in deze fase voor een totaalbedrag aan €511.988.550 aan private investeringen losgetrokken. Energy Valley komt hiermee ruimschoots aan de in de subsidieaanvragen gestelde output. Bovendien mogen, zo lijkt uit stelregels, substantiële werkgelegenheidseffecten worden verwacht.

De projecten kennen een grote variëteit aan projectpartners. De samenstelling van projectpartners maakt bovendien aannemelijk dat waar we een erg grote vertegenwoordiging van energietransitie projecten in de projectportfolio vinden er een spin off is voor de andere twee pijlers, Kennis en Innovatie en Conventionele bedrijvigheid. Voor de projecten is, na gesprekken met het coördinatiebureau, duidelijk de vinger te leggen op de initiërende, coördinerende en vervolgens de ondersteunende rol die de stichting hierin speelt.

5.3 Slotsom

Het Energy Valley initiatief startte in 2003. De stichting bleek vanaf het begin bijzonder succesvol in het neerzetten van het Energy Valley concept. Zoals veel organisaties in hun pioniersfase heeft de stichting in eerste instantie zoveel mogelijk stof doen opwaaien. Vele diverse projecten werden geïnitiëerd, aangejaagd. Coalities werden om interessante en kansrijke ideeën gevormd. Contacten met bestuurders van regionaal tot nationaal niveau werden gesloten en aangehaald. De stichting organiseerde contacten tussen partijen op alle niveaus en op alle thema's relevant voor de uitbouw van de energiecluster in Noord Nederland. In haar tweede subsidiefase wist de stichting grote projecten naar de regio te halen waardoor Noord-Nederland regelmatig het nieuws haalde, denk aan de groengas initiatieven, het Energieakkoord en de opname van Energy Valley als meest kansvolle piek in de nota 'Pieken in de Delta'. Bovendien sloot de Kop van Noord-Holland bij het initiatief aan en groeide zodoende de regio met een krachtig technologiecentrum en welwillende bestuurders.

Aan de vooravond van haar derde subsidiefase staat veel te gebeuren, zowel in de Energy Valley regio als bij de stichting en haar uitvoerende orgaan: het coördinatiebureau Energy Valley. Veel initiatieven en projecten zijn aanbeland in de implementatiefase. Dit hoofdstuk zal een uiteenzetting geven van de meest in het oog springende onderzoekresultaten op verschillende domeinen van het Energy Valley initiatief. Afsluitend worden 6 aanbevelingen geformuleerd.

5.3.1 Branding

Na ruim 4 jaar Energy Valley kan worden geconstateerd dat de stichting er zeer goed in is geslaagd om het Energy Valley concept als sterke, maar vooral ook als een Noord-Nederlandse piek neer te zetten. De bekendheid van 'Energy Valley' is groot en heeft een bepaalde meerwaarde. Zo wordt Energy Valley bij subsidiegevers en beleidsmakers geassocieerd met kwalitatief hoogwaardige subsidieaanvragen en projecten, hoewel dit niet tot preferentiële behandeling leidt.

5.3.2 Projecten

Sinds de oprichting van stichting is er een groot aantal energiegerelateerde projecten opgestart in de Energy Valley regio. Een flink aandeel hiervan zijn projecten die op initiatief van de stichting of mede dankzij de stichting tot stand zijn gekomen. Energy Valley wisselt effectief verschillende rollen met elkaar af om projecten te initiëren, begeleiden of faciliteren. Met deze projecten zijn grote financiële bedragen gemoeid.

De stichting komt ruimschoots tegemoet aan de gestelde outputresultaten in de subsidieaanvragen voor de projecten Energy Valley I en II. Bovendien mogen, gegeven de publieke investeringen gemoeid met Energy Valley projecten, substantiële werkgelegenheidseffecten worden verwacht. Nader onderzoek is nodig om een inhoudelijke verdiepingsslag maken op exacte financiële en werkgelegenheidseffecten.

Aan de hand van een aantal in kaart gebrachte rollen die het coördinatiebureau aanneemt in verschillende projecten kan de kracht van de activiteiten van de stichting worden opgehangen. Zo kan aannemelijk worden gemaakt dat de stichting een zeer belangrijke rol speelt in het creëren van een omgeving waarin energieactiviteiten makkelijker doorgang vinden.

5.3.3 Energiëtransitie en duurzaamheid

Het merendeel van de projecten en activiteiten van de stichting Energy Valley valt onder de pijler Energiëtransitie. Veel van de losgemaakte subsidie- en investeringsgelden, liggen daarmee op deze pijler. Deze projecten hebben een uitstraling naar de overige twee pijlers in termen van de betrokken projectpartijen. Biomassa en duurzame mobiliteit zijn hoofdthema's in de projecten die op deze pijler worden uitgerold. Het coördinatiebureau trok voor de realisatie van projecten op deze pijler partijen naar de regio die zonder het bestaan niet waren gekomen.

Belangrijke aandachtspunten voor de projecten op deze pijler zijn de subsidieafhankelijkheid van verschillende activiteiten; kunnen deze behouden blijven bij het vervallen van subsidieregelingen en de her-evaluatie van de MEP regeling? De laatstgenoemde heeft potentieel grote consequenties voor de inrichting van het transitiepark Oosterholm.

5.3.4 Kennis en Innovatie

Uit de analyse van de projectendatabase zijn relatief weinig projecten direct aangewezen op de pijler kennis en innovatie. In de praktijk blijkt dat vrijwel alle direct geïnitieerde projecten een hooginnovatief karakter en een grote betrokkenheid van in de regio aanwezige kennisinstellingen kennen.

Indirect levert de stichting zo een bijdrage aan bestaande en pas geïnitieerde kennisprojecten. Zo bouwt Energy Valley mee aan een kennisnetwerk voor de (huidige en toekomstige) energie-industrie; een kennisbasis voor de energiecluster.

De stichting richt zich vooral op een betere afstemming en complementariteit tussen de kennisinstellingen en een vertaling van de aanwezige kennis naar de markt en marktpartijen. Daarnaast is het coördinatiebureau actief betrokken bij de opbouw van een (inter)nationale upstream olie en gas academie, een onderzoekfaciliteit voor decentrale energiesystemen en gestructureerde kennisvalorisatie via oprichting van de Energy ValORIZER.

Het wordt zowel door de stichting Energy Valley zelf als door een groot aantal geïnterviewde stakeholders als groot gemis ervaren dat er in de Energy Valley regio geen technische universiteit bestaat.

5.3.5 Conventionele bedrijvigheid

Uit de analyse van de bedrijvigheid en werkgelegenheid in de energiecluster in Noord-Nederland blijkt dat er weinig ontwikkeling valt te constateren in zowel bedrijvigheid als werkgelegenheid.

Gezien het kapitaalintensieve karakter van activiteiten in deze sector is het misschien nog te vroeg om op dit punt al veel veranderingen te verwachten. Het is niet plausibel te verwachten dat Energy Valley een directe bijdrage levert in de totstandkoming van grootschalige geopolitiek gevoelige projecten als bijvoorbeeld de gasrotonde. Ook mag niet verwacht worden dat door de activiteiten van de stichting veranderingen zijn aangebracht in de volumes of wijze van de winning van aardgas en aardolie in de regio. Daar komt bij dat de gehanteerde methodiek de energiesector in ogenschouw neemt op basis van een afbakening van SBI-codes. Hiermee worden de aanzienlijk geachte werkgelegenheidseffecten bij aanverwante sectoren en bedrijfstakken en werkgelegenheidseffecten buiten de regio niet meegenomen.

Meer kan het effect van Energy Valley op conventionele bedrijvigheid in de regio worden gezocht in de uitrol van projecten door in de regio gevestigde MKB bedrijven. Het kan van belang worden geacht bij de uitrol van de verschillende projecten bij te houden of, en in hoeverre dit het geval is. Zodoende kan een werkgelegenheidseffect deels worden vastgesteld.

5.3.6 Focus

Uit de gevoerde gesprekken valt op te maken dat de perceptie bestaat dat het in de activiteiten van de stichting Energy Valley ontbreekt aan een duidelijke samenhang en focus. Populair gezegd bestaat de notie dat de stichting veel ballen tegelijk in de lucht houdt en hierover bestaat bij sommige stakeholders een bepaalde mate van bezorgdheid.

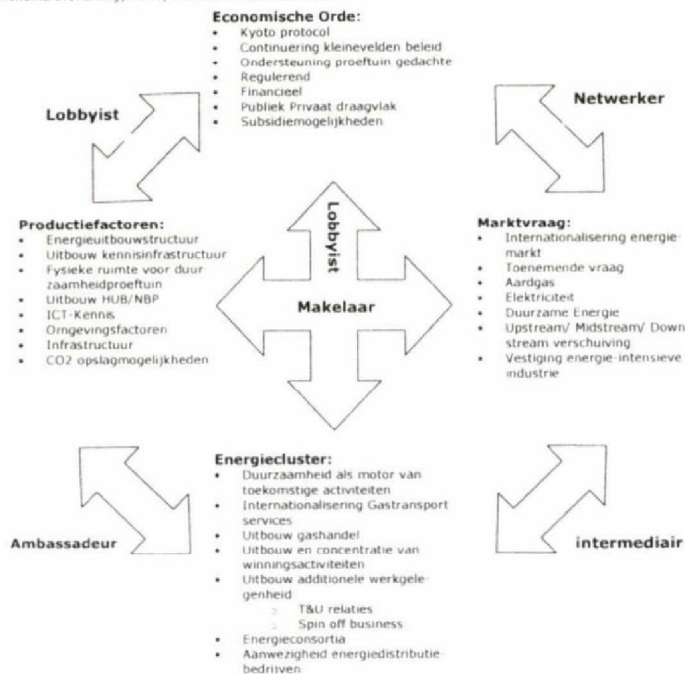
Met een onvoldoende geëxpliciteerde strategische visie over de (operationele) projecten uitrol heen ontbreekt een referentiekader voor veel activiteiten van Energy Valley. Het grote aantal projecten krijgt daarmee voor buitenstaanders een willekeurig karakter. Dit terwijl de direct geïnitieerde projecten nauw aansluiten bij de gekozen strategische thema's en rollen van het coördinatiebureau. Hieruit kan worden geconcludeerd dat er sprake is van onvoldoende communicatie van de strategische thema's en rollen en de verbinding daarvan met de achterliggende projectinitiatieven.

Op tactisch niveau lijkt de proeftuingedachte een logische invulling van zowel de paden die mogelijk tot een verwezenlijking van de strategische visie leiden als de dagelijkse (project)activiteiten die Energy Valley op operationeel niveau ontplooid. Deze proeftuingedachte mag als een krachtig concept worden gezien dat ook meer geëxpliciteerd zou kunnen worden en daardoor meer herkenbaar terug kan komen in de activiteiten van de stichting.

5.3.7 Regionaal voordeel

Samengenomen hebben de activiteiten van de stichting het beoogde effect dat ten grondslag ligt aan de diamant van Porter; het creëren van een omgeving waarin energiegerelateerde activiteiten een competitief voordeel hebben ten opzichte van andere gebieden. Energy Valley beoogt dit effect te bereiken door in verschillende rolpatronen bruggen te slaan tussen verschillende maatschappelijke domeinen, we hebben dit weergegeven in het volgende schema:

Schema 5.1. Energy Valley in de diamant van Porter.

Dit competitieve voordeel geldt vooralsnog niet zozeer in commerciële als wel in 'ontplooiende' zin; Energieactiviteiten in de Energy Valley regio kunnen profiteren van veel begrip, kennis en daardoor ruimte bij bestuurders; ze kunnen profiteren van de kwaliteitsindicatie die het Energy Valley logo is geworden voor subsidieën/of investeringsaanvragen; ze kunnen profiteren van een netwerk dat contacten legt met cruciale partijen, zij het kennisinstellingen, projectontwikkelaars, traditionele energiespelers of anderszins; ze kunnen profiteren van aansluitende energie activiteiten, die desnoods door de stichting zelf wordt aangetrokken; ze kunnen profiteren van informatieve- of netwerkbijeenkomsten en zo contacten sluiten met partijen die ze anders mogelijk niet hadden gesloten.

5.3.8 Aanbevelingen

Een terugkerende notie bij zowel de gevoerde gesprekken als de bestudering van de beide databases is dat het grootste deel van de projecten in de komende periode nog geconcretiseerd zal worden. Dit is logisch gezien de relatief korte looptijd van Energy Valley en de relatief lange looptijd van de onderliggende projecten. We mogen aannemen dat concrete resultaten in de huidige fase waarin veel projecten zijn beland gaan komen. De mid term evaluatie constateert dat in de eerste helft van het Energy Valley project veel voorbereidend werk is gedaan; veel ideeën, haalbaarheidsstudies, netwerkdagen, subsidieaanvragen en het samensmeden van coalities. Met inachtneming van de losgemaakte subsidie- en investeringsvolumes en de volumes die hier nog in de pijplijn zitten mag veel worden verwacht van de concrete resultaten in de komende periode.

Gebaseerd op onderzoeksresultaten, de gesprekken met de medewerkers van het coördinatebureau Energy Valley en stakeholders uit de Energy Valley Regio, de zakelijke wereld en de kenniswereld zijn een aantal aanbevelingen op te stellen:

1. Monitoring: Bij het uitvoeren van het onderzoek is geprobeerd de vinger te leggen op de werkgelegenheidseffecten die de activiteiten van de stichting opleveren. Dit bleek moeilijk realiseerbaar binnen de kaders van het onderzoek, maar is ook voor het coördinatebureau moeilijk inzichtelijk te maken, gezien de coördinerende rol die het bij veel projecten aanneemt. Het is voor de stichting interessant actief te monitoren welke investerings- en werkgelegenheidseffecten haar activiteiten hebben. Ook is het interessant voor de regio om bij te houden welke CO2 effecten de activiteiten teweeg brengen (onder meer in kader van het Energieakkoord).
2. Noord Holland: Het aanhaken van de kop van Noord Holland bij het Energy Valley initiatief bracht een waardevolle partner binnen het initiatief. Ook in termen van de opbouw van de energiecluster in de kop van Noord Holland was deze aansluiting consistent met het Energy Valley initiatief. Het is echter wel belangrijk dat Noord-Holland inhoudelijk en qua nieuwe ontwikkelingen meer wordt aangehaakt. Concreet zou een Energy Valley 'ambassadeur' in Noord-Holland kunnen worden opgewaardeerd met meer organisatorische ruimte.
3. Technische Universiteit: Het ontbreken van een technische universiteit in de Energy Valley regio wordt door vele partijen als een gemis ervaren. Er kunnen enkele stappen worden ondernomen om dit gemis op te vangen. Bijvoorbeeld door het verbreden van Energy Delta Research Centre (EDReC) met een technisch kenniscentrum. Een andere mogelijkheid is het verder uitbouwen van het Cartesius Instituut. De mogelijkheden voor een nauwere samenwerking met de TU Twente, de TU Delft en de Rijksuniversiteit Groningen moeten hiervoor worden verkend.
4. MKB: De uitstraling van het Energy Valley initiatief naar het regionale MKB kan verder worden versterkt. Het is vanuit de notie van clustervorming en voor het bereiken van de werkgelegenheidsdoelstellingen van Energy Valley essentieel dat het MKB meer bij het initiatief betrokken raakt.
5. Deelprogramma's: Een deel van het voor buitenstaanders diffuse beeld van de projecten- en activiteitenportfolio van het coördinatebureau kan worden verholpen door de verschillende deelprogramma's beter te branden. Een betere communicatievoering kan bovendien het onderscheid tussen de organisatie (de stichting / coördinatebureau) en het initiatief Energy Valley (de regio) verduidelijken.

6. Internationalisering: Energy Valley moet zich beter profileren en branden in de internationale context. Momenteel is er zoals blijkt uit het gedane onderzoek geen of weinig aanhaling bij Europese subsidie- en investeringsprogramma's. Concreet liggen er kansen voor aansluiting bij subsidieregelingen in het Europese 7^e Kaderprogramma. Hier liggen grote kansen, niet alleen in financieel opzicht maar ook om het initiatief de internationale profilering te geven die de stichting in haar doelstelling formuleert. Concrete initiatieven op dit vlak kunnen zijn een verbeterde communicatie en kapitaliseren (in handelsmissies) van regionale MKB initiatieven op Europees niveau.

6 Bijlagen

Bijlage 1. Partijen Energy Valley Platform

Energy Valley Platform (min. 6 x p.j. bijeenkomst + gezamenlijke marketing e.d.):

- o Agriport A7
- o ATO-NH
- o DHV B.V.
- o E kwadraat advies B.V.
- o ENDEX N.V.
- o Energy Specialist Platform
- o Friesland Bank NV
- o Gemeente Coevorden
- o Gemeente Haren (GN)
- o GTI Noord bv
- o Grontmij
- o Kamer van Koophandel
- o Kiwa Gastec Technology
- o KNN Milieu BV
- o Koop Duurzame Energie b.v.
- o NAM B.V.
- o Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland-Noord
- o Pentascope
- o Peterson Supplylink bv
- o PNO Consultants
- o Rabobank Groningen
- o Schanssema Business Consulting
- o SNN
- o Syntens
- o Ten Kate Vetten B.V.
- o Value in the Valley
- o Veem & Factor
- o Wetsus
- o Windpowercentre
- o Gemeente Stadskanaal
- o Proces-Groningen BV
- o Grontmij Climate and Energy bv
- o IMPACT-Universiteit Twente
- o Bio Energie Noord
- o Groningen Seaports
- o Hanzehogeschool Groningen
- o Rijksuniversiteit Groningen
- o SMI Groep
- o Hak Infranet BV Noord Oost
- o Utility Consulting Partners BV
- o Stichting duurzaam Texel
- o Pon Holdings
- o Biogas International
- o De Waddeneilanden
- o Bionet
- o ZON Energie
- o Europese Unie
- o Provincie Noord-Holland
- o Samenwerkingsverband Noord-Nederland
- o Provincie Groningen
- o Provincie Fryslân
- o Provincie Drenthe
- o Gemeente Groningen
- o Ministerie van Economische Zaken
- o NOM
- o Gasunie
- o TechnologieCentrum Noord-Nederland

Bijlage 2. Bedrijvenlijst werkgelegenheidsanalyse

Naam Bedrijf	Plaatsnaam	Provincie
Aalbers Bv	Nieuw Buinen	Drenthe
Bakker Oilfield Supply Coevorden Bv	Coevorden	Drenthe
Bakker Technische Installatie Buro	Meppel	Drenthe
Balance Point Control B.V.	Emmen	Drenthe
Bekaert Combustion Technology B.V.	Assen	Drenthe
Bergman Workover Drilling Consultancy	Emmen	Drenthe
Bim Aardolieprodukten - Autoservice Bv	Smilde	Drenthe
Bj Services International B.V.	Emmen	Drenthe
Bms Development B.V.	Assen	Drenthe
Bosma Zuidvelde V.O.F.	Zuidvelde	Drenthe
Breman Meppel Bv	Meppel	Drenthe
Buderus Energietechniek Bv	Hoogeveen	Drenthe
Burgerhout Bv	Assen	Drenthe
Catch Fishing Services B.V.	Emmen	Drenthe
Cleton Insulation Bv	Klazienaveen	Drenthe
Combimac Bv	Emmen	Drenthe
Daywood	Gasselte	Drenthe
Delta Controls Bv	Emmen	Drenthe
Draka	Emmen	Drenthe
Emmtec Services Bv	Emmen	Drenthe
Energieprojecten.Com	Vledderveen Dr	Drenthe
Essent Netwerk	Hoogeveen	Drenthe
Euro-Grenzland Biodiesel B.V.	Klazienaveen	Drenthe
Euro-Grenzland Bv	Emmer Compasuum	Drenthe
Gas En Oliehandl. Spang	Hollandscheveld	Drenthe
Gaszuiveringsinstallatie Emmen	Emmen	Drenthe
Gecon Bv	Assen	Drenthe
Getronics Pinkroccade Nederland B.V.	Assen	Drenthe
Gti Utiliteit Noord B.V.	Roden	Drenthe
Halliburton B.V.	Emmen	Drenthe
Harwig B.V.	Emmen	Drenthe
Harwig B.V.	Emmen	Drenthe
Heluto Bv. Installatietechniek	Diever	Drenthe
Honeywell Bv	Emmen	Drenthe
Hp Petroleum Engineering Services	Assen	Drenthe
Iac Bv (Industrieel Advies Centrum)	Emmen	Drenthe
Ilg De Wit Bv	Roden	Drenthe
Imtech Projects B.V.	Coevorden	Drenthe
Installatiebureau Buitendijk En De Groot Bv	Emmen	Drenthe
Installatiebureau Leijssenaar Vof	Hollandscheveld	Drenthe
Intergas Verwarming B.V.	Coevorden	Drenthe
International Oilfield Services	Schoonebeek	Drenthe
Invent	Beilen	Drenthe
Jac Borten Schoonebeek Bv	Schoonebeek	Drenthe
Jh Process Engineering Consultancy	Assen	Drenthe
Joontjes Bv	Meppel	Drenthe
Klement Metaaltechniek Bv	Klazienaveen	Drenthe
Koelreno Bv	Tynaarlo	Drenthe
Koeltechniek Dorenbos B.V.	Tynaarlo	Drenthe

Kropman Bv	Assen	Drenthe
Las- En Montagebedrijf Zappey Bv	Schoonebeek	Drenthe
Lubo Screening- & Recyclingsystems Bv	Emmen	Drenthe
Lufkin Europa Bv	Emmen	Drenthe
Mechacontrols B.V.	Assen	Drenthe
N.V. Nederlandse Gasunie	Assen	Drenthe
Nacap B.V.	Meppel	Drenthe
Nam Bv Hoofdkf	Assen	Drenthe
Nam Gasbehandelingsstation Ten Arlo	Zuidwolde Dr	Drenthe
Nefit B.V.	Buinen	Drenthe
Niemeijer Installatietechniek Bv	Emmen	Drenthe
Nv Rendo	Hoogeveen	Drenthe
Nv Rendo	Meppel	Drenthe
Nv Vam	Wyster	Drenthe
Olijve Oliehandel V.O.F.	Veenoord	Drenthe
S It Controls	Hoogeveen	Drenthe
Sarel Bv	Coevorden	Drenthe
Schlumberger Offshore Services N.V.	Coevorden	Drenthe
Sgs Industrial Services Bv	Beilen	Drenthe
Smith Red Baron Bv	Schoonebeek	Drenthe
Sogos Consultants B.V.	Coevorden	Drenthe
Stiko Meetapparatenfabriek Bv	Roden	Drenthe
Stork Industry Services E&I	Emmen	Drenthe
Stork Work Sphere Bv	Emmen	Drenthe
Straatman Offshore	Hoogeveen	Drenthe
Sunoil Biodiesel B.V.	Emmen	Drenthe
T.E.S.	Nieuw Amsterdam	Drenthe
Technische Handelsonderneming Kumoweld B.V.	Assen	Drenthe
Ten Kate Installatietechniek Bv	Hoogeveen	Drenthe
Tiebo Nederland B.V.	Schoonebeek	Drenthe
Tw Bakker Engin. And Contract. Internat. B.V.	Vries	Drenthe
Unica Installatietechniek B.V.	Emmen	Drenthe
Vagroen B.V.	Meppel	Drenthe
Vdh Products Bv	Roden	Drenthe
Veenstra Machinefabriek Bv	Coevorden	Drenthe
Veenstra Revisie En Onderhoud Bv	Coevorden	Drenthe
Vmog NI	Coevorden	Drenthe
Vos Gerard B.V.	Meppel	Drenthe
Vriend Bv	Coevorden	Drenthe
Weber Nederland Bv	Coevorden	Drenthe
A.P. Van Den Berg Hydraulics B.V.	Heerenveen	Friesland
A.P. Van Den Berg Machinefabriek B.V.	Heerenveen	Friesland
Akw-Energy B.V.	Drogeham	Friesland
Alewijnse Noord B.V.	Drachten	Friesland
Ares Industriële Producten B.V.	Heerenveen	Friesland
Beenen Electrotechniek B.V.	Gorredijk	Friesland
Biddle B.V.	Kootstertille	Friesland
Bouma Technisch Installatiebedrijf	Sumar	Friesland
Breman Drachten B.V.	Drachten	Friesland
Centrale Bergum	Burgum	Friesland
Cramm Production B.V.	Leeuwarden	Friesland
Cuno Nederland Bv	Grou	Friesland

Damstra Installatietechniek B.V.	Driesum	Friesland
De Energie Adviseurs B.V.	Leeuwarden	Friesland
De Haan Appendagefabriek	Garyp	Friesland
De Jong Gorredijk B.V.	Gorredijk	Friesland
Dopt Joure	Joure	Friesland
Ekb Industriële Automatisering	Leeuwarden	Friesland
Ekwadraat Advies B.V.	Berlikum Fr	Friesland
Eldon N.V.	Drachten	Friesland
Essent Leeuwarden	Leeuwarden	Friesland
Essent Retail	Heerenveen	Friesland
Essent Retail	Heerenveen	Friesland
Faber International B.V.	Heerenveen	Friesland
Feenstra Drachten	Drachten	Friesland
Feenstra Heerenveen B.V.	Heerenveen	Friesland
Framco B.V.	Winsum Fr	Friesland
Frivius Energie	Dokkum	Friesland
Gascentrum Noord-Nederland B.V.	Grou	Friesland
Gastransport Services	Aldeboarn	Friesland
Gaswacht Friesland B.V.	Gorredijk	Friesland
Geerlofs Koeltechn. B.V.	Drachten	Friesland
Graansma Foar Wynhannel	Heerenveen	Friesland
Gti Fib Industriële Bedrijven B.V.	Leeuwarden	Friesland
Gti Process Solutions B.V.	Leeuwarden	Friesland
Gti Utiliteit Noord Locatie Leeuwarden	Leeuwarden	Friesland
Hager Technische Handelsonderneming B.V.	Grou	Friesland
Henny Van Duuren Leeuwarden B.V.	Leeuwarden	Friesland
Hertel B.V.	Drachten	Friesland
Hoekstra Suwald Installatie B.V.	Suwald	Friesland
Hokal Oil B.V.	Ysbrechtum	Friesland
Holtrop & Jansma B.V.	Dokkum	Friesland
Holvrieka Nirota B.V.	Sneek	Friesland
Hubert Stavoren B.V.	Stavoren	Friesland
Idfv Energiesystemen Nederland	St Nicolaasga	Friesland
Imtech Projects B.V.	Leeuwarden	Friesland
Installatiebedrijf Boerma	Boelenslaan	Friesland
Installatiebedrijf Kobus B.V.	Garyp	Friesland
Instamac B.V.	Burdaard	Friesland
Kamstra Buitenpost	Buitenpost	Friesland
Lascon Apparatenbouw B.V.	Heerenveen	Friesland
Lascon Groep B.V.	Heerenveen	Friesland
Lasmotec	Surhuisterveen	Friesland
Lodema Elektrotechniek B.V.	Leeuwarden	Friesland
Machinefabriek Douna B.V.	Leeuwarden	Friesland
Machinefabriek G. Van Der Ploeg B.V.	Leeuwarden	Friesland
Mastervolt	Drachten	Friesland
Meconaf B.V.	Franeker	Friesland
Mefiag B.V.	Heerenveen	Friesland
Mokobouw Service B.V.	Heerenveen	Friesland
Motorenrevisiebedrijf De Schiffart B.V.	Minnertsga	Friesland
Motorenrevisiebedrijf Postma	Balk	Friesland
N.A.M. Compressorstation Loc. Kootstertille	Kootstertille	Friesland
N.V. Eneco Energie Noord-Oost Friesland	Dokkum	Friesland

Neways Leeuwarden B.V.	Leeuwarden	Friesland
Nuon Infra Oost	Leeuwarden	Friesland
Offshore Wind Power	Harlingen	Friesland
Oliehandel Sneek	Sneek	Friesland
P. De Vries Installatietechnieken B.V.	Leeuwarden	Friesland
Paques B.V.	Balk	Friesland
Poly Temp Scientific	Bolsward	Friesland
Pranger-Rosier Installaties B.V.	Leeuwarden	Friesland
Pranger-Rosier Installaties B.V.	Leeuwarden	Friesland
Pranger-Rosier Installaties B.V.	Leeuwarden	Friesland
Pranger-Rosier Installaties B.V.	Leeuwarden	Friesland
R.L.M. Benelux B.V.	Driesum	Friesland
Recoma Technische Installaties B.V.	Leeuwarden	Friesland
Slumpoil	Heerenveen	Friesland
Smst Designers & Constructors B.V.	Franeker	Friesland
Sno Energie	Makkinga	Friesland
Spaans Babcock B.V.	Balk	Friesland
Speciaal Metaal Industrie Dokkum B.V.	Dokkum	Friesland
Sri	Veenwouden	Friesland
Stork Turbo Blading B.V.	Sneek	Friesland
Stork WorkspHERE	Leeuwarden	Friesland
Tank- En Apparatenbouw 'De Blesse' B.V.	De Blesse	Friesland
Tankinstallatiebedrijf Mokobouw B.V.	Heerenveen	Friesland
Tecair B.V.	Drachten	Friesland
Technisch Buro Zonderland B.V.	Minnertsma	Friesland
Technisch Installatiebedrijf Algera B.V.	Beetgum	Friesland
Technisch Installatiebedrijf J. Everaarts	Grou	Friesland
Technisch Installatiebedrijf Visbeek B.V.	St Annaparochie	Friesland
Tenergy Consultancy B.V.	Drogeham	Friesland
Thermo-Noord B.V.	Gorredijk	Friesland
Total E&P Nederland B.V.	Harlingen	Friesland
Trilobes	Joure	Friesland
V.O.F. Jeen Bekkema	Warns	Friesland
Van Der Weerd Installatietechniek	Franeker	Friesland
Van Der Wiel Stortgas	Drachten	Friesland
Van Heck B.V.	Noordwolde	Friesland
Vermilion Oil & Gas Netherlands B.V.	Harlingen	Friesland
Weidelco B.V.	Beetgum	Friesland
Westermann Installaties B.V.	Leeuwarden	Friesland
Aardolie Opslag Groningen	Groningen	Groningen
Airco-Fin B.V.	Nieuwe Pekela	Groningen
Akzo Nobel Energy Bv	Farmsum	Groningen
Albra Winschoten B.V.	Winschoten	Groningen
Amca Hydraulic Fluid Power B.V.	Ten Post	Groningen
Apparatenfabriek Helpman B.V.	Groningen	Groningen
Atos Origin Nederland B.V.	Groningen	Groningen
Axima Services B.V.	Groningen	Groningen
Bam Techniek	Groningen	Groningen
Battery Power Systems Feeltronics	Leek	Groningen
Betaflex	Hoogezand	Groningen
Bokma Inspectie B.V.	Veendam	Groningen
Boorbedrijf De Groot V.O.F.	Appingedam	Groningen

C.G. Holthausen V.O.F.	Hoogezand	Groningen
Cameron	Hoogezand	Groningen
Cmi Energy Services B.V.	Veendam	Groningen
Croon Elektrotechniek Bv	Groningen	Groningen
Det Norske Veritas B.V.	Groningen	Groningen
Dijk En Wijk Elektrotechniek B.V.	Veendam	Groningen
Drenth Installatietechnieken Bv	Veendam	Groningen
Eco H T	Groningen	Groningen
Econosto Nederland Bv	Leek	Groningen
Eefting Engineering B.V. I.O.	Koiham	Groningen
Eekels Elektrotechniek B.V.	Koiham	Groningen
Electr. Techn. Install. Bedrijf Zonderman B.V.	Groningen	Groningen
Electrabel Nederland N.V. Eemscentrale	Eemshaven	Groningen
Essent Netwerk	Koiham	Groningen
Essent Netwerk	Groningen	Groningen
Essent Retail	Groningen	Groningen
Feenstra Groningen	Groningen	Groningen
Fortis	Haren	Groningen
G.F. Isno B.V.	Sappermeer	Groningen
Gasterra	Groningen	Groningen
Gti Noord	Nieuwe Pekela	Groningen
Gti Noord	Farmsum	Groningen
Hi Light Opto Electronics Bv	Tolbert	Groningen
Homy Technische Installaties B.V.	Groningen	Groningen
Inhome Energiewacht	Groningen	Groningen
Installatiebedrijf Lanting B.V.	Groningen	Groningen
Instrumentmakerij Santing	Sellingen	Groningen
Jabes Foxfire B.V. I.O.	Foxhol	Groningen
Kampen Valve Care B.V.	Hoogezand	Groningen
Kbm Master Alloys B.V.	Farmsum	Groningen
Koeltechnische Industrie Fridina B.V.	Groningen	Groningen
Koninklijke Nedalco B.V.	Farmsum	Groningen
Korenbrander Koeltechniek Groningen B.V.	Groningen	Groningen
Kwant-Hoogvacuumolierecycling&Synth.	Bedum	Groningen
Leijdsman Elektro B.V.	Groningen	Groningen
Logicacmg Nederland B.V.	Groningen	Groningen
Moekotte Veendam B.V.	Veendam	Groningen
Motorwikelbedrijf De Poel	Groningen	Groningen
Muelink & Grol B.V.	Groningen	Groningen
Multigas V.O.F.	Nieuwe Pekela	Groningen
Nederlandse Aardolie Maatschappij	Sappermeer	Groningen
Nem B.V.	Scheemda	Groningen
Nijburg Luchttechniek B.V.	Sappermeer	Groningen
Nijburg Products B.V.	Sappermeer	Groningen
Noordgastransport Bv	Uithuizen	Groningen
North Refinery	Farmsum	Groningen
North Sea Petroleum B.V.	Farmsum	Groningen
Novon Sales Holland B.V.	Farmsum	Groningen
Nv Nederlandse Gasunie	Groningen	Groningen
Oliecentrale Nederland B.V.	Groningen	Groningen
Oliedistributie Noord Bv	Bedum	Groningen
P.M.F. Machinefabriek Uithuizen Bv	Uithuizen	Groningen

Philips Lighting B.V.	Wrschoten	Groningen
Ponac B.V.	Tolbert	Groningen
Port Power Service-Steunpunt	Groningen	Groningen
Portollo	Bedum	Groningen
Postroming Leek Bv	Leek	Groningen
Rexel Nederland	Groningen	Groningen
Reynr Veendam	Veendam	Groningen
Rongten Technische Dienst Bv	Veendam	Groningen
Sissing Installatietechniek B.V.	Groningen	Groningen
Smeding B.V.	Sabaldeuren	Groningen
Standard Fasel B.V.	Veendam	Groningen
Stork Glt v.o.f.	Sappemeer	Groningen
Stork Industry Services E & I	Groningen	Groningen
Thermnoord B.V.	Groningen	Groningen
Tietonator Energy International	Groningen	Groningen
Toxopeus & Bouwers	Hoogezand	Groningen
Unica Installatie Techniek	Groningen	Groningen
Van Der Graaf Installatietechniek B.V.	Groningen	Groningen
Van Wijk & Boerma Pompen B.V.	Groningen	Groningen
Varass Electronics B.V.	Veendam	Groningen
Velu Ventilatie B.V.	Sappemeer	Groningen
Visser & Smit Hanab Installatie B.V.	Veendam	Groningen
Weewer Isolatie B.V.	Groningen	Groningen
Wekamp Isolatie B.V.	Leek	Groningen
Wikk. & Balanc Techn. J.H.W. Steenhuis B.V.	Hoogezand	Groningen
Witronic Ter Apel	Ter Apel	Groningen
Wolter & Dros	Groningen	Groningen
Wolter & Dros Aquatherm	Groningen	Groningen
Workspahre	Leek	Groningen
Aannemingsbedrijf Tatenhove B.V.	Oudeschild	Noord-Holland
Agrotechniek B.V.	Anna Paulowna	Noord-Holland
Ambleflex B.V.	Hoorn Nh	Noord-Holland
Ambleflex Manufacturing B.V.	Zwaag	Noord-Holland
Atlas Tristar	Hoordorp	Noord-Holland
B.V. Techn. Beier V/H Schellingner	Den Heider	Noord-Holland
Barn Techniek	Wieringerwerf	Noord-Holland
Barn Techniek Regio Noordwest - Benningbroek	Hoorn Nh	Noord-Holland
Beerpoop Installatietechniek B.V.	Zwaagdijk	Noord-Holland
Beijert Engineering B.V.	Zwaag	Noord-Holland
Belmann B.V.	Schagen	Noord-Holland
Bj Tubular Services B.V.	Den Heider	Noord-Holland
Blom Elektrotechniek B.V.	Tulgehorn	Noord-Holland
Boukens Enkhuizen B.V.	Enkhuizen	Noord-Holland
C. Bakker International Marine	Den Heider	Noord-Holland
C.P.J. Techniek	Winkel	Noord-Holland
Ca Energy Consulting	Opmeer	Noord-Holland
De Schutter Wind B.V.	Wieringerwerf	Noord-Holland
Decoaning International B.V.	Den Heider	Noord-Holland
Deepronan B.V.	Den Heider	Noord-Holland
Digite Elektrotechniek B.V.	Hoorn Nh	Noord-Holland
Dornas Systems B.V.	Verhuizen	Noord-Holland
Dong Netherlands B.V.	Schagen	Noord-Holland

Erdrapportage mid-term evaluatie Energy Valley
 CAB, 14 januari 2008

Dresser Aerospace Systems B.V.	Wieringerwerf	Noord-Holland
Duyves Drijfwerkentabrick B.V.	Wieringerwerf	Noord-Holland
Ecn Windturbinen Testpark Wieringermeer C.V.	Pelten	Noord-Holland
Ecw Network	Middenmeer	Noord-Holland
Excellent Products B.V.	Zwaag	Noord-Holland
Expro North Sea Limited	Den Heider	Noord-Holland
Firma Maars/Keppel Windmolens	Anna Paulowna	Noord-Holland
Firma Nobel Energy	Lutjewinkel	Noord-Holland
Gdf Production Nederland B.V.	Den Heider	Noord-Holland
Ge Polymersnapes	Enkhuizen	Noord-Holland
Gabr Kok B.V.	Hoogkarspel	Noord-Holland
Gaonai	Den Heider	Noord-Holland
Global Oilfield Services B.V.	Den Heider	Noord-Holland
H.P.O. Marine & Offshore Consultant	Den Heider	Noord-Holland
Heidere Wind B.V.	Hoorn Nh	Noord-Holland
HIS	Hoorn Nh	Noord-Holland
Holland Lft International B.V.	Den Heider	Noord-Holland
Hycotec Services B.V.	Zwaag	Noord-Holland
Infratech Telecommunicatie B.V.	Pelten	Noord-Holland
Innovative Dutch Electro Ceramics Pilot Prod	Blokker	Noord-Holland
Installatiebedrijf Reus B.V.	Blokker	Noord-Holland
Installatiebureau Rutgers B.V.	Blokker	Noord-Holland
Installatieburo Beuling B.V.	Avenhorn	Noord-Holland
Turnity Software Solutions B.V.	Hoorn Nh	Noord-Holland
Iwerdi B.V.	Zwaag	Noord-Holland
J. En P. Schouten Installatietechniek B.V.	Blokker	Noord-Holland
J.N. Roggeveen & Company Consultants	Den Heider	Noord-Holland
K.S. Holland	Zwaagdijk	Noord-Holland
Kd Polyesterbouw	Medemblik	Noord-Holland
Kemener Spraflo B.V.	Schagen	Noord-Holland
Kistwind B.V.	Wieringerwaard	Noord-Holland
Klaver Technisch Bedrijf B.V.	Oldam	Noord-Holland
Kola B.V.	Andijk	Noord-Holland
Kosar Wind	Wieringerwerf	Noord-Holland
L.J. Van Der Laan B.V.	Zwaag	Noord-Holland
Langelaan Windenergie B.V.	Breezand	Noord-Holland
Lening Project Looptegiers B.V.	Avenhorn	Noord-Holland
M.F. Cortros B.V.	Hoorn Nh	Noord-Holland
M.I. Consultant B.V.	Wieringerwerf	Noord-Holland
Malinckrodt Medical B.V.	Pelten	Noord-Holland
Multimeetal Offshore B.V.	Den Heider	Noord-Holland
N.V. Nederlandse Gasunie	Groningen	Noord-Holland
National Electrical Carbon B.V.	Hoorn Nh	Noord-Holland
Nederlandsche Aardolie Maatschappij B.V.	Hoorn Nh	Noord-Holland
Noble Drilling (Nederland) B.V.	Den Heider	Noord-Holland
Offshore Rentals	Den Heider	Noord-Holland
On & Offshore Agency B.V.	Den Heider	Noord-Holland
Oostwouder Tank- En Sibbouw B.V.	T.Zand Nh	Noord-Holland
Organisatie Adviesbureau De Bouk	Hippolytushoef	Noord-Holland
Patina Dakbedekkingen Aandijk B.V.	Aandijk	Noord-Holland
Personal Marketing & Sales Services B.V.	Nieuwe Niedorp	Noord-Holland
Poelmolen B.V.	Medemblik	Noord-Holland

Erdrapportage mid-term evaluatie Energy Valley
 CAB, 14 januari 2008

Polytechniek B.V.	Venhuizen	Noord-Holland
Prital Beheer B.V.	Den Helder	Noord-Holland
Protonic Hoorn B.V.	Hoorn Nh	Noord-Holland
Roele De Vries B.V.	Wognum	Noord-Holland
Roele De Vries Recycling B.V.	Wognum	Noord-Holland
Rusch Kraantehniek B.V.	Hoorn Nh	Noord-Holland
Salco B.V.	Zwaagdijk	Noord-Holland
Schermer Installatietechniek	Hoorn Nh	Noord-Holland
Sijnesael Well Services	Wieringerwaard	Noord-Holland
Sinus-Jevi Electric Heating B.V.	Medemblik	Noord-Holland
Slabbekoorn Wieringermeer B.V.	Wieringerwerf	Noord-Holland
Sonoil B.V.	Warmenhuizen	Noord-Holland
Sortiva Papier En Kunststoffen B.V.	Wognum	Noord-Holland
Sparrows Offshore (Netherlands)	Hoorn Nh	Noord-Holland
Src System Integrators B.V.	Hoorn Nh	Noord-Holland
Stago B.V.	Hoorn Nh	Noord-Holland
Strang Consultancy International B.V.	Den Helder	Noord-Holland
Strooper	Den Helder	Noord-Holland
Taylor Elektrotechniek Den Helder B.V.	Den Helder	Noord-Holland
Tegenwind	Anna Paulowna	Noord-Holland
Tempo Trommels & Rollen B.V.	Middenmeer	Noord-Holland
Top-Wind B.V.	Zwaagdijk	Noord-Holland
Total E&P Nederland B.V.	Den Helder	Noord-Holland
Twg Tfe B.V.	Den Helder	Noord-Holland
V.O.F. Molenwind	Middenmeer	Noord-Holland
V.O.F. Oosterwind	Den Helder	Noord-Holland
Veko Lightsystems International B.V.	Schagen	Noord-Holland
Vlam Machinefabriek B.V.	Andijk	Noord-Holland
Weatherford Oil Tool Nederland B.V.	Den Helder	Noord-Holland
Weba Installatietechniek	Grootebroek	Noord-Holland
Westein's Advies En Intermediair	Den Helder	Noord-Holland
Wierwind B.V.	Nieuwe Niedorp	Noord-Holland
Wilms Den Helder B.V.	Den Helder	Noord-Holland
Windkracht 8 W'meer	Wieringerwerf	Noord-Holland
Windpark Anna Paulowna B.V.	Den Helder	Noord-Holland
Windpark Westeinde B.V.	Den Helder	Noord-Holland
Wind-Wijzer B.V.	Andijk	Noord-Holland
Witkamp Dienstverleners B.V.	Den Helder	Noord-Holland
Zon Energie B.V.	Spanbroek	Noord-Holland
Zwaag Metaal B.V.	Wervershoof	Noord-Holland

Bijlage 3. Methodologische verantwoording werkgelegenheidsanalyse

De volgende activiteiten vallen binnen de definitie van de energiesector en worden daarom geanalyseerd in dit onderzoek:

Tabel 5.1 Activiteiten in de energiesector

Winning en productie van brandstoffen
• Fossiel: aardolie, aardgas, schoonfossiel, waterstof, kolen (bruinkool, steenkool) en uranium
• Hernieuwbare brandstoffen (waaronder biobrandstoffen)
Levering van Energie (productie en handel)
• Elektriciteit (w.o. groene stroom)
• Gas
• Warmte
Transport van energie/Netbeheer
Aanleg van netten
Meten
Energiegerelateerde diensten en ICT
(Duurzame) Energietechnologie, bedrijven die zich bezighouden met:
• het ontwikkelen vervaardigen en verschaffen van technologie bestemd voor productie, transport en opslag van energie (elektriciteit, warmte en gas) en energiedragers (brandstoffen)

Bron: NDM, 2003

Om de bovenstaande definitie bruikbaar te maken voor de doeleinden van het onderzoek is het noodzakelijk de in de praktijk gehanteerde sectorindelingen te koppelen aan de activiteiten die in tabel 2.1 worden weergegeven. Als bron voor de sectorschets gebruiken wij provinciale werkgelegenheid- en handelsregisters. Deze registers differentiëren bedrijvigheid op basis van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI) codering van het Centraal Bureau voor Statistiek en de Bedrijfsindeling van de Kamer van Koophandel (BIK) codering. Wij hebben uit deze databases in samenwerking met experts een zorgvuldige selectie samengesteld aan de hand waarvan we de energiesector analyseren.

De volgende keuzes zijn gemaakt bij de selectie van bedrijven:

De installatie- en isolatiebranche is geselecteerd

Deze branche levert een bijdrage aan de kracht van de sector. Hierbij kan gedacht worden aan installatiebedrijven die zijn gespecialiseerd in specifieke technologie (bijvoorbeeld op het terrein van Centrale Verwarming of zonne-energie), onderhoudsbedrijven hiervoor of installatiebedrijven die zich bezighouden met innovaties, bijvoorbeeld de implementatie van Micro-WK technologie in de stedelijke omgeving. Hierbij nemen wij aan dat grotere bedrijven beter in staat zijn zich te specialiseren of om te innoveren. Wij hanteren de volgende selectiecriteria om bedrijven uit deze subsector tot het de in het onderzoek gehanteerde definitie van de energiesector toe te laten:

- Elektrotechnische installatiebedrijven met 30 personen of meer in dienst.
- Isolatiebedrijven en overige installatiebedrijven met 50 personen of meer in dienst

Kleine bedrijven in het kerncluster zijn geselecteerd

Bedrijven met minder dan 10 werkzame personen zijn geanalyseerd indien de bedrijven actief zijn in het kerncluster van de energiesector; te weten de volgende subsectoren:

- Aardolie- en aardgaswinning en dienstverlening en aardolieverwerking
- Productie en distributie van elektriciteit, aardgas, stoom en water

In overige subsectoren zijn bedrijven met minder dan 10 personen niet in de analyse meegenomen.

Windmolens

Windmolens zijn in de sectorschets slechts meegenomen indien er minstens 1 persoon werkzaam is in de desbetreffende onderneming.

Niet alleen definitie aan de hand van bestaande sectorindeling.

Uit verschillende bronnen blijkt dat een aantal bedrijven buiten de officieel gehanteerde sectordefinities vallen, terwijl zij zich desalniettemin bezig houden met energie gerelateerde activiteiten. Deze bedrijven zijn toegevoegd en meegenomen in de analyse.

Absolute aantallen werkzame personen

Werkgelegenheid in de sector beschrijven wij aan de hand van absolute aantallen werkzame personen. Wij maken in deze sectorschets geen onderscheid tussen parttime en fulltime werkzame personen.

Bijlage 4. Projectinventarisatie KNN milieu

Projectinventarisatie Energy Valley & KNN milieu

- o Clean Energy Productoin Plant / Zero Emission Power Production'
- o Groen Gas Energy Valley
- o Rijden op CNG in Noord-Nederland
- o Gas + H2 injectie in het aardgasnet
- o Duurzame Waddenvloot
- o Uitraal micro-wkk in Noord-Nederland
- o Sensoren efficiënt en veilig gebruik nieuw gas
- o Virtuele Energiecentrale
- o Friese Coalitie MiniWKK
- o CNG transport Leeuwarden
- o Verplaatsbare ZEP voor kleine gasvelden
- o Nieuw Gas in Noord-Nederland
- o Pyrolyse
- o Grootchalige Import Biomassa
- o Biomassa competence centre
- o Bio-ethanol
- o Duurzaam Diesel
- o Meerstad Groningen: Warmte & Kracht
- o Besparing in bestaande bouw
- o Wieren als grondstof
- o Duurzaam Schiermonnikoog
- o Energy Valley the Netherlands (voor IGU)
- o Reductie energieverbruik verlichtingsinstallaties

Bron: Energy Valley

Op twee na zijn de bovenstaande haalbaarheidsstudies vervolgens uitgewerkt met behulp van 'ondersteuning transitie coalitie' (OTC) subsidiegelden. Een aantal van de studies is vervolgens omgezet in projecten, deels met behulp van 'unieke kansen regeling' (UKR) subsidiegelden.

Bijlage 5. Subsidiereregelingen in subsidie- en investeringdatabase

Subsidiereregelingen:

- 20 OTC (ondersteuning transitie coalitie) studies (het betreft hier de uitrol van de projectinventarisatie van de KNN Milieu studie).
- 19 UKR (Unieke Kansen regeling) regelingen (merendeel uitrol OTC studies).
- 4 zijn EOS (Energie Onderzoek Subsidie) onderzoekssubsidieprojecten.
- 5 BSRI (Beleid Subsidie Regionale Investeringsprojecten) waarbij moet worden aangetekend dat de stichting Energy Valley in deze projecten een grote rol speelt. initiatie, business development, inbreng van innovatiecomponent.
- 6 vallen onder de regelingen MEP (Ministeriele regeling Milieukwaliteit Elektriciteitsproductie) en toekomstige Stimulering Duurzame Energieproductie.
- 7 maken gebruik van IAG (Innovatieve Actieprogramma Groningen) gelden.
- 2 onder de 'Innovatie Concessies' regeling.
- 5 onder de regeling 'Duurzame tankstations'.
- 2 onder de regeling 'Innovatieve brandstoffen'.
- 2 onder de regeling 'Leren voor duurzame ontwikkeling'.
- 8 onder de regeling EFRO/KOMPAS. Hier zitten ook de projecten Energie Delta Institute en het Kenniscentrum Duurzame Innovaties; Cartesius in. Het laatstgenoemde instituut verwijst echter op de website naar de stichting Energy Valley als deelnemer in een deelstudie, en niet zo zeer als deelnemer in de organisatie.
- 8 onder 'Koers op noord'.
- 1 project heeft een marktintroductie premie (financiering vanuit het ministerie van economische zaken). Deze subsidie is nog in voorbereiding.
- 1 project verkrijgt provinciale subsidies.
- 3 projecten zijn congressen waarvan 2 over duurzame mobiliteit en 1 over groen gas, het is niet duidelijk welke subsidies hiervoor zijn aangetrokken.

Bron: investering en subsidiedatabase Energy Valley

Bijlage 6. Projecten waarbij Energy Valley direct is betrokken

Bio-energie in Noord-Nederland
Wieren als grondstof
Besparing in bestaande bouw
Friese Coalitie MiniWKK
Leeuwarden rijdt op gas
Import Biomassa Eemsmond
Biomassa expertisecentrum
CNG-Rijden Noord-Nederland
Pyrolyse
Meerstad Groningen: Warmte & Kracht
Duurzaam Schiermonnikoog
Duurzame Waddenvloot
Nieuw Gas Sensoren
Virtuele Energiecentrale
Energy Valley the Netherlands
Groen Gas Energy Valley
Uitrol microWKK Noord-Nederland
Nieuw Gas Noord-Nederland
CEPP / ZEPP
Gas+ H2 injectie aardgasnet
CES NN
Biogas Westerkwartier
Grounds for Change
AVS
Energiebesparing Wielenpolle
Test 50 MicroWKK
Intro aardgas als autobrandstof
Stadsvervoer op aardgas
Green Planet
Studie Europapark Coevorden
Biotechnology for Chemistry
Waterstofboten
BioCon
Bareau
PDD studie Ten Kate
BIOGG
BioSNG Warmte en Kracht
SmartProofs
Cocon
ZKH Stadskanaal
BioVEC
Biovalue Glycerine
Greening FMC
Bio Energie Noord
Kippenmestvergasser
ZON
Warmtenet Emmen
Pyrolyse Plant
Fiiwihex
CROB
Sunoil

Biovalue
Evelop
BIOX-Aldel
Biogas Aldeboarn
Biogas Donderen
Biogas Hardegaryp
Biogas Vlagtwedde
Biogas Leeuwarden
Biogas Jelsum
Biogas Hantumhuizen
Biogas Ferwert
Biogas Winsum
Biogas Sint Nicolaasga
Biogas Oudemirdum
Biogas Birdaard
Biogas Mussel
Biogas Onstwedde
Biogas Warmenhuizen
Biogas Stiens
Biogas Hallum
Biogas Lellens
PDO Ten Kate
ZEPP
Anodemontage Aldel
GreenCo-Wijster
SuikerUnie BioEthanol
BioMCN
INES, people in power
SPS
UtilizeIT
Energy Valorizer
Groen Gas Certificering
Saudec / Petroleum Academy
GrASp
Katalysatorcentrum DM
Groen Groener Groenst
DeSah
Sunoil
Groen Gas Midden Drenthe
Rejects Energy
Foxcoal
Blue Energy
Europapark Coevorden
Bron: Projectendatabase Energy Valley

Formulier uitgaande brief

In te vullen door de opsteller

Opsteller 5.1.2e
Dst/afd. RO/EZ FEZ/EZ
Telefoon 367 5.1.2e
Datum 27-02-2009

In te vullen door archief

Reg.nr. RO
Class.nr.

Overleg gepleegd met

Inliggende reg.nrs.

N.a.v. de brief d.d./kenmerk

Paraaf voor akkoord

Naam 5.1.2e Paraaf Datum 3/3/09

Geadresseerde

stichting Energy Valley
Postbus 11073
9700 CB
GRON.

Table with 3 columns for signature and date, rows for B en W besluit, Burgemeester, Wethouder, Wethouder.

Diskette bijgevoegd [ ] Ja [ ] Nee

Onderwerp (beknopt)

Def. subsidievaststelling Energy Valley fase 2

Bestandsna(a)m(en)
Par. TVW
Par. Coll

Afschrift aan

Aanwijzingen voor typekamer, repro, verzending etc.

Soort afhandeling door
[ ] terug naar afdeling
[ ] naar archief
[ ] voorleggen aan
op

Bijlagen (aantal)

Afdeling Economische Zaken

Bezoekadres
Gedempte Zuiderdiep 98

Postadres
Postbus 7081
9701 JB Groningen

Stichting Energy Valley
t.a.v. de heer 5.1.2e
Postbus 11073
9700 CB GRONINGEN

Datum 2-3-2009
Informatie 5.1.2e
Onderwerp Definitieve subsidievaststelling Energy Valley fase 2

Bijlage(n) 1
Tel. (050) 367 5.1.2e

Kenmerk RO09.1829181
Fax (050) 367 83 95

Geachte heer 5.1.2e

Naar aanleiding van uw brief van 30 januari 2009 waarin u ons verzoekt om een definitieve vaststelling van de subsidie van Energy Valley fase 2 delen wij u mee dat wij de subsidie definitief vaststellen op € 250.000,-.

Op deze subsidievaststelling zijn van toepassing de bepalingen van de Algemene Subsidieverordening gemeente Groningen, te weten hoofdstuk 1. Van de eindrapportage hebben wij met belangstelling en waardering kennisgenomen.

Van de totale subsidiebijdrage van € 250.000,- is € 200.000,- als voorschot aan u uitbetaald. Wij zullen het resterende bedrag van € 50.000,- binnenkort aan u overmaken.

Indien u het niet eens bent met deze beslissing kunt u binnen zes weken een bezwaarschrift indienen bij het college van B&W, Postbus 30026, 9700 RM Groningen. De termijn vangt aan met ingang van de dag na die waarop het besluit aan u is toegezonden. Uw bezwaarschrift kunt u sturen naar Postbus 30026, 9700 RM te Groningen. Voor meer informatie verwijzen wij u naar bijgaande Awb-folder.

Mocht u naar aanleiding van deze brief vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met de heer 5.1.2e

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,
namens hen,

5.1.2e

A. Wink
algemeen directeur dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken